

Hospodaření průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina v roce 2008 a 2007

Analýza a syntéza finančních ukazatelů

Olomouc, prosinec 2010

Univerzita Palackého v Olomouci

Hospodaření průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina v roce 2008

Analýza a syntéza finančních ukazatelů

Databázi vybraných ukazatelů z rozvah a výkazů zisků a ztrát připravil:

Oldřich Sklenář

Výzkumnou zprávu zpracovali:

RNDr. Václav Novák, Ph.D.
Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.

Odborná konzultace

Mgr. Miloš Molák

Olomouc, prosinec 2010

Univerzita Palackého v Olomouci

OBSAH:

1. Úvod	5
2. Analyzované ukazatele, stručné vysvětlivky a metodické poznámky	6
3. Historie podnikání	8
4.1. Jihlavsko	8
4.2. Havlíčkobrodsko	9
4.3. Pelhřimovsko	11
4.4. Třebíčsko	12
4.5. Žďársko	14
4. Vývoj zaměstnanosti v kraji Vysočina po roce 1989	16
4.1. Vývoj zaměstnanosti v devadesátých letech minulého století a struktura zaměstnanosti v kraji Vysočina v roce 1999	19
4.2. Vývoj zaměstnanosti v letech 2000 - 2008	25
4.3. Vývoj zaměstnanosti v kraji Vysočina v letech 1989 – 2008 z hlediska největších podniků zpracovatelského průmyslu	27
5. Parametry analyzovaného souboru průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina	43
6. Výsledky hodnocení s důrazem na odvětvovou strukturu	50
6.1. Obrat	50
6.2. Hospodářský výsledek	55
6.3. Účetní přidaná hodnota	60
6.4. Kraj Vysočina a Česká republika	62
7. Výsledky hodnocení z důrazem na regionální strukturu	66
8. Situace v největších průmyslových závodech s ohledem na jednotlivá odvětví zpracovatelského průmyslu.....	68
9. Závěr	75

1. Úvod

Naše nové účetnictví, koncipované pro tržní ekonomiku a platné od 1.1.1993, je založeno na tradicích naší země a současně akceptuje obecně uznávané obecné zásady (tzv. obecné účetní prostředí), direktivy Evropské unie, mezinárodní účetní standardy a přejímá některé prvky účetnictví ze zemí kontinentální Evropy (zejména Francie a SRN). Základní funkcí účetnictví je poskytovat všem uživatelům spolehlivé informace o tom, jak je daná obchodní společnost (firma) ekonomicky zdatná. Od účetnictví se požaduje, aby poskytovalo reálné informace o majetkové a finanční situaci firmy (k určitému datu), o hospodářském výsledku (za určité časové období), o tom jak je management firmy úspěšný ve finančním řízení, zda zajišťuje dlouhodobou stabilitu firmy, zda dosahuje přiměřené výnosnosti vložených prostředků a zda je schopen průběžně hradit dluhy firmy.

Finanční ukazatele o hospodaření firem získává Český statistický úřad (ČSÚ) pomocí vyplněných statistických výkazů P 4-01 a P 5-01. Přestože data uvedená ve výkazech podléhají utajení podle zákona o ochraně individuálních údajů, je většina z nich veřejnosti k dispozici, neboť jsou součástí účetních závěrek jednotlivých ekonomických subjektů. Podle Obchodního zákoníku z roku 1991 i Velké novely Obchodního zákoníku z roku 2000 jsou tyto údaje přístupné veřejnosti a jsou dostupné na krajských soudech.

Účetní závěrky skládající se z rozvahy a výkazu zisků a ztrát umožňují podrobně analyzovat hospodaření nejen jednotlivých firem, ale také celých odvětví podle územních jednotek (měst, okresů či krajů). V souvislosti s přijetím České republiky do EU je schvalována řada programových a strategických dokumentů pro nové kraje, nebo i menší území jako jsou např. města. Lze se domnívat, že program rozvoje území by se měl opírat mj. také o finanční analýzu hospodaření ekonomických subjektů působících v území. Ta by měla být důležitým podkladem pro zpracování SWOT analýzy hospodářství dotčeného území. Finanční analýza je však podmíněna vybudováním databáze vybraných finančních ukazatelů za jednotlivé firmy.

2. Analyzované ukazatele, stručné vysvětlivky a metodické poznámky

Pro analyzovaný soubor průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina v roce 2004 byly vybrány následující finanční ukazatele (v závorce je uváděno jejich postavení jak ve výkazu zisků a ztrát, tak v rozvaze):

Zaměstnanci (používaný výraz pracovníci): průměrný evidenční počet zaměstnanců ve fyzických osobách, který se vypočítává jako aritmetický průměr průměrného počtu zaměstnanců za jednotlivé měsíce (v ročním výkazu o práci Práce 3-01 údaj ve sloupci 8).

Obrat firmy (ve výkazu zisku a ztrát označení II.1. + I.): součet tržby za prodej vlastních výrobků a služeb a tržeb za prodej zboží.

Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb (ve výkazu zisku a ztrát označení II.1.): tržby za prodej vlastní hmotné a nehmotné produkce externím odběratelům.

Tržby za prodej zboží (ve výkazu označení I.):

Celkový hospodářský výsledek firmy (ve výkazu označení ***): hospodářský výsledek za účetní období po zdanění (zisk nebo ztráta), který je součtem hospodářského výsledku za běžnou činnost (od něhož se odečte daň z běžné činnosti) a mimořádného hospodářského výsledku (po zdanění).

Hospodářský výsledek za běžnou činnost (ve výkazu označení **): součet provozního hospodářského výsledku a finančního hospodářského výsledku.

Provozní hospodářský výsledek (ve výkazu označení *, řádek 29): rozdíl nákladů a výnosů dosažených v rámci provozní činnosti.

Finanční hospodářský výsledek (ve výkazu označení *, řádek 47): rozdíl mezi finančními náklady a výnosy.

Mimořádný hospodářský výsledek (ve výkazu označení *, řádek 58): je tvořen v důsledku takových operací jako jsou změny ve způsobu oceňování, manka a škody či přebytky apod.

Účetní přidaná hodnota firmy (ve výkazu označení +, řádek 11): rozdíl mezi výkony a výkonovou spotřebou.

Výkony (II + I – A): součet tržeb (příjmů) za prodej vlastních výrobků a služeb (II.1.), změn stavu vnitropodnikových zásob vlastní výroby (II.2.), aktivace (III.3.) a tržeb za prodej zboží (I) snížených o náklady vynaložené na prodané zboží (A).

Výkonová spotřeba (ve výkazu označení B): součet nákladů vynaložených na spotřebované nákupy (materiálu, energie a ostatních neskladovatelných dodávek) a na nákup služeb.

Osobní náklady firmy (ve výkazu označení C, řádek 12): součet všech mzdových nákladů (C.1.), odměn členům orgánů společnosti (C.2.), nákladů na sociální a zdravotní pojištění (C.3.) a sociálních nákladů (C.4.).

Rentabilita vlastního jmění firmy: podíl celkového hospodářského výsledku (ve výkazu zisků a ztrát označení ***) a vlastního jmění (v rozvaze v pasivech označení A).

Vlastní jmění: součet základního jmění (v rozvaze v pasivech označení A.I.), kapitálových fondů (v rozvaze v pasivech označení A.II.), fondů ze zisku (v rozvaze v pasivech označení A.III.), hospodářského výsledku minulých let (v rozvaze v pasivech označení A.IV.) a hospodářského výsledku běžného účetního období (v rozvaze v pasivech označení A.V.).

Pohotová likvidita: podíl součtu veškerých pohledávek firmy s krátkodobým finančním majetkem a součtu všech závazků firmy s bankovními úvěry a výpomocemi.

Aktiva firmy: (v rozvaze v aktivech řádek 001): součet stálých aktiv (označení B), oběžných aktiv (označení C), ostatních aktiv (označení D) a pohledávky za upsané vlastní jmění (označení A).

Stálá aktiva: součet nehmotného investičního majetku (označení B.I.), hmotného investičního majetku (označení B.II.) a finančních investic (označení B.III.).

Oběžná aktiva: součet zásob (označení C.I.), dlouhodobých pohledávek (označení C.II.), krátkodobých pohledávek (C.III.) a finančního majetku (C.IV.).

Pasiva firmy (v rozvaze v pasivech řádek 061): součet vlastního jmění (označení A), cizích zdrojů (označení B) a ostatních pasiv (označení C)

Cizí zdroje: součet rezerv (označení B.I.), dlouhodobých závazků (označení B.II.), krátkodobých závazků (označení B.III.) a bankovních úvěrů včetně krátkodobé finanční výpomoci (označení B.IV.).

Jako základní ukazatele pro hodnocení hospodaření jednotlivých podniků a odvětví byly vybrány obrat, hospodářský výsledek, účetní přidaná hodnota a osobní náklady, a to nejen v absolutním vyjádření, ale i propočítané na jednoho pracovníka. Právě tento přepočít je důležitý pro porovnání hospodaření podniků se sídlem v kraji Vysočina s podniky v celé ČR v jednotlivých odvětvích. Pozornost zpracovatele závěrečné zprávy byla zaměřena i na krátkodobý vývoj hospodaření společností v letech 2002 až 2004. Z dalších finančních ukazatelů byly analyze podrobeny některé ukazatele rentability, likvidity a zadluženosti.

Vzhledem ke skutečnosti, že některá průmyslová odvětví jsou v kraji Vysočina méně zastoupena, zpracovatel závěrečné zprávy byl nucen agregovat příbuzná průmyslová odvětví, takže analýza za celý průmysl se skládá z deseti odvětví, z toho osm odvětví reprezentovalo zpracovatelský průmysl.

Zákon o účetnictví umožňuje vydávat účetní závěrku ke konci kteréhokoliv měsíce, proto se občas stane, že některá společnost přejde na jiné účetní období než je konec roku. Dopoty je nutné provést v případě, kdy se ekonomický subjekt dostane v průběhu roku do konkurzu a k datu nástupu správce konkurzní podstaty se vydává mimořádná účetní závěrka. Aby šlo konkrétně analyzovat vývoj hospodaření bylo nutné u podniků, které se dostaly v průběhu sledovaných let do konkurzu, získat účetní závěrku i za období předchozí (tj. do nástupu správce konkurzní podstaty).

3. Historie podnikání

4.1. Jihlavsko

K tradičním průmyslovým odvětvím na Jihlavsku patří především průmysl textilní, potravinářský a dřevozpracující. Oborem, který je spojen s prvním masovým přílivem obyvatelstva na Jihlavsko, je však dolování stříbra. Tato podnikatelská činnost se zde objevuje již v první polovině 13. století, a je tudíž možné považovat ji za nejstarší obor podnikatelského zájmu na Jihlavsku. Tento tradiční obor se rozvíjel i v novověku, a to od konce 16. století až do konce 18. století, to už se ovšem sdružují těžaři do bratrstev a dolování stříbra se tak stává efektivnější. Největší zájem těžařů v tomto období se upínal na okrsky kolem Rančířova a Malého Beranova. V roce 1783 ale byly veškeré práce ve stříbrných dolech na Jihlavsku ukončeny, neboť těžařství nebylo dostatečnou zárukou zisku.

Od 14. století se souběžně s těžařstvím objevují a současně vyvíjejí první řemesla. Mezi nejstarší a zároveň nejdůležitější cechy v Jihlavě se řadil cech soukenický, který si své přední postavení zachoval až do 18. století. Samotné soukenictví pak představovalo dominantní ekonomickou činnost až do 19. století. Obdobím pro soukenictví zlatým bylo 16. století. V tomto období je Jihlavsko považováno za jedno z největších středisek řemeslnické soukenické výroby ve střední Evropě, neboť je tu evidováno na 700 soukenických mistrů. Druhým obdobím prosperity tohoto oboru je 2. polovina 18. století až 20. léta 19. století. To byla založena soukenická společnost Iglauer Tuchgewerbschaft, která existovala až do roku 1926 a byla první společností, jež sdružovala soukenické mistry. Od 19. století již nemůže řemeslná výroba konkurovat novým textilním továrnám (např. v Brně a Liberci), což předznamenává úpadek soukenictví na Jihlavsku. I v době průmyslové výroby textilu se však na Jihlavsku objevuje značný počet továren tohoto zaměření. Jedna z prvních soukenických továren byla založena v Telči již v roce 1788, největšího rozkvětu pak dosáhla za Napoleonských válek, kdy je považována za třetí největší továrnu svého druhu v Českých zemích. Odbytová krize ve druhé polovině 19. století je příčinou úpadku soukenictví v Telči a současně příčinou přesunu firmy do Krahulčí, kde v redukované formě firma existuje až do roku 1926. Blokáda přílivu zboží z Velké Británie za Napoleonských válek v začátku 19. století měla za následek rozkvět evropských kontinentálních textilk. Na Jihlavsku vznikly další textilní provozy v Heleníně a Malém Beranově, v nichž pracovalo po sloučení obou závodů na konci 19. století 1 400 zaměstnanců. Jako jedna z mála textilních továren se zde udržela i po světových válkách. V rámci znárodňovacího procesu došlo k jejímu začlenění do n.p. Partex v Nové Včelnici. Další větší textilky se nacházely v Brtnici, Starých Horách i jinde. Postupně ovšem zanikaly jednak v důsledku zvýšení konkurence po skončení Napoleonských válek, kritickým obdobím pro textilní průmysl byla světová hospodářská krize. Nejvýznamnější textilkou v období centrálně řízené ekonomiky se tak stala firma sídlící ve Starých Horách (část města Jihlava). Jednalo se o závod Modeta Jihlava. Na Jihlavsku představovala tato firma jediného zástupce textilního průmyslu, který zaměstnával na konci roku 1989 více než 500 lidí. Konkrétně zde pracovalo 1 050 osob.

Ke konci 19. století se rovněž váže rozmach potravinářského respektive masného a uzenářského průmyslu. Tato skutečnost byla umožněna zejména přechodem k moderním technikám zpracování masa a jeho uchováváním chlazením a konzervováním v plechu. Rozvoj masného průmyslu na Jihlavsku je spojen se jménem rodiny Satrapových. Ve Studené vznikl první masokombinát této rodiny v roce 1875, ovšem až v roce 1904 je rekonstruován na první skutečně moderní masokombinát. V roce 1917 se výroba přesouvá do Kostelce u

Jihlavy, zde se sídlo firmy nachází i dnes. Podnik byl následně v roce 1926 a 1929 rozšířen o provozovny v Hodicích a Krahulčí. Na konci 80. let pracovalo v Kostelci a Hodicích dohromady 528 osob. Firma v současnosti produkuje vepřové, hovězí a drůbeží maso, klasické uzeniny, proslulé jsou kostelecké párky, velmi žádané jsou i místní paštiky a konzervy. Kostecké uzeniny a.s. jsou dnes největším zaměstnavatelem v potravinářském průmyslu na Vysočině.

Hluboké kořeny má pak v Jihlavě vaření piva, které se zde připravuje od vzniku města až do současnosti. Největší rozkvět se váže k 16. století, kdy ve městě sídlilo osm pivovarů a ještě na začátku 19. století stále šest pivovarů, které postupně zanikly po roce 1861, když byl postaven první moderní pivovar, jenž v Jihlavě po mnoha rekonstrukcích vyrábí pivo dodnes.

Třešť byla právem považována za centrum dřevozpracujícího a nábytkářského průmyslu na Jihlavsku. Předpokladem rozvoje tohoto odvětví je dostatek dřeva z okolních lesů. Za první dřevozpracující továrnu můžeme považovat roku 1843 založenou sirkárnu, která na počátku 20. století fúzovala s podnikem SOLO Sušice a vyráběla v Třešti sirky pod touto značkou až do roku 1926. Ve druhé polovině 19. století vznikají dva nábytkářské podniky. První firma Josef Pokorný, vyrábějící jednoduchý nábytek a v době svého největšího rozmachu zaměstnávající 260 osob, zanikla krátce po II. světové válce. Druhá firma Stern a Knap, jež zaměstnávala až 300 zaměstnanců a vyráběla gramofony, radiové skříňky, hodinové skříňky apod., sice zanikla v době hospodářské krize, výroba tu však byla obnovena v roce 1947. Místní firma přešla v 50. letech pod UP závody a následně pod Interiér Praha. Z dřevařství jsou v Třešti významné i pily. K těm nejtradičnějším patří pila J. Podzimek. Největším podnikem dřevozpracujícího průmyslu na Jihlavsku, ale i na celé Vysočině, však byl odštěpný závod Jihomoravských dřevařských závodů se sídlem v Jihlavě, který na konci 80. let zaměstnával přes 1 000 pracovníků.

Ve 20. století se na Jihlavsku stejně jako v ostatních částech Vysočiny objevuje strojírenský průmysl. V meziválečném období vzniká v Jihlavě Továrna na pilníky, která je ve čtyřicátých letech přejmenována na AJAX a zabývá se výrobou pilníků, rašplí a jiného nářadí. V současnosti existuje pod názvem AJAX & BLUNDELL a.s. Významnějším, v meziválečném období založeným, podnikem jsou Moravské kovárny Jihlava. V letech 1969-1974 byl vystavěn nový podnik Moravských kováren v Jihlavě, kde se nachází podnik i dnes. Výrobní program je orientován na výkovky pro osobní a nákladní automobily. V období centrálně plánovaného hospodářství byl strojírenský a elektrotechnický průmysl na Jihlavsku posílen vznikem pobočného závodu Tesly Lanškroun, Tesla Jihlava a vznikem Motorpalu. Jihlavská Tesla, tedy zástupce elektrotechnického průmyslu Vysočiny, na konci roku 1989 zaměstnávala 1 958 pracovníků. Strojírenský Motorpal rovněž se sídlem v Jihlavě, v roce 1989 čtvrtý největší průmyslový zaměstnavatel dnešního kraje Vysočina, poskytoval pouze v jihlavském závodě práci 2 676 lidem. Navíc v odštěpném závodě Motorpalu v Telči pracovalo ve stejné době 638 osob. Zaměření jihlavského průmyslu na strojírenství koncem 80. let stvrzuje také existence Jihlavanu, další strojírenské společnosti s 1 572 zaměstnanci. Právě orientace jihlavského průmyslu na dopravní strojírenství bylo jedním z motivačních kritérií vstupu společnosti BOSCH Diesel, která má dnes na Vysočině výsostní postavení.

4.2. Havlíčkovobrodsko

Počátky podnikání na Havlíčkovobrodsku jsou spojeny s těžbou a zpracováním stříbrné a železné rudy. Nejvýznamnějším okrskem, ve kterém se v novověku na Havlíčkovobrodsku

těžilo stříbro, byly Stříbrné Hory. Odtud se stříbro převáželo do mincoven v Kutné Hoře. Těžba zde byla zastavena na konci 17. století. Nejdéle se stříbro těžilo na Ledecsku, kde se tato činnost uchovala až do počátku 19. století. V dnes již zaniklém Mittelbergu se stříbro těžilo dokonce až do poloviny 19. století. Těžba železné rudy a její zpracování v železo se objevovalo v 16. a 17. století především v okolí Příbyslavi. V první polovině 18. století vzniklo železářské centrum v Sobiňově, největším producentem železa a zaměstnavatelem v tomto oboru na Havlíčkobrodsku však představovaly sousední Ranské železářny, ve kterých v roce 1843 pracovalo 1 153 osob. Tyto železářny byly zrušeny v roce 1886. Výroba železa byla postupem času nahrazována výrobou sklářskou. První rozmach sklářství je zaznamenán v první polovině 18. století, kdy na Havlíčkobrodsku působí již 12 skláren (nejznámější ve Vilémovicích a Beneticích). Největšího rozmachu dosáhlo sklářství v tomto regionu v polovině 19. století. V této době vznikly sklárny v Tasicích u Ledče nad Sázavou a Dobré Vodě, kde vznikalo jak ozdobné tak i užitkové sklo vysoké kvality, které bylo exportováno například do obchodních domů v Itálii.

Stejně jako v ostatních částech Vysočiny nastupuje od druhé poloviny 18. století soukenictví a tkalcovství, jež zaznamenává největší rozkvět během 19. století. Toto odvětví se rozvíjí především díky utlumení vlivu cechů a hojnému pěstování lnu na Vysočině. Za centrum plátenictví a tkalcovství je považována Příbyslav. V odvětví textilního průmyslu rovněž vznikaly i první manufaktury, zatímco ostatní obory jako papírnictví nebo obuvnictví se zachovávaly v podobě malovýroben. První textilní manufaktury vznikly v první polovině 19. století v Sobiňově, Sopotech, Ždírci, Příbyslavi, Havlíčkově Brodě atd. Tyto továrny zaměstnávaly desítky až stovky pracovníků. Do ostatních odvětví proniká průmyslová výroba až ve druhé polovině 19. století, a to například do pivovarnictví, kovovýroby, koželužnictví.

Na počátku 19. století se začínají na Vysočině produkovat ve velké míře brambory. Zpočátku se pěstují především jako potravina pro zvěř i lidi, později i pro průmyslové účely. Na začátku 19. století tak vznikají na Havlíčkobrodsku první lihovary, v nichž byly hlavní surovinou přípravy lihu brambory namísto dražšího obilí. O něco později se zde objevují rovněž škrobárny, které produkují škrob z brambor pro ostatní průmyslová odvětví, zejména textilní a papírenský průmysl. Od 60. let 19. století vznikají první továrny na výrobu lihu a škrobu. Největší konjunktury dosahuje tento obor před I. světovou válkou. V roce 1913 vznikla spojením pěti největších škrobáren na Vysočině společnost Amylon a.s., která působí v Havlíčkově Brodě dodnes. Tento podnik byl zdaleka největším svého druhu v českých zemích. Za I. světové války je pak lihovarnictví a škrobárenství postiženo těžkým útlumem, neboť brambory sloužily především k zásobení hladovějícího obyvatelstva. Po I. světové válce dochází ke združstevňování lihovarů a modernizaci podniků. Po II. světové válce pak byly lihovary zařazeny do Horáckých lihovarů a škrobáren v Havlíčkově Brodě. Škrobárny byly znárodněny až po II. světové válce a definitivně začleněny v 60. letech do podniku České škrobárny.

Po I. světové válce se dále rozvíjel textilní průmysl, zejména v Úsobí, Věži, Chotěboři, Havlíčkově Brodě, kde vzniká továrna brá Mahlerových s 900 zaměstnanci. Na začátku války se tato firma, která se zabývala výrobou nejen pleteného zboží, ale i pletařských strojů, přejmenovala na dnes známý Pleas. Sklářství se rozvíjí v Tasicích na Ledecsku a Josefodole u Světlé nad Sázavou, na Příbyslavsku potravinářský průmysl (zpracování mléka). Na Chotěbořsku funguje slévárna v Ransku, která je v provozu i dnes. Po II. světové válce jsou podniky znárodněny a začleňovány do velkých uskupení národních podniků. V mnoha továrnách dochází k modernizaci zařízení i pracovních postupů. Objevují se nová průmyslová odvětví popřípadě se zvyšuje váha některých v minulosti méně zastoupených odvětví, to je

případ zejména strojírenství. V Havlíčkově Brodě vzniká odštěpný závod národního podniku Agrozet Zetor, který na konci roku 1989 zaměstnával 601 pracovníků. Dále zde byl lokalizován např. další odštěpný závod Motorpalu Jihlava či provozovna libereckého plastikářského závodu Plastimat aj. Největší strojírenské podniky okresu však byly zakládány mimo město Havlíčkův Brod. V Ledči, která byla postižena trvalým odlivem obyvatelstva kvůli nedostatku pracovních příležitostí, bylo rozhodnuto o výstavbě strojírenské firmy Kovofiniš. Ta byla na konci roku 1989 z hlediska počtu pracovníků druhým největším průmyslovým podnikem v okrese Havlíčkův Brod a zaměstnávala v této době 2 100 osob, po roce 1989 se Kovofiniš rozpadl na několik menších provozů. Největším průmyslovým podnikem Havlíčkobrodská na konci 80. let však byly Strojírny Chotěboř s 2 359 zaměstnanci, před válkou nazývané Eckhardtovy závody. Také strojírny v Chotěboři postihl po roce 1989 podobný osud jako Kovofiniš. Lze konstatovat, že na konci 80. let byl průmysl okresu Havlíčkův Brod výrazně zaměřen především na výrobu strojírenskou. Jediné dva podniky mimo oblast strojírenství, jenž zaměstnávaly v roce 1989 více než 500 pracovníků byly dnes již výrazně menší sklárny ve Světlé nad Sázavou a druhým podnikem byla havlíčkobrodská textilka Pleas s 1 321 zaměstnanci, která však v současnosti ve svých provozech (i mimo okres) zaměstnává pouze kolem 700 lidí.

4.3. Pelhřimovsko

Počátky podnikání na Pelhřimovsku jsou spojeny především s řemeslnou výrobou soukenickou. Právě soukenické cechy jsou prvními, které v tomto pozdně osídleném regionu vznikají. První dva byly založeny v baště textilního průmyslu Pelhřimovska Humpolci až v roce 1462, ačkoliv v jiných částech země byly zakládány již od počátku 14. století. Velkého rozmachu zde dosáhlo soukenictví na začátku 16. století, kdy jenom v Pelhřimově působilo téměř 60 soukenických mistrů. Další období rozkvětu této řemeslné výroby se datuje k první polovině 18. století. Konkrétně v roce 1731 zaujímal město Humpolec 5. místo co do množství vyrobeného sukna v celých Čechách, následováno na 6. místě Pelhřimovem a 9. místě Pacovem. Až do poloviny 19. století bylo sukno prakticky jediným místním produktem, který byl exportován do zemských center a zahraničí. Ve 2. polovině 19. století však nastává pokles počtu řemeslníků v tomto oboru. Projevuje se tu jednak zánik cechovních organizací, ale především zřizování nových továren, které začaly nahrazovat původní řemeslnou malovýrobu. To mělo za následek zvýšení objemu výroby respektive snížení cen textilních výrobků, což způsobilo silnou odbytovou krizi.

První soukenické továrny na území dnešního okresu nevznikly v tradičních centrech této výroby jako byly např. Humpolec, Pelhřimov nebo Pacov, nýbrž na velkostatech v Hojovicích a Novém Dvoře u Pacova již v roce 1814. Na dlouhou dobu pak bylo soukenictví potažmo textilní průmysl jediným řemeslným odvětvím, kterého se na Pelhřimovsku dotkla masová industrializace. Téměř ve všech oblastech dnešního okresu Pelhřimov zaniklo soukenictví jako řemeslo již v průběhu 2. poloviny 19. století. Výjimkou bylo město Humpolec, kde obě výrobní praktiky (řemeslo i velkovýroba) koexistovaly ještě v průběhu 20. století. Tuto skutečnost dokládá existence 29 textilních dílen ve městě, dohromady s více než 2,5 tisíci zaměstnanci ještě v roce 1946. Po roce 1948 byly tyto humpolecké textilky znárodněny a začleněny do 2 národních podniků Sukno a Českomoravský len, který se stal monopolním zpracovatelem lnu v ČSSR. Podobný osud potkal i ostatní textilky Pelhřimovska, které byly včleněny např. do Partexu Žirovnice, Modety Pelhřimov a jiných velkých podniků.

Současně se soukenictvím se rozvíjela i jiná průmyslová odvětví, jejich význam na rozvoj tohoto regionu však byl do poloviny 19. století zanedbatelný. Mezi tato odvětví patřilo například hrnčířství, perleťářství, pivovarnictví aj. Významnější ekonomickou činnost pak představovalo sklářství. V 19. století byly známy sklárny u Lukavce, Ostrovce, Počátek, Budějova, v roce 1875 byla založena Antonínem Rucklem ve Včelniče sklářská huť a brusárna. Po roce 1946 se tato firma stala součástí podniku Český křišťál, který se proslavil jako 1. producent lékovek a skla pro chemický průmysl v ČSSR. V době odbytové krize textilních výrobků se průmysl Pelhřimovska začal přeorientovávat i na další odvětví. Řadě měst se povedlo pozvednout svou hospodářskou úroveň díky výrobě nábytku. Nejtypičtějším příkladem je město Pacov, které těžilo z dřevěného bohatství okolních lesů. V roce 1868 zde vznikla první nábytkářská dílna. Tu následovala celá řada dalších firem (kolem 20), většina z nich vznikla ještě před I. světovou válkou. Po ní nastala krize nábytkářského průmyslu, ale po II. světové válce navázaly na předválečný odkaz např. podniky Jitona nebo Dřevozpracující družstvo Lukavec.

Důležitým průmyslovým odvětvím, které se na Pelhřimovsku začalo rozvíjet až na sklonku 19. století, je strojírenství. V poslední čtvrtině 19. století byly založeny 3 strojírenské firmy, které se staly velmi významnými zaměstnavateli tohoto regionu ve 20. století. Roku 1896 vznikla továrna na výrobu zemědělských strojů Matějka, která později nesla název Agrozet a ještě později Agrostroj. Firma Agrozet v roce 1989 zaměstnávala v Pelhřimově 1 537 lidí, v Humpolci pak 829 pracovníků a představovala tak na konci 80. let největšího průmyslového zaměstnavatele Pelhřimovska. V současnosti je Agrostroj největším výrobcem zemědělských strojů v ČR. V roce 1882 byla zahájena v Pelhřimově výroba rýžových kartáčů. V roce 1950 byla do tohoto podniku přesunuta výroba kartáčnických závodů z Nové Cerekvi, Hejnic a Pardubic a vznikl tak podnik Spojené kartáčovny se sídlem v Pelhřimově. V Pacově byla založena roku 1876 velká kotlářská dílna Josef Hradecký, která byla později přejmenována na Strojbal. Pacovský Strojbal byl na konci 80. let pátým největším průmyslovým zaměstnavatelem v okrese Pelhřimov. V této době zde pracovalo 576 lidí. Kromě těchto podniků vznikly ještě další drobnější strojírenské firmy. Právě strojírenství se v průběhu 2. poloviny 20. století stalo společně s textilním průmyslem dominantním odvětvím Pelhřimovska.

4.4. Třebíčsko

Mezi tradiční průmyslová odvětví v okrese Třebíč patří potravinářství, strojírenství a obzvláště pak kožedělný průmysl respektive obuvnictví. V 18. a 19. století bylo zpracování kůží jedním z hlavních zdrojů výdělku a obživy místního obyvatelstva. V análech se objevuje zmínka, že již v roce 1748 se ve městě Třebíč nachází 8 koželužnických dílen, k roku 1792 jejich počet stoupá na 17. Od druhé poloviny 18. století se některé menší řemeslné koželužny mění na větší manufakturní podniky. K nejvýznamnějším manufakturám této doby se řadily zejména podniky rodin Hassků a Budischowských. Vedle těchto dvou firem existují i další koželužny, jejich význam však postupem času upadal, neboť nebyly schopny konkurovat továrnímu způsobu výroby. Z obou výše jmenovaných podniků nabyl velkého evropského věhlasu podnik rodiny Budischowských. Ten si od roku 1892 udržoval nejvýznamnější postavení mezi všemi koželužnými a obuvnickými podniky v celém Rakousku-Uhersku. Rozkvět této firmy je úzce svázan se ziskem monopolního postavení na trhu, kterého firma dosáhla prostřednictvím dohody s císařským dvorem. „Císařsko-královská privilegovaná továrna na kůži a obuv Karel Budischowský“ byla totiž výhradním dodavatelem nejen pro dvůr, ale i pro armádu, což firmě zajišťovalo neustálý odbyt výrobků. O prosperitě firmy

vypovídá i vývoj počtu zaměstnanců (rok 1879 – 150 pracovníků, rok 1889 – 515, rok 1892 – přes 600 zaměstnanců). Úpadek kožedělného a obuvnického průmyslu v okrese Třebíč se vztahuje k období I. světové války., kdy po anexi Bosny a Hercegoviny ztrácejí rakousko-uherské kožedělné podniky (a tedy i podnik Budischowských) významné odbytiště svých výrobků, poněvadž balkánské země uvalují na produkty z Rakouska embargo. Ještě větší ranou pro kožedělný a obuvnický průmysl Třebíčska byla samotná porážka Rakouska v I. světové válce. I když se podařilo ve 20. letech 20. století na krátkou dobu tato průmyslová odvětví na Třebíčsku oživit, nemělo to nakonec dlouhého trvání. Definitivní zánik se vztahuje k období hospodářské krize, kdy firmu rodiny Budischowských zakupuje firma Baťa a přesouvá výrobu do Otrokovic. Zrušení výroby a zpracování kůží v Třebíči je spojeno s rokem 1932, kdy přestává být tato činnost rentabilní a místní koželužny jsou zbourány. Zánik obuvnictví se pak datuje ještě dříve, a to k roku 1928, kdy krachuje firma Busi, která se před tím osamostatnila od zbytku kožedělných závodů rodiny Budischowských.

Obuvnictví bylo v Třebíči oživeno až po II. světové válce. V tomto období byly založeny obuvnické Závody G. Klimenta, které na konci 80. let zaměstnávaly v Třebíči téměř 4,5 tis. pracovníků a byly tak největším zaměstnavatelem Třebíčska a druhým největším zaměstnavatelem dnešního kraje Vysočina vůbec. Nástupcem obuvnických závodů v devadesátých letech se stala firma BOPO, výrobce bot a textilních doplňků, která se postupně dostala do konkurzu a likvidace. Propuštění pracovníků ovlivnilo velmi negativně situaci na okresním trhu práce. Přesto však tradice kožedělného průmyslu zůstala v Třebíči zachována. Vznikla řada menších firem, jejichž hlavní činností je právě zpracování kůže či obuvnictví.

Dlouhou průmyslovou tradici v Třebíči má výroba nealkoholických nápojů, a to i přesto, že nikdy toto odvětví nebylo významným zaměstnavatelem Třebíčska. V roce 1879 byla založena Ferdinandem Kubešem firma zabývající se výrobou sodových vod a limonád. V této době byl tento podnik svým výrobním zaměřením v Čechách a na Moravě zcela ojedinělý. Od roku 1926 se stal ochranou známkou nový název firmy ZON (Zdravotní Osvěžující Nápoje). V roce 1949 byl podnik znárodněn, na přelomu 50. a 60. let prošel velkou modernizací všech provozů. Výroba nealko nápojů zde úspěšně pokračuje i po privatizaci. Tradice zpracování mléka se pak vztahuje k Želetavě na začátek 20. století, kdy místní Rolnické a mlékařské družstvo pro Želetavu a okolí uvedlo do provozu mlékárnu, která navíc produkovala máslo, tvaroh a tavené sýry, na něž je zaměřen i současný výrobní program želetavských sýráren (v současnosti BEL Sýry Česko a.s.).

Z hlediska historického nemá sice strojírenství v okrese Třebíč příliš hluboké kořeny, avšak pro současnou Třebíč je toto odvětví velmi podstatné. Kovovýroba, ve smyslu průmyslové výroby, se v okrese Třebíč objevuje až začátkem 20. století prostřednictvím dvou firem. První firma Benz vznikla v roce 1911 a zabývala se výrobou benzinových motorů později výrobou hospodářských strojů. Druhá firma Wallig vznikla v roce 1913 a její výrobní program sestával ze stojatých a ležatých parních kotlů. Po II. světové válce byly oba podniky včleněny do 1. brněnských strojíren, tedy jednoho z největších a nejvýznamnějších strojírenských podniků Třebíčska. Tato společnost zaměstnávala v roce 1989 více než 1 100 pracovníků. Třebíčská PBS proslula např. dodávkami pro téměř veškeré elektrárny v ČSSR a po úspěšné restrukturalizaci spolupracuje s firmami Alstom Power Generation AG Mannheim či GE Energy Products. Na konci 80. let ovšem nebyla tato firma největším strojírenským podnikem Třebíčska. Podnik ELITEX se sídlem v Třebíči dával na konci roku 1989 práci více než dvěma tisícům lidem a jeho hlavním výrobním programem byla výroba strojů pro textilní průmysl. Tento výrobní program si v současné Třebíči zachovává společnost Uniplet

Posledním strojírenským podnikem na Třebíčsku zaměstnávajícím více než 500 osob, byla provozovna Královopolských strojíren Brno v Moravských Budějovicích s 936 zaměstnanci. Výroba v této provozovně byla v devadesátých letech zastavena.

V roce 1985 byla uvedena do provozu jaderná elektrárna v Dukovanech, čímž na Třebíčsku velmi vzrostl i význam odvětví výroby a rozvodů energií. Elektrárna zaměstnávala na konci 80. let 2,7 tis. osob a byla tak podle počtu pracovníků třetím největším podnikem dnešního kraje Vysočina. V současnosti již jaderná elektrárna zaměstnává pouze 1,5 tisíce pracovníků. Je součástí podniku ČEZ sídlícího v Praze a tudíž není zařazena do finanční analýzy, která je hlavním cílem této studie. Posledním odvětvím, jehož význam vzrostl za minulého režimu, bylo papírenství. Odštěpný závod Jihočeských papíren Větrní působil v Příbyslavicích a zaměstnával v roce 1989 více než 500 pracovníků.

4.5. Žďársko

Počátky podnikání na Žďársku jsou spojeny s tkalcovstvím, sklářstvím a výrobou železa. Podloží Českomoravské vrchoviny obsahuje naleziště železných rud, v menší míře též rudy stříbrné. Těžba rudy a výroba železa zde tak představovaly jedny z prvních činností vůbec. Hlavní těžební oblasti se nacházely především na severu okresu Žďár nad Sázavou. První záznamy týkající se výroby železa na Žďársku spadají do 14. století. Všechny hamry, které zde působily však nejsou v historických pramenech zachyceny, obzvláště ty které vykazovaly nevelké množství vytěženého železa. Největšího rozmachu dosáhly hamry na Žďársku v první polovině 19. století. Nejvýznamnějším podnikem byly železárny v Polničce, kde se těžbou rudy a výrobou železa zabývalo v době největšího rozkvětu přes 300 zaměstnanců. Železárny produkovaly kolejnice pro železnice nejen pro domácí trh, ale i pro zahraničí (např. Anglii i její državy), dále vodovodní potrubí, plynovody, atd. Výroba v Polničce byla zastavena v roce 1862, v roce 1865 byly železárny v Polničce zrušeny úplně. Místní závody totiž nemohly konkurovat z důvodu nedostatku paliva ostravským hutím s velmi levným kamenouhelným palivem. Zároveň ostravské kamenouhelné vysoké pece představovaly technicky dokonalejší a výkonnější zařízení než dřevouhelné vysoké pece na Vysočině. Nejdéle fungovala vysoká pec na Žďársku ve Štěpánově nad Svatkou, která byla instalována v roce 1762 a pracovala do roku 1876. Místní slévárna se zde udržela až do současnosti, železo ale bylo dováženo odjinud. Současně s rušením hamrů zanikají rovněž další profese, jako například uhlíři, tedy výrobci dřevěného uhlí pro hamry. Další hamry se nacházely na Žďársku v Novém Městě na Moravě, Fryšavě, Vříšti atd.

Na slavnou tradici však bylo navázáno po II. světové válce mnoha metalurgickými a strojírenskými podniky. Tím nejvýznamnějším se stal žďárský ŽDAS, který byl na konci 80. let s více než 5,5 tis. pracovníky největším zaměstnavatelem kraje Vysočina. K dalším podnikům kovozpracujícího a strojírenského průmyslu, které na Žďársku koncem 80. let zaměstnávaly více než 500 pracovníků se řadily: 1. brněnská strojírna Velká Bíteš (1650 lidí), TOKOZ Žďár nad Sázavou (1150), Agrozet Svatka (630) a Opravny zem. strojů Velké Meziříčí (560). Společně s Jihlavou tak můžeme okres Žďár nad Sázavou na konci 80. let považovat za centrum strojírenství a kovozpracujícího průmyslu dnešního kraje Vysočina.

Podobně jako v ostatních okresech Vysočiny bylo také na Žďársku hojně zastoupeno tkalcovství. V průběhu 18. století se stalo nejrozšířenějším řemeslem regionu a v některých jeho částech se udrželo až do poloviny 20. století. Za centrum tkalcovství lze od 19. století považovat Nové Město na Moravě, kde se nacházelo kolem roku 1883 asi 800 stavů. Po

staletí se zde tkalo právě na starých dřevěných stavech, načež tkalci své produkty prodávali překupníkům, kteří nacházeli kupce zejména ve městech. Až od počátku 20. století se někteří tkalci osamostatňují a zakládají vlastní obchody. To už je ovšem ruční výroba nahrazována výrobou strojovou. Ve 20. století se tak tkalcovství, jakožto tradiční obor hospodářství Žďárska udržuje pouze v podobě tkaní koberců. Za další centra textilního průmyslu na Žďársku lze považovat např. Dalečín, zde vznikla v 19. století textilní továrna a později přádelna lnu, nebo Svitávku u Chrástavce, kde byla roku 1907 zřízena soukenická továrna firmy Mos. Low Beer. V současnosti na bohatou tradici žďárského textilního průmyslu nenavazuje žádná významnější firma.

Kromě již zmíněných železnorudných hutí vznikaly na Žďársku rovněž hutě sklářské. Nejstarší záznamy ze 16. století se vztahují ke skelným hutím u potoka Vříšť, dnes známého jako Fryšávka. Během 17. století vznikly další skelné hutě v Cikháji, na Křížankách a v 18. století největší skelná huť v Herálci, která se zabývala výrobou tabulkového i dutého skla a která zde fungovala až do roku 1913. Sklárna ve Škrdlovicích, založená roku 1928, pak navazuje na tradice horáckého sklářství podobně jako nově vzniklé sklárny ve Žďáru a okolí. Obzvláště sklo ze Škrdlovic se těšilo značné oblibě i po II. světové válce, díky svému ojedinělému vzhledu, kterého bylo dosaženo využíváním méně výhřevného dřeva namísto uhlí. Sklo pak bylo nedostatečně vyčištěno a díky tomu zaujímal mezi ostatními skly zcela unikátní výrobek. Po roce 1990 se sklárna opět navrátila do majetku původních majitelů - rodiny Beránků, ale v září roku 2008 byla nucena ukončit svoji činnost, i když poptávka po zdejším skle byla stále vysoká.

Pro Žďársko lze považovat za historicky významné průmyslové odvětví dřevovýrobu, jehož centra byla situována v Herálci, Svratce, Křížankách a dalších obcích. Byly zde vyráběny jednoduché dřevěné nástroje, špejle a sirky, dýmky apod. Největšího věhlasu získala výroba lyží v Novém Městě (dnes firma Sporten).

4. Vývoj zaměstnanosti v kraji Vysočina po roce 1989

S využitím dat ČSÚ lze charakterizovat strukturu zaměstnanosti v kraji Vysočina ještě před zahájením ekonomické transformace v roce 1989. Tehdy představovala pracovní síla v kraji Vysočina 252,5 tis. pracovníků, což odpovídalo 4,8 % zaměstnaných osob v ČR. Sektorem soustředujícím nejvíce pracovníků byl sekundér, a to ve všech okresech kraje Vysočina. Zatímco v okrese Žďár nad Sázavou tvořili zaměstnanci v průmyslu více než 90 % všech zaměstnaných v sekundárním sektoru (91,0 %), v okrese Jihlava se jednalo pouze o 82,7 % a tento okres se tak vyznačoval mnohem větším významem stavebnictví než ostatní okresy a více se svojí strukturou zaměstnanosti blížil průměru ČR. Na celorepublikové zaměstnanosti v sekundéru se kraj Vysočina podílel 4,5 %, v průmyslu pak 4,7 %. Sektorem s druhou největší koncentrací počtu zaměstnanců byl v roce 1989 terciér, avšak na zaměstnanosti v terciéru celé ČR se Vysočina podílela pouze 3,8 %, z čehož zcela jasně vyplývá nedostatečná rozvinutost tohoto sektoru v ekonomice kraje na konci osmdesátých let ve srovnání s jinými oblastmi tehdejší ČR. Významněji než v jiných částech republiky byl naopak na Vysočině zastoupen primární sektor. Kraj Vysočina se na celorepublikové zaměstnanosti v zemědělství, lesnictví a rybolovu podílel 8,6 %, na všech pracujících v zemědělství pak 5,5 %.

Tab. 1: Počet zaměstnanců v sektorech NH a ve vybraných odvětvích v okresech kraje Vysočina a v ČR v roce 1989 (absolutní hodnoty – počty pracovníků)

Sektor NH	HB	JI	PE	TR	ZR	Kraj Vysočina	ČR
I. sektor	11 670	9 505	8 993	14 249	14 617	59 034	685 271
z toho: zemědělství	3 105	2 051	1 428	2 364	2 855	11 803	213 529
II. sektor	20 199	26 183	16 179	23 628	28 537	114 726	2 557 240
z toho: průmysl	18 031	21 652	14 310	20 721	25 957	100 671	2 146 882
III. sektor	15 441	19 010	11 883	16 707	15 737	78 778	2 026 397
z toho: doprava a spoje	3 202	3 797	1 701	2 198	2 440	13 338	379 919
obchod	3 627	5 149	2 699	4 640	4 030	20 145	506 659
školařství	2 444	3 208	2 367	3 132	3 055	14 206	312 942
zdravotnictví a sociální péče	2 653	2 941	2 295	2 392	2 528	12 809	279 113
Celkem	47 310	54 698	37 055	54 584	58 891	252 538	5 268 908

Pramen: Pracovníci a mzdové fondy v socialistickém sektoru národního hospodářství v krajích a okresech podle odvětví národního hospodářství v ČSR za rok 1989, ČSÚ Praha, 1990, vlastní výpočty

Z níže uvedené tabulky vyplývá, že všechny okresy současného kraje Vysočina měly v roce 1989 vyšší zaměstnanost v primárním sektoru národního hospodářství než vykazovala v průměru celá Česká republika. Zatímco v republice pracovalo v priméru 13,0 % všech pracujících, v některých okresech kraje Vysočina (Třebíč, Žďár nad Sázavou) překračoval podíl zaměstnaných v zemědělství, lesním hospodářství a rybolovu čtvrtinu celkové pracovní síly okresu a další dva (Pelhřimov a Havlíčkův Brod) se k této hodnotě rovněž blížily. Pouze okres Jihlava vykazoval podstatně nižší podíl zaměstnaných v prvním sektoru ekonomiky (17,4 %) než tomu bylo v případě ostatních okresů kraje Vysočina. Vlastní zemědělství bylo nadprůměrně zastoupeno v okrese Havlíčkův Brod (6,6 % všech pracujících), nejméně v okrese Jihlava, ale menší význam než v ČR mělo zemědělství také v okrese Pelhřimov.

Tab. 2: Struktura zaměstnanosti v sektorech NH (%) v okresech kraje Vysočina a v ČR v roce 1989 (podíl pracujících v odvětvích na celkovém počtu pracujících - %)

Sektor NH	HB	JI	PE	TR	ZR	Kraj Vysočina	ČR
I. sektor	24,7	17,4	24,3	26,1	24,8	23,4	13,0
z toho: zemědělství	6,6	3,7	3,9	4,3	4,8	4,7	4,1
II. sektor	42,7	47,9	43,7	43,3	48,5	45,4	48,5
z toho: průmysl	38,1	39,6	38,6	38,0	44,1	39,9	40,7
III. sektor	32,6	34,8	32,1	30,6	26,7	31,2	38,5
z toho: doprava a spoje	6,8	6,9	4,6	4,0	4,1	5,3	7,2
obchod	7,7	9,4	7,3	8,5	6,8	8,0	9,6
školství	5,2	5,9	6,4	5,7	5,2	5,6	5,9
zdravotnictví a sociální péče	5,6	5,4	6,2	4,4	4,3	5,1	5,3

Pramen: Pracovníci a mzdové fondy v socialistickém sektoru národního hospodářství v krajích a okresech podle odvětví národního hospodářství v ČSR za rok 1989, ČSÚ Praha, 1990, vlastní výpočty

Ostatní dva sektory národního hospodářství zaměstnávaly v kraji Vysočina nižší podíl pracujících než v průměru v celé ČR. Pouze okres Žďár nad Sázavou vykázal stejný podíl zaměstnaných v sekundárním sektoru jako v ČR, ale výrazně větší význam zde měl samotný průmysl (zejména díky Žďárským strojárnám), který koncentroval 44,1 % zaměstnanců, kdežto na úrovni celé ČR se jednalo o 40,7 %. Naopak zde velmi zaostával sektor terciární, kde pracovalo pouze něco málo přes čtvrtinu všech zaměstnaných. Republikových hodnot (38,5 %) v zaměstnanosti ve službách nedosahoval žádný z okresů kraje Vysočina; nejsilněji byl zastoupen sektor služeb v okrese Jihlava (34,8 %).

Tab. 3: Počet zaměstnanců v agregovaných odvětvích průmyslu v okresech kraje Vysočina a v ČR v roce 1989

Agregovaná odvětví průmyslu	HB	JI	PE	TR	ZR	Vysočina	ČR
Potravinářský	1 735	2 043	1 099	1 121	1 052	7 050	144 959
Textilní, oděvní a kožedělný	4 174	4 529	6 169	7 082	2 740	24 694	278 095
Dřevařský, papírenský, polygrafický a ostatní	1 174	2 918	2 064	2 793	1 928	10 877	186 243
Chemický	317	177	29	25	137	685	118 971
Skla, keramiky, porcelánu a staveb. hmot	2 853	1 569	494	223	277	5 416	123 023
Hutnický a kovozpracující	477	750	1 014	420	2 305	4 966	255 498
Strojírenský	6 986	7 368	3 356	5 856	10 744	34 310	593 573
Elektrotechnický	100	2 116	3	144	2 367	4 730	152 072
Zpracovatelský průmysl celkem	17 816	21 470	14 228	17 664	21 550	92 728	1852434

Pramen: Toušek, V., Tonev, P., VCRR MU, 2002

Mezi jednotlivými okresy kraje Vysočina však existovaly rozdíly v počtu zaměstnanců působících v jednotlivých průmyslových odvětvích. Z následující tabulky, která zachycuje absolutní počty pracujících v okresech kraje Vysočina v odvětvích zpracovatelského průmyslu agregovaných způsobem vhodným pro potřeby analýzy, vyplývá, že nejvíce osob koncentroval na konci osmdesátých let v kraji Vysočina průmysl strojírenský (34,3 tis.), přičemž toto odvětví bylo nejsilnějším ve všech okresech kraje s výjimkou Pelhřimova a Třebíče, kde byl nejvyšší počet osob zaměstnán v textilním, oděvním a kožedělném průmyslu

(TOK). Zatímco na Pelhřimovsku dominovala textilní výroba, na Třebíčsku koncentroval nejvíce osob kožedělný průmysl. Na úrovni celého kraje dosáhl TOK druhé nejsilnější pozice a bylo tomu tak i v celé ČR. Více než 10 tis. osob pracovalo v kraji také v odvětvích dřevařského, papírenského, polygrafického a ostatního průmyslu (10,9 tis.).

Při relativním vyjádření struktury zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu jsou patrné další rozdíly mezi krajem a republikou, ale také mezi jednotlivými okresy kraje. Ve zpracovatelském průmyslu pracovalo v kraji Vysočina na konci osmdesátých let celkem 36,8 % všech zaměstnaných v kraji, na úrovni ČR se jedná o 35,2 %. Je zřejmé, že zastoupení agregovaného odvětví TOK bylo v kraji Vysočina výrazně vyšší než v ČR – zatímco v kraji činil podíl na celkové zaměstnanosti téměř 10 %, republikový průměr byl pouze 5,3 %. Toto odvětví zaměstnávalo i v relativním vyjádření stěžejní skupinu pracovní síly v okrese Pelhřimov a Třebíč (16,6 % a 13,0 % všech zaměstnaných), zatímco např. v okrese Žďár nad Sázavou v TOK pracovalo pouze 4,7 % všech pracujících, což bylo méně než na úrovni celé ČR. V posledně jmenovaném okrese naopak dominovalo strojírenství, kde byla soustředěna téměř pětina pracovních míst existujících v celém okrese. Velký význam pro zaměstnanost mělo strojírenství také v okrese Havlíčkův Brod (14,8 %), který však především převyšoval ostatní okresy v podílu průmyslu skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot (6,0 %).

Tab. 4: Struktura zaměstnanosti v agregovaných odvětvích průmyslu (v %) v okresech kraje Vysočina a v ČR v roce 1989

Agregovaná odvětví průmyslu	HB	JI	PE	TR	ZR	Vysočina	ČR
Potravinářský	3,7	3,7	3,0	2,1	1,8	2,8	2,8
Textilní, oděvní a kožedělný	8,8	8,3	16,6	13,0	4,7	9,8	5,3
Dřevařský, papírenský, polygrafický a ostatní	2,5	5,3	5,6	5,1	3,3	4,3	3,5
Chemický	0,7	0,3	0,1	0,0	0,2	0,3	2,3
Skla, keramiky, porcelánu a staveb. hmot	6,0	2,9	1,3	0,4	0,5	2,1	2,3
Hutnický a kovozpracující	1,0	1,4	2,7	0,8	4,0	2,0	4,9
Strojírenský	14,8	13,5	9,1	10,7	18,4	13,6	11,3
Elektrotechnický	0,2	3,9	0,0	0,3	4,1	1,9	2,9
celkem	37,7	39,3	38,4	32,4	37,0	36,8	35,2

Pramen: Toušek, V., Tonev, P., VCRR MU, 2002, vlastní výpočty

Pokud byl podíl zaměstnanosti v některém průmyslovém odvětví výrazně vyšší než na úrovni celé ČR (index specializace byl vyšší než 2,0 v případě okresů, 1,5 v případě kraje), lze v tomto případě hovořit o určité specializaci na dané průmyslové odvětví. Z pohledu území celého kraje Vysočina vynikala oproti republikovému průměru především odvětví TOK, a z nich pak hlavně kožedělný průmysl. O něco více než v ČR byl v kraji také zastoupen průmysl dřeva, papíru, nábytku a polygrafická výroba a rovněž průmysl strojírenský koncentroval větší podíl pracujících ve srovnání s republikovým průměrem. Zhruba stejný jako v ČR byl v kraji Vysočina na konci osmdesátých let podíl potravinářského průmyslu, což se mělo v následujících letech podstatně změnit. Zanedbatelný byl vliv na zaměstnanost kraje v případě chemického průmyslu a také hutnického a kovozpracujícího průmyslu. Slabší než v ČR bylo také postavení elektrotechnického průmyslu a průmyslu skla a stavebních hmot, kde však existovaly výrazné rozdíly mezi konkrétními okresy.

Tab. 5: Index specializace průmyslové výroby v okresech kraje Vysočina v roce 1989

Agregovaná odvětví průmyslu	HB	JI	PE	TR	ZR	Vysočina
Potravinářský	1,33	1,36	1,08	0,75	0,65	1,02
Textilní, oděvní a kožedělný	1,67	1,57	3,15	2,45	0,89	1,85
Dřevařský, papírenský, polygrafický a ostatní	0,70	1,51	1,57	1,45	0,93	1,22
Chemický	0,30	0,14	0,03	0,02	0,10	0,12
Skla, keramiky, porcelánu a staveb. hmot	2,58	1,23	0,57	0,17	0,20	0,92
Hutnický a kovozpracující	0,21	0,28	0,56	0,16	0,81	0,41
Strojírenský	1,31	1,19	0,80	0,95	1,63	1,21
Elektrotechnický	0,07	1,34	0,00	0,09	1,40	0,65
Zpracovatelský průmysl celkem	1,07	1,11	1,09	0,92	1,05	1,05

Pramen: Toušek, V., Tonev, P., VCRR MU, 2002, vlastní výpočty

Z předchozí tabulky plyne, že zpracovatelský průmysl měl významnější zastoupení ve srovnání s průměrem ČR ve všech okresech kraje s výjimkou okresu Třebíč. Z hlediska jednotlivých odvětví jsou pak zřejmé konkrétní specializace. Zatímco okresy Jihlava a Žďár nad Sázavou specializaci na žádné z agregovaných průmyslových odvětví nevykázaly, okres Havlíčkův Brod prokázal nadprůměrnou orientaci na odvětví skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot a v případě okresů Pelhřimov a Třebíč můžeme hovořit o specializaci na odvětví TOK. V okrese Pelhřimov byla specializace zjištěna u všech ze tří odvětví TOK, kdežto v okrese Třebíč bylo významné především zaměření na kožedělný průmysl (podíl zaměstnanosti byl téměř osminásobný ve srovnání s průměrem ČR).

Následující podkapitoly se budou zabývat změnami ve struktuře zaměstnanosti v kraji Vysočina, které nastaly v souvislosti s ekonomickou transformací během devadesátých let minulého století a dalším vývojem probíhající v letech 2000 – 2008, a to s ohledem na dopady na zaměstnanost v jednotlivých sektorech ekonomiky, ale také v průmyslových odvětvích a konkrétních průmyslových podnicích.

4.1. Vývoj zaměstnanosti v devadesátých letech minulého století a struktura zaměstnanosti v kraji Vysočina v roce 1999

Na konci osmdesátých let bylo tehdejší československé národní hospodářství charakteristické řadou specifických prvků, které vyplynuly z předchozího vývoje. Systém centrálně plánovaného hospodářství byl považován za nejdůslednější ze všech zemí RVHP, neboť znárodnění a združstevnění bylo téměř dokonalé a soukromý sektor prakticky neexistoval. Typické rovněž bylo, že zahraniční obchod byl převážně orientován na trhy RVHP, kam na konci osmdesátých let směřovalo až 70 % československého exportu. Pozitivně je naopak hodnocena kvalifikace, vzdělání a zkušenost pracovní síly, v čemž byla zaostalost za tržními ekonomikami zřejmě nejmenší. (Slaný a kol., 2003)

Znakem tehdejší československé ekonomiky byla také vysoká míra zaměstnanosti. Přezaměstnanost byla typická především pro primární a sekundární sektor, ale také některá odvětví terciéru zaměstnávala více osob, než bylo ekonomicky efektivní (doprava a spoje). Ekonomická transformace postavená na rychlé a masivní privatizaci, liberalizaci cen a vnějších vztahů a následná restrukturalizace hospodářství i konkrétních podniků musela nutně vést ke snížení zaměstnanosti, k redukci nepotřebné pracovní síly a v důsledku toho i ke vzniku jevu, který se státy s centrálně řízenou ekonomikou po celou dobu snažily eliminovat

– nezaměstnanosti. Po roce 1990 se tehdejší myšlenka „plné zaměstnanosti“ začala rozpadat, a to primárně vyřazením některých okrajových složek pracovní síly (důchodců, zdravotně postižených a nepřízpůsobivých občanů, žen s dětmi apod.) z trhu práce. Snížil se také počet pracujících cizinců, především Poláků a Kubánců. „Zeštíhlování“ průmyslových podniků o výrobní dělníky nastalo až během roku 1991, což se projevilo poměrně rychlým nárůstem počtu nezaměstnaných (Kunc, 1999).

V souvislosti s vývojem v první polovině devadesátých let, který se vyznačoval v případě mnohých zaměstnavatelů restriktivní personální politikou, prohlubováním odbytové krize, nevyjasněností výrobních programů a platební neschopností, docházelo k uvolňování pracovní síly především z výrobních odvětví ekonomiky. Ke snižování zaměstnanosti přispívala také probíhající privatizace, neboť noví majitelé si kladli vyšší nároky na produktivitu práce a efektivitu výroby. V první polovině devadesátých let však uvolněnou pracovní sílu byl schopen ještě absorbovat terciární sektor, který byl v předchozím období silně poddimenzován, a to ať už ve srovnání s potřebami domácích obyvatel či v komparaci se strukturou zaměstnanosti v zemích s tržní ekonomikou¹.

Změny v zaměstnanosti probíhaly již od počátku devadesátých let, ale hlavní uvolňování pracovní síly nastalo až po velké privatizaci, které se účastnila většina největších zaměstnavatelů v kraji Vysočina. Vzhledem k vývoji statistiky založené na podnikovém výkaznictví lze vývoj zaměstnanosti srovnatelným způsobem sledovat za pomoci výsledků výběrových šetření pracovních sil (VŠPS) dle ročních průměrů až od roku 1993, a to již pouze do úrovně stávajících krajů a základních odvětví ekonomiky, tedy nikoliv např. za jednotlivá či agregovaná průmyslová odvětví (pouze zpracovatelský průmysl celkem).

Jak bylo uvedeno v předchozí podkapitole, na konci osmdesátých let bylo v kraji Vysočina zaměstnáno více než 250 tis. osob. Po prudkém snížení zaměstnanosti v prvních letech ekonomické transformace (dle VŠPS až na 235,3 tis. pracovníků v roce 1993) docházelo od roku 1994 k pozvolnému nárůstu počtu zaměstnaných, a to až na hodnotu 243 tis. v roce 1996. Avšak již v roce následujícím klesá zaměstnanost v kraji pod hranici 240 tis. osob a svého minima od počátku sledování dosahuje právě na konci devadesátých let (v roce 1999 bylo v kraji Vysočina zjištěno pouze 232 tis. pracovníků).

Tab. 6: Vývoj zaměstnanosti v kraji Vysočina podle sektorů ekonomiky v letech 1993 - 2000

Rok	Celkem	I. sektor		II. sektor				III.sektor	
				průmysl		stavebnictví			
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
1993	235,3	42,4	18,0	82,6	35,1	17,4	7,4	92,9	39,5
1994	241,7	35,4	14,6	86,3	35,7	21,3	8,8	98,6	40,8
1995	242,9	33,6	13,8	90,2	37,1	20,6	8,5	98,5	40,5
1996	243,1	31,8	13,1	86,0	35,4	22,5	9,2	102,9	42,3
1997	239,4	28,0	11,7	87,9	36,7	22,0	9,2	101,5	42,4
1998	238,5	31,4	13,2	83,5	35,0	24,0	10,0	99,7	41,8
1999	232,0	30,7	13,2	85,2	36,7	21,7	9,3	94,4	40,7

Pramen: Trh práce v České republice 1993 - 2007, ČSU, 2008, vlastní výpočty

¹ V mnoha případech však byl nárůst pracovníků v terciéru způsoben organizačními meziodvětvovými změnami souvisejícími s osamostatněním některých provozů zajišťujících jinou činnost než hlavní (např. zaměstnanci stravovacího zařízení, které bylo součástí průmyslového podniku, byli původně řazeni do sekundárního sektoru, po osamostatnění do terciárního sektoru).

Z předchozí tabulky je zřejmé, že existovaly rozdíly ve vývoji zaměstnanosti v kraji Vysočina v jednotlivých sektorech ekonomiky. Velmi podstatně klesla zaměstnanost především v primárním sektoru, kde bylo ještě v roce 1993 zaměstnáno v kraji Vysočina více než 42 tis. osob a sektor se na celkové zaměstnanosti kraje podílel 18 %, avšak v roce 1999 již pracovalo v priméru pouze něco málo přes 30 tis. osob a jeho podíl klesl na 13,2 %. Stále byl však výrazně vyšší než v případě celé ČR (5,2 %).

Zatímco v roce 1989 pracovalo v průmyslu kraje Vysočina více než 100 tis. osob, v roce 1993 se jednalo již pouze o 82,6 tis. Dle výsledků VŠPS se pak počet zaměstnaných v průmyslu do roku 1995 zvýšil a překročil hranici 90 tis., poté však postupně klesal a v roce 1999 v průmyslových odvětvích pracovalo i přes mírné meziroční zvýšení pouze 85,2 tis. osob, tedy 36,7 %. Význam stavebnictví na zaměstnanosti kraje se během devadesátých letch ve srovnání s koncem předchozího desetiletí podstatně zvýšil. Zaměstnanost ve stavebnictví rychle vzrostla již během roku 1994 a až do roku 1999 se udržela nad hranicí 20 tis. osob. Zatímco v roce 1998 podíl stavebnictví na celkové zaměstnanosti kraje činil 10 %, během roku 1999 klesl na 9,3 %, což bylo stejně jako činil republikový průměr.

Podíl terciárního sektoru na zaměstnanosti v kraji Vysočina se rychle zvyšoval již od počátku devadesátých let. V roce 1989 bylo v kraji 78,8 tis. pracovních míst spadajících do terciéru a v roce 1993 se již jednalo o 92,9 tis., tedy o 14,1 tis. více. Zaměstnanost v terciéru rostla rychle i v dalších letech, takže již v roce 1996 koncentroval sektor služeb o 10 tis. osob více než v roce 1993 (102,9 tis., v relativním vyjádření pak 42,3 %). To, že data z VŠPS nejen z hlediska jednotlivých odvětví, ale také už dle hlavních tří sektorů ekonomiky nejsou do úrovně krajů příliš spolehlivá (Novák, 2008, Palcrová, Toušek, 2008) dokazuje i výrazné meziroční snížení počtu osob zaměstnaných v terciéru v roce 1999 (o více než 5 tis. osob) a následující prudké zvýšení o více než 10 tis. osob v roce 2000 (na 105,3 tis., viz dále)². Význam terciéru na celkové zaměstnanosti kraje Vysočina se během devadesátých let podstatně zvýšil, nicméně zůstával stále velmi výrazně poddimenzován oproti průměru ČR (v roce 1999 bylo v ČR v terciárním sektoru zaměstnáno 54,7 % všech pracujících, v kraji pouze dvě pětiny).

Data Výzkumného centra pro regionální rozvoj Masarykovy univerzity (VCRR MU) umožňují analyzovat situaci z hlediska zaměstnanosti také do úrovně jednotlivých okresů a odvětví zpracovatelského průmyslu ke konci roku 1999 agregovaných pro účely srovnání stejně jako za rok 1989. Ve zpracovatelském průmyslu bylo na konci devadesátých let v kraji Vysočina zaměstnáno již jen 75,4 tis. pracovníků, což bylo o 17,3 tis. méně než před deseti lety. Propad zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu však nebyl v kraji Vysočina tak výrazný jako na celorepublikové úrovni (pokles o 18,7 %, v ČR 30,1 %).

Odvětvím s největším počtem pracovníků byl v kraji Vysočina stejně jako v roce 1989 **strojírenský** průmysl, avšak zatímco na konci osmdesátých let v něm pracovalo 34,3 tis. osob, v roce 1999 se jednalo pouze o 17,5 tis. pracovníků. Počet zaměstnanců působících v tomto odvětví tedy klesl téměř na polovinu, ale v ČR byl pokles ještě o něco podstatnější (ve strojírenství zbylo po deseti letech zhruba dvě pětiny původního stavu zaměstnanců). Kromě vlastního propouštění pracovníků v některých významných společnostech (ŽĐAS a Motorpal o více než 2 tis., První brněnská strojírna ve Velké Bíteši a v Třebíči o více než 1

² Vzestup počtu zaměstnaných v terciéru byl dle VŠPS způsoben především nárůstem zaměstnanosti v odvětví veřejné správy (meziročně o 3,5 tis. na 17,2 tis.), což je však údaj velmi nepravděpodobný, neboť se jedná o odvětví, které vykazuje spíše stabilní úroveň zaměstnanosti. Uvedený počet zaměstnaných ve veřejné správě byl tak jistě chybný, což dokazuje i to, že v roce 2001 již dle VŠPS v tomto odvětví pracovalo opět pouze 14 tis. osob, tedy o 3,2 tis. méně než v roce 2000.

tis. apod.) to bylo způsobeno také vyčleňováním některých částí závodů, které svojí činností nespádaly do strojírenství, ale např. do kovozpracujícího či elektrotechnického průmyslu nebo do odvětví služeb (stravovací provozy, úklidové služby).

Druhé nejvýznamnější postavení si i na konci roku 1999 udrželo v kraji Vysočina agregované odvětví **TOK**, kde však již pracovalo pouze 13,4 tis. osob, tedy o 11,3 tis. méně než v roce 1989. Zde vývoj odpovídal vývoji v celé ČR (snížení o 45,8 %, v ČR o 46,1 %). K poklesu počtu zaměstnanců došlo také v případě odvětví **skla, porcelánu, keramiky a stavebních hmot**, avšak zatímco v kraji úbytek pracovníků představoval pouze 12,6 %, na úrovni celé ČR to bylo téměř třikrát více (36,6 %).

V případě průmyslu **dřeva, papíru a nábytku a výroby polygrafické**, který jako poslední v roce 1989 zaměstnával v kraji více než 10 tis. osob, lze zaznamenat zvýšení počtu zaměstnanců během devadesátých let, a to o 2,6 tis., což představovalo zhruba nárůst o 16,8 % (na úrovni ČR se jednalo o 4,2 %). Růst počtu pracovníků v **potravinářské** výrobě o téměř 3 tis., tedy asi o 42 % (v ČR byl nárůst nepatrný a činil 1 %) měl za následek, že také v potravinářském průmyslu bylo v kraji zaměstnáno více než 10 tis. osob.

Opačný vývoj v kraji Vysočina ve srovnání s ČR nastal během devadesátých let v průmyslu **hutnickém a kovozpracujícím** a také v **elektrotechnickém** průmyslu. Zatímco v kraji se v prvně jmenovaném odvětví počet pracovníků zvýšil o 3,1 tis., což představovalo nárůst o 62,5 %, v celé ČR se zaměstnanost v tomto agregovaném odvětví snížila o 7,9 %, obdobně v elektrotechnickém průmyslu představoval krajský přírůstek 2,2 tis., tj. 45,8 %, kdežto v ČR nastal úbytek o 2 %. Důvodem tohoto vývoje může být právě již výše zmiňované vyčleňování provozů ze strojíren, ale také mnohem intenzivnější pokles zaměstnanosti v hutnictví v jiných oblastech ČR (Ostravsko), který se v kraji Vysočina vzhledem k zanedbatelné zaměstnanosti v hutnictví negativně neprojevil.

Tab. 7: Počet zaměstnanců v agregovaných odvětvích průmyslu v okresech kraje Vysočina a v ČR v roce 1999

Agregovaná odvětví průmyslu	HB	JI	PE	TR	ZR	Vysočina	ČR
Potravinářský	1 575	3 623	1 343	2 073	1 398	10 012	146 472
Textilní, oděvní a kožedělný	2 251	2 449	2 824	3 945	1 925	13 394	149 830
Dřevařský, papírenský, polygrafický a ostatní	1 655	3 157	3 275	2 561	2 054	12 702	194 111
Chemický	425	290	226	274	910	2 125	101 859
Skla, keramiky, porcelánu a staveb. hmot	2 391	1 647	257	132	305	4 732	78 024
Hutnický a kovozpracující	1 125	1 602	650	1 932	2 759	8 068	235 419
Strojírenský	3 153	4 282	2 229	1 566	6 234	17 464	239 814
Elektrotechnický	760	2 231	737	751	2 416	6 895	149 074
celkem	13 335	19 281	11 541	13 234	18 001	75 392	1294603

Pramen: Toušek, V., Tonev, P., VCRR MU, 2002

Vzhledem k nevýznamnému zastoupení **chemického** průmyslu v kraji na konci osmdesátých let (685 osob) nepřekvapí, že přírůstek o 1,4 tis. osob v tomto odvětví představoval největší relativní nárůst počtu pracovníků, který se tak zvýšil téměř třikrát na 2 125 osob. Nešlo však o vstup žádného významného investora na trh práce v kraji, ale spíše o zakládání menších provozů zabývajících se výrobou chemických produktů, působících v oblasti farmacie či

produkuje výrobky z plastů. Na úrovni celé ČR zaměstnanost v chemickém průmyslu klesla téměř o 15 %.

Na konci osmdesátých let byly rozdíly mezi krajem Vysočina a ČR v podílu pracujících ve zpracovatelském průmyslu jen nepatrné (kraj 36,8 %, ČR 35,2 %), avšak do konce devadesátých let se výrazně zvýšily. V kraji klesl podíl zaměstnaných v odvětvích zpracovatelského průmyslu pouze mírně (na 34,2 %), kdežto v ČR byl mnohem intenzivnější a v roce 1999 zde pracovalo pouze 27,1 % všech pracujících.

Stejně jako na konci osmdesátých let bylo také v roce 1999 zastoupeno v kraji Vysočina odvětví strojírenství a TOK významněji než na úrovni celé ČR a stále zde také pracoval větší podíl osob v odvětví dřevařského, papírenského, polygrafického a ostatního průmyslu, jehož podíl na celkové zaměstnanosti se zvýšil jak na úrovni kraje, tak v celé ČR. Vlivem rozvoje některých potravinářských provozů (Kostelecké uzeniny) došlo k tomu, že potravinářský průmysl zaměstnával podstatně vyšší podíl pracujících než v ČR a než na konci osmdesátých let. Mírně nad hodnotu za celou ČR se dostal v roce 1999 také průmysl skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot, což svědčí o tom, že místní sklárny, jejichž koncentrace byla na území kraje Vysočina dosti vysoká, se držely v relativně dobrém stavu oproti jiným provozům ještě na konci devadesátých let.

Tab. 8: Počet zaměstnanců v agregovaných odvětvích průmyslu (v %) v okresech kraje Vysočina a v ČR v roce 1999

Agregovaná odvětví průmyslu	HB	JI	PE	TR	ZR	Vysočina	ČR
Potravinářský	3,9	7,1	4,1	4,6	2,8	4,5	3,1
Textilní, oděvní a kožedělný	5,6	4,8	8,5	8,7	3,8	6,1	3,1
Dřevařský, papírenský, polygrafický a ostatní	4,1	6,2	9,9	5,7	4,1	5,8	4,1
Chemický	1,1	0,6	0,7	0,6	1,8	1,0	2,1
Skla, keramiky, porcelánu a staveb. hmot	5,9	3,2	0,8	0,3	0,6	2,1	1,6
Hutnický a kovozpracující	2,8	3,1	2,0	4,3	5,5	3,7	4,9
Strojírenský	7,8	8,3	6,7	3,5	12,4	7,9	5,0
Elektrotechnický	1,9	4,3	2,2	1,7	4,8	3,1	3,1
celkem	33,0	37,6	34,8	29,2	35,9	34,2	27,1

Pramen: Toušek, V., Tonev, P., VCRR MU, 2002, vlastní výpočty

Výrazně pod průměrem ČR zůstával naopak zastoupen i přes jistý absolutní nárůst počtu pracovníků průmysl chemický (pouze 1,0 %) a také odvětví hutnického a kovozpracujícího průmyslu zaměstnávala méně ve srovnání s republikovým průměrem. Shodný byl podíl pracujících v kraji Vysočina ve srovnání s ČR v průmyslu elektrotechnickém, což značí intenzivnější nárůst významu tohoto průmyslu pro zaměstnanost v kraji, který pokračoval i v dalším desetiletí.

Z hlediska postavení strojírenského průmyslu jako nejvýznamnějšího odvětví v kraji se situace v okresech za deset let příliš nezměnila. I když se jeho podíl ve všech okresech na celkové zaměstnanosti snížil, stále zůstával dominantním odvětvím v okresech Žďár nad Sázavou, Jihlava a Havlíčkův Brod, zatímco v okrese Třebíč to byl TOK a v okrese Pelhřimov průmysl týkající se zpracování dřeva a papíru, který soustředil bezmála desetinu všech zaměstnanců okresu, což bylo podstatně více než v roce 1989 (5,6 %), kdy také zde byl

nejvýznamnějším odvětvím TOK. Ve všech okresech kraje se podstatně zvýšil podíl potravinářského průmyslu na celkové zaměstnanosti, nejviditelněji v okrese Jihlava, kde se téměř zdvojnásobil (ze 3,7 % na 7,1 %), a také již zmiňovaný dřevařský, papírenský, polygrafický a ostatní zpracovatelský průmysl.

Určitý stupeň rozvoje lze sledovat v případě průmyslu elektrotechnického, který na konci osmdesátých let zaměstnával ve třech okresech kraje Vysočina (Havlíčkův Brod, Pelhřimov a Třebíč) pouze několik desítek osob, ale během devadesátých let došlo zřejmě především vlivem vyčleňování elektrotechnických provozů z velkých průmyslových, především strojírenských podniků, k intenzivnímu nárůstu počtu subjektů zaměřených na elektrotechnický průmysl a s tím souvisel i vykazovaný nárůst počtu pracovníků v tomto odvětví.

Průmysl skla a stavebních hmot zhoršil svoje postavení během devadesátých let v okresech Pelhřimov a Třebíč a mírně se snížil také v okrese Havlíčkův Brod, kde však zůstal výrazně nad průměrem kraje Vysočina i ČR (Havlíčkův Brod 5,9 %, Vysočina 2,1% a ČR 1,6 %). Také vývoj hutnického a kovo zpracujícího průmyslu byl z hlediska okresního srovnání různý. Zatímco v okrese Třebíč došlo ke zvýšení jeho podílu na celkové zaměstnanosti z 0,8 % na 4,3 % a nárůst významu tohoto odvětví se udál také v dalších třech okresech kraje, na Pelhřimovsku se jeho význam snížil z 2,7 % na 2,0 %. Vzhledem ke stále nízkému absolutnímu počtu zaměstnaných byly však pohyby v tomto odvětví pro celkovou zaměstnanost kraje méně významné.

Z hlediska specializace na některá průmyslová odvětví je z následující tabulky zřejmá podstatná změna ve srovnání s rokem 1989. Kraj Vysočina zůstal i přes vývoj v devadesátých letech a výrazný pokles jeho významu stále specializován na textilní, oděvní a kožedělný průmysl a kromě toho vykázal i specializaci na průmysl strojírenský, což byla rovněž významná změna. Snížení počtu pracovníků v těchto dvou odvětvích nebyla v kraji do té doby tak kardinální jako v jiných částech ČR.

Tab. 9: Počet zaměstnanců v agregovaných odvětvích průmyslu (v %) v okresech kraje Vysočina a v ČR v roce 1999

Agregovaná odvětví průmyslu	HB	JI	PE	TR	ZR	Vysočina
Potravinářský	1,27	2,30	1,32	1,49	0,91	1,48
Textilní, oděvní a kožedělný	1,77	1,52	2,71	2,77	1,22	1,93
Dřevařský, papírenský, polygrafický a ostatní	1,01	1,51	2,43	1,39	1,01	1,42
Chemický	0,49	0,26	0,32	0,28	0,85	0,45
Skla, keramiky, porcelánu a staveb. hmot	3,62	1,96	0,47	0,18	0,37	1,31
Hutnický, kovo zpracující a sběrné suroviny	0,56	0,63	0,40	0,86	1,11	0,74
Strojírenský	1,55	1,66	1,34	0,69	2,47	1,58
Elektrotechnický	0,60	1,39	0,71	0,53	1,54	1,00
Zpracovatelský průmysl celkem	1,22	1,38	1,28	1,08	1,32	1,26

Pramen: Toušek, V., Tonev, P., VCRR MU, 2002, vlastní výpočty

Jak již bylo řečeno, významný propad zaznamenala ve všech okresech kraje odvětví TOK. Nejméně podstatně zasáhla restrukturalizace tohoto odvětví okres Žďár nad Sázavou, kde však nemělo žádné výsadní postavení ani v roce 1989. Přesto zůstávaly okresy Pelhřimov a Třebíč na toto agregované odvětví ještě na konci roku 1999 specializovány, neboť index

specializace zde přesáhl hodnotu 2,0. Okres Pelhřimov byl jediným okresem v kraji, který vykázal v roce 1999 specializaci na více než jedno odvětví. Kromě TOK byl index specializace vyšší než 2,0 také v případě dřevozpracujícího, papírenského, polygrafického a ostatního průmyslu. Svoji specializaci na průmysl skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot si i v roce 1999 udržel okres Havlíčkův Brod, a vykázal ještě vyšší hodnotu indexu specializace než v roce 1989. Narozdíl od konce osmdesátých let se již na některé odvětví průmyslu specializovaly také okresy Jihlava a Žďár nad Sázavou. V případě Jihlavy se jednalo o průmysl potravinářský, v okrese Žďár nad Sázavou pak o průmysl strojírenský.

4.2. Vývoj zaměstnanosti v letech 2000 - 2008

V průběhu nového desetiletí již v ČR ani v kraji Vysočina nedocházelo k tak výrazným změnám ve struktuře zaměstnanosti jako v devadesátých letech, i když některé údaje ČSÚ z výběrových šetření pracovních sil tomuto tvrzení neodpovídají. V roce 2000 dle výsledků VŠPS vzrostl počet zaměstnaných v kraji o 7 tis. osob a v následujících dvou letech se stabilizovala těsně pod hranicí 240 tis. osob. V roce 2003 se pak zaměstnanost snížila a také v roce následujícím zůstávala mezi 237 – 238 tis. Na svoje minimum od roku 2000 klesl počet zaměstnaných v kraji Vysočina v roce 2005 (236,3 tis.), ale v dalších 2 letech rychle vzrostl, nejprve v roce 2006 na 239,8 tis. a během roku 2007 pak o 8,5 tis. a dosáhl svého maxima od roku 1993. V roce 2008 již začaly na zaměstnanost v kraji působit projevy globální ekonomické recese a zaměstnanost v kraji Vysočina se meziročně mírně snížila na 247,7 tis.

V primárním sektoru ekonomiky docházelo nadále k úbytku počtu zaměstnaných a snižoval se i jeho význam na celkové zaměstnanosti kraje. Těžko lze však věřit některým meziročním výkyvům v zaměstnanosti v zemědělství, lesnictví a rybolovu, např. je nepravděpodobné, že v roce 2002 se počet zaměstnaných v priméru zvýšil o 2,7 tis. osob a znovu překročil hranici 30 tis. zaměstnaných a hned v roce následujícím klesl o 5,5 tis. na 24,6 tis. osob. Stejně tak v roce 2008 po několikaletém poklesu vykázalo ČSÚ nárůst počtu pracujících v prvním sektoru ekonomiky o 2,7 tis. Nicméně je nesporné, že význam priméru na celkové zaměstnanosti je v kraji stále mnohem větší než na úrovni celé ČR, kde pracovalo na konci roku 2008 v odvětvích primárního sektoru ekonomiky pouze 3,3 % všech zaměstnaných. Vysočina je i v současnosti krajem s nejvyšší zaměstnaností v priméru ze všech krajů ČR.

Tab. 10: Vývoj zaměstnanosti v základních sektorech ekonomiky kraje Vysočina v letech 2000 - 2008

Rok	Celkem	I. sektor		II. sektor				III.sektor	
				průmysl		stavebnictví			
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
2000	239,1	28,2	11,8	85,2	35,6	20,4	8,5	105,3	44,0
2001	239,2	27,4	11,5	87,4	36,5	20,8	8,7	103,6	43,3
2002	239,6	30,1	12,5	89,6	37,4	20,2	8,4	99,7	41,6
2003	237,7	24,6	10,4	85,3	35,9	20,1	8,5	107,7	45,3
2004	237,8	24,6	10,4	83,3	35,0	22,3	9,4	107,7	45,3
2005	236,3	24,5	10,4	82,8	35,0	23,7	10,0	105,3	44,6
2006	239,8	21,0	8,8	93,1	38,8	19,8	8,3	105,9	44,2
2007	248,3	20,6	8,3	98,4	39,6	21,8	8,8	107,4	43,3
2008	247,7	23,3	9,4	88,3	35,6	21,6	8,7	114,5	46,2

Pramen: Trh práce v České republice 1993 – 2007, ČSÚ, 2008, Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil - roční průměry za rok 2008, ČSÚ 2009

Kolísavě se dle údajů ČSÚ vyvíjela zaměstnanost v sekundárním sektoru ekonomiky kraje Vysočina. V roce 2000 došlo k mírnému poklesu oproti stavu v roce 1999, ale v následujících dvou letech počet zaměstnaných v průmyslu a stavebnictví rostl až na hodnotu těsně pod hranicí 110 tis. Následující tři roky byly ve znamení útlumu průmyslové výroby a pouze pozvolného nárůstu zaměstnanosti ve stavebnictví, což se projevilo na stagnaci počtu zaměstnaných v sekundéru mírně nad hranicí 105 tis. osob. Je pravdou, že investice některých významných průmyslových zaměstnavatelů v kraji Vysočina měly v posledních letech pozitivní vliv na růst počtu zaměstnanců v některých průmyslových odvětvích, ale je dosti nepravděpodobný nárůst počtu pracujících v průmyslu během roku 2006 o 10,3 tis. osob a v roce 2007 ještě o dalších 5,3 tis. Dle výsledků VŠPS pracovalo v roce 2007 v průmyslu 98,4 tis. osob, avšak v roce 2008 již jen 88,3 tis. V důsledku toho činil počet pracovníků v sekundéru v roce 2006 celkem 112,9 tis. a v roce 2007 pak 120,2 tis., kdežto v roce 2008 klesl opět pod hranici 110 tis. Takové změny již v hospodářství kraje ve skutečnosti neprobíhají a výše uvedená analýza jen dokazuje, že stávající data o zaměstnanosti nejsou kvalitní ani do úrovně krajů. Přesto i zde lze konstatovat, že význam sekundárního sektoru, ale především průmyslu je v kraji Vysočina mnohem vyšší než na úrovni celé ČR a kraj se tak řadí mezi kraje s nadprůměrnou zaměstnaností v průmyslu (v roce 2008 vykázal vyšší zaměstnanost pouze kraj Liberecký, Královéhradecký, Pardubický a Zlínský).

Vývoj ve stavebnictví nebyl dle ČSÚ tak dramatický jako v případě průmyslu. V prvních čtyřech letech nového desetiletí se počet zaměstnaných ve stavebnictví udržoval těsně nad hranicí 20 tis. osob. Přechodně se zvýšil v roce 2004 a v roce 2005 představovalo 23,7 tis. pracovníků ve stavebnictví přesně desetinu všech zaměstnaných v kraji. V následujícím roce však zaměstnanost ve stavebnictví prudce klesla, a to dokonce pod hranici 20 tis., což bylo nejméně od roku 1993. V posledních dvou letech se pak stabilizovala mezi 21 – 22 tis., avšak pod úrovní 9 % na celkové zaměstnanosti v kraji, což je méně než činí celorepublikový průměr.

Vývoj v terciéru dle výsledků VŠPS rovněž vykazoval určité výkyvy, které lze považovat za málo pravděpodobné. V prvních třech letech nového desetiletí se počet zaměstnanců terciéru v kraji Vysočina snižoval a v roce 2003 klesl dokonce pod hranici 100 tis., což představovalo pouze 41,6 % z celkové zaměstnanosti v kraji (v ČR to bylo 56,1 %). To, že šlo zřejmě o statistickou chybu, dokazuje následné rapidní zvýšení zaměstnanosti v terciéru meziročně o 8 tis. osob. V roce 2004 se tak stal terciér sektorem soustředujícím největší počet zaměstnanců v kraji, avšak stále ne nadpoloviční většinu (na úrovni ČR byl terciér nejsilnějším sektorem již od počátku sledování v roce 1993, nadpoloviční většinu zaměstnanců koncentroval tento sektor už od roku 1994). Až do roku 2007 kolísal počet zaměstnaných v sektoru služeb mezi 105 – 108 tis., v roce 2008 pak došlo opět k dalšímu výraznému zvýšení, a to o 7,1 tis., takže v průměru bylo v roce 2008 zaměstnáno v terciéru 114,5 tis. osob. To představovalo však pouze 46,2 % a nižší zaměstnanost ve terciéru vykázal již jen Liberecký kraj. Sektor služeb tak zůstává v kraji Vysočina stále výrazně poddimenzován, i když je v posledních letech zřejmý nárůst jeho významu pro zaměstnanost v kraji.

Následující tabulka zachycuje strukturu zaměstnanosti v roce 2008 v kraji Vysočina a v ČR také dle jednotlivých odvětví ekonomiky a je důkazem stále přetrvávajících výrazných rozdílů v zastoupení jednotlivých odvětví v kraji ve srovnání s republikovým průměrem. Rozdíly v zaměstnanosti dle jednotlivých sektorů již byly zmíněny. Z tabulky je zřetelná poddimenzovanost odvětví těžby nerostných surovin. Na území kraje se sice nachází stále využívané ložisko uranu (oblast Rožné, okrese Žďár nad Sázavou), ale jiné těžební lokality se v kraji nenachází. V odštěpném závodě Geam státního podniku Diamo v Dolní Rožince

pracuje v současnosti zhruba 1,1 tis. pracovníků. Naopak nad průměrem ČR je v kraji zastoupen zpracovatelský průmysl a také výroba a rozvod energií a vody, což spočívá mimo jiné i v přítomnosti jedné ze dvou českých jaderných elektráren – Jaderné elektrárny v Dukovanech, která se svými 1,1 tis. vlastními zaměstnanci patří stále mezi největší zaměstnavatele. Kromě toho jsou v areálu elektrárny zaměstnány další stovky pracovníků v rámci samostatných firem zajišťujících práce potřebné pro provoz elektrárny.

Všechna jednotlivá odvětví terciéru jsou i v současnosti v kraji Vysočina pod republikovým průměrem. Rozdíl je nejvíce zřetelný v případě odvětví finančního zprostředkování, ale také heterogenní odvětví služby pro podniky, které zahrnuje služby pro podnikatele, vědu a výzkum, je v kraji Vysočina zastoupeno méně podstatně než v jiných částech ČR. Nejvíce se republikovému průměru blíží odvětví zdravotní a sociální péče, dále vzdělávání a také veřejná správa. Ze všech odvětví terciéru soustředí nejvíce pracovní síly odvětví obchodu, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží, avšak podíl 11,4 % rovněž neodpovídá poměrům v ČR (12,7 %).

Tab. 11: Struktura zaměstnanosti v kraji Vysočina a v ČR v roce 2008

Odvětví NH	Kraj Vysočina		ČR		Index specializace
	abs.	%	abs.	%	
I. sektor	23,3	9,4	165,7	3,3	283,8
II. sektor	109,9	44,4	2 028,5	40,5	109,5
Průmysl	88,3	35,6	1 566,5	31,3	113,7
Těžba nerostných surovin	1,0	0,4	55,6	1,1	36,0
Zpracovatelský průmysl	83,2	33,6	1 432,9	28,6	117,3
Výroba a rozvod energií	4,1	1,7	78,0	1,6	109,0
Stavebnictví	21,6	8,7	461,9	9,2	94,2
III. sektor	114,5	46,2	2 807,8	56,1	82,3
Obchod, opr. motor. vozidel a spotř. zboží	28,3	11,4	633,4	12,7	90,0
Ubytování a stravování	6,4	2,6	176,9	3,5	73,5
Doprava, skladování a spoje	16,2	6,5	374,8	7,5	86,7
Finanční zprostředkování	2,5	1,0	115,0	2,3	43,5
Služby pro podniky	10,4	4,2	370,1	7,4	56,8
Veř. správa a obrana, povinné soc. zabezp.	15,0	6,1	326,8	6,5	93,4
Vzdělávání	13,1	5,3	281,7	5,6	94,1
Zdravotní a sociální péče, veterin. činnosti	15,5	6,3	327,6	6,5	96,2
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	7,2	2,9	201,4	4,1	70,7
Celkem	247,7	100,0	5 002,0	100,0	-

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil - roční průměry za rok 2008, ČSÚ 2009

4.3. Vývoj zaměstnanosti v kraji Vysočina v letech 1989 – 2008 z hlediska největších podniků zpracovatelského průmyslu

Právě v případě průmyslových podniků lze dobře demonstrovat systém centrálně řízeného hospodářství, které bylo charakteristické pro země tehdejšího socialistického bloku. Na území kraje Vysočina působilo v roce 1989 celkem 20 průmyslových závodů s nejméně tisíci zaměstnanci, z toho 5 jich mělo více než 3 tis. pracovníků a jeden z nich dokonce překračoval hranici 5,5 tis. osob. Byl jím strojírensko-hutnický podnik **Žďas** s jediným závodem ve Žďáru nad Sázavou, který se zabýval kromě výroby mechanických lisů, válcovaných výrobků a tvářecích strojů také metalurgií.

Nejčetnější zastoupení měly v TOP 20 jednoznačně strojírenské závody (8 subjektů). Kromě již zmiňovaného Žďasu spadl do tohoto odvětví také **Motorpal Jihlava** s 5 detašovanými závody, který se zaměřoval na výrobu vstříkovacího zařízení pro vznětové motory včetně potřebných komponent, jako např. čerpadel. Celkem 8 závodů měl v kraji Vysočina výrobce zemědělských a lesnických strojů **Agrozet Pelhřimov**, který v samotném Pelhřimově zaměstnával 1,5 tis. pracovníků, v Humpolci více než 800, v závodech v Přibyslavi, Třešti a Počátkách zhruba 250 a v ostatních třech závodech okolo sta pracovníků. Čtvrtým největším strojírenským podnikem byly **Strojírny Chotěboř**, které při výrobě nástrojů, forem a zápusťkových kování zaměstnávaly přímo v Chotěboři téměř 2,4 tis. pracovníků, v závodech v Novém Ransku (Ždírec nad Doubravou) a Starém Ransku (Krucemburk) pak 280 a 165 osob.

Tab. 12: Nejvýznamnější průmyslové podniky kraje Vysočina podle počtu zaměstnanců k 31.12.1989

Název subjektu	Obec pracoviště	Počet pracovníků	Odvětví průmyslu
Žďas	Žďár nad Sázavou	5 560	strojírenský
Motorpal Jihlava	Batelov, Telč, Velké Meziříčí, Jihlava, Havl. Brod, Jemnice	4 942	strojírenský (automobilový)
Závody GK Třebíč	Třebíč, Bystřice nad Pernštejnem	4 504	obuvnický
Bohemia Poděbrady	Světlá nad Sázavou, Kněžice, Dobronín, Jihlava, Úsobí	3 452	sklářský
Agrozet Pelhřimov	Kamenice, Opatov, Humpolec, Pelhřimov, Počátky, Přibyslav, Třešť, V. Mez.	3 442	strojírenský
Strojírny Chotěboř	Chotěboř, Ždírec nad Doubravou, Krucemburk	2 800	strojírenský
První brněnská strojírna Brno	Třebíč, Velká Bíteš	2 796	strojírenský
Modeta Jihlava	Hořepník, Herálec, Jihlava, Pelhřimov, Nová Ves u Světlé, Horní Cerekev	2 667	textilní
Dřevařské závody	Ždírec nad Doubravou, Krucemburk, Golčův Jeníkov, Světlá nad Sázavou, Jihlava, Nové Město na Moravě, Okříšky, Kamenice nad Lipou, Želiv, Humpolec, Obrataň	2 507	dřevozpracující
Pleas Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod, Polná, Luka nad Jihlavou	2 403	textilní
Elitex	Třebíč	2 145	strojírenský
Kovofiniš	Ledeč nad Sázavou	2 100	strojírenský
Tesla	Jihlava	1 958	elektrotech.
ZSE Kablo Kladno	Velké Meziříčí	1 692	elektrotech.
Jihlavan	Jihlava	1 572	strojírenský
Škrobárny Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod, Pelhřimov, Žďár nad Sázavou a další obce	1 437	potravinářství
Tokoz Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou, Polná	1 421	kovozpracující
Bytex Vratislavice	Náměšť nad Oslavou, Jihlava, Vojnův Městec, Ždírec n/D.	1 321	textilní
Interier Praha	Třešť, Telč, Chotěboř	1 285	ostatní
Průmysl masný	Kostelec, Krahulčí, Žirovnice, Pelhřimov, Třebíč, Nové Město na Moravě	1 121	potravinářství

Pramen: Informační systém o průmyslu, VCRR MU Brno, 2002

Zastoupení v kraji Vysočina měla také **První brněnská strojírna Brno**, a to v Třebíči a Velké Bíteši. V Třebíči se produkcí energetických zařízení zabývalo na konci osmdesátých let téměř 1,2 tis., ve Velké Bíteši pak 1,6 tis. osob. Zbývající tři strojírny s více než tisícem

zaměstnanců již měly v kraji Vysočina vždy jen jeden závod. Jednalo se o **Elitex** v Třebíči, kde se vyráběly pletací stroje značky Uniplet, **Kovofiniš** v Ledči nad Sázavou zabývající se výrobou kompletních systémů pro povrchovou úpravu kovů a **Jihlavan** v Jihlavě s téměř 1,6 tis. zaměstnanci, který se zaměřoval na výrobu hydraulických prvků a agregátů pro mobilní, letecké i stacionární aplikace.

V pořadí druhým odvětvím s největším zastoupením podniků v TOP 20 byl TOK (odvětví textilního průmyslu včetně výroby pletených oděvů bylo zastoupeno 3 subjekty a odvětví kožedělného průmyslu 1 subjektem). Největším z nich byly **Závody Gustava Klimenta** orientované na výrobu obuvi a ponožek s hlavním závodem v Třebíči a šicí dílnou v Bystřici nad Pernštejnem, který celkem zaměstnával 4,5 tis. osob, v Bystřici jich bylo 80. Více než 2,6 tis. zaměstnanců měl v kraji Vysočina na konci osmdesátých let výrobce pleteného zboží **Modeta Jihlava**, pod níž kromě největšího jihlavského závodu (1 460 osob) spadala detašovaná pracoviště také v pěti dalších obcích – Pelhřimov, Hořepník a Horní Cerekev v okrese Pelhřimov, Nová Ves u Světlé v okrese Havlíčkův Brod a v Herálci v okrese Žďár nad Sázavou. S výjimkou pelhřimovského závodu, který zaměstnával 600 osob, měly ostatní pobočky méně než 200 pracovníků. Tři provozy měly v kraji Vysočina také pletářské závody **Pleas**. Kromě největšího závodu v Havlíčkově Brodě (1 851 osob) byly menší závody lokalizovány v Lukách nad Jihlavou (300) a v Polné (252) v okrese Jihlava a dalších 7 závodů ve středních a východních Čechách. Posledním textilním podnikem s více než 1000 zaměstnanců byl **Bytex Vratislavice**, který se ve 4 lokalitách zabýval výrobou bytového textilu, při které zaměstnával více než 1,3 tis. pracovníků, nejvíce v Náměšti nad Oslavou (především koberce, 528) a Ždírci nad Doubravou (nábytkové tkaniny, přehozy a potahy na sedací nábytek, 388 zaměstnanců).

Ve dvacítce největších zaměstnavatelů kraje Vysočina se nacházely také dva elektrotechnické závody, a to **Tesla** v Jihlavě a **ZSE Kablo Kladno** ve Velkém Meziříčí. První z nich byla založena v roce 1958 jako závod tehdejší Tesly Lanškroun a na konci osmdesátých let v ní převažovala výroba spínacích a spojovacích prvků pro elektrotechniku. Zaměstnáno zde bylo téměř 2 tis. osob. Závod ve Velkém Meziříčí se zaměřoval na výrobu kabelů a vodičů a v roce 1989 zde pracovalo 1,7 tis. osob.

Dvěma subjekty byl v TOP 20 zastoupen také potravinářský průmysl, a to jednak **Škrobárnami Havlíčkův Brod**, které měly své pobočky v celkem 57 obcích kraje Vysočina v rámci místních škrobáren, lihovarů, pálenic či kombinátů, ale také koncernovým podnikem **Průmysl masný**, kdy 4 závody spadaly pod tehdejší Jihomoravský kraj a sídlo měly v Brně (závod v Kostelci, Krahulčí, Třebíči a Novém Městě na Moravě) a dva pod kraj Jihočeský se sídlem v Českých Budějovicích (Pelhřimov a Žirovnice). Škrobárny v úhrnu zaměstnávaly 1,4 tis. a Průmysl masný 1,3 tis. zaměstnanců. Ostatní odvětví byla zastoupena vždy jedním subjektem.

Téměř 3,5 tis. zaměstnanců měly v kraji Vysočina na konci osmdesátých let sklárny **Bohemia Poděbrady** s hlavním závodem ve Světlé nad Sázavou (2 153 zaměstnanců), v němž se výroba soustředila na domácenské a nápojové sklo ruční i automatické výroby. Druhý největší byl závod skláren v Dobroníně (534) a třetí v Jihlavě (434); v obou závodech byla soustředěna výroba broušeného českého olovnatého křišťálu. Zastoupení měly v kraji Vysočina v 11 lokalitách také **Dřevařské závody** (vzhledem k tomu, že jednotlivé okresy, z nichž je tvořen současný kraj Vysočina, spadaly na konci osmdesátých let pod 3 různé tehdejší kraje, měly i dřevařské závody sídla ve třech různých centrech, a to v Brně, Českých Budějovicích a v Trutnově, kde bylo sídlo Východočeských dřevařských závodů); z celkových 2,5 tis.

pracovníků jich nejvíce soustředoval jihlavský závod (1 349), více než 200 zaměstnanců bylo také v závodech v Novém Městě na Moravě a v Okříškách, ale také na pile ve Ždírci nad Doubravou. Více než 100 osob pracovalo ještě na pile v Obratani (okres Pelhřimov), ostatní pily či závody byly menšího charakteru.

Posledními dvěma společnostmi s více než 1000 pracovníků byl zástupce kovozpracujícího průmyslu - podnik **Tokoz** se sídlem ve Žďáře nad Sázavou (zde 1 150 osob) a pobočkou v Polné (271), který měl hlavní činnost zaměřenou na výrobu visacích zámků a kování, a také výrobce nábytku **Interier Praha** se dvěma provozovnami v Chotěboři, čtyřmi v Třešti a jednou v Telči.

Je třeba ještě poznamenat, že jedním z nejvýznamnějších zaměstnavatelů se již brzy po zahájení svého provozu stala v kraji Vysočina **Jaderná elektrárna v Dukovanech**, a to nejen proto, že zde bylo zaměstnáno téměř 2,8 tis. osob, ale také proto, že zde našlo uplatnění mnoho odborníků v oblasti energetiky, pracovní místa byla stabilní a zachovala se ve větší míře i po skončení ekonomické transformace. Rovněž velmi významným zaměstnavatelem byl v roce 1989 státní podnik **Československý uranový průmysl**, který v závodě Dolní Rožínka zaměstnával téměř 4 tis. pracovníků³.

V předchozích kapitolách byly analyzovány změny, ke kterým došlo během devadesátých let v jednotlivých průmyslových odvětvích. Úbytek počtu pracovníků ve většině odvětví způsobil právě vývoj u největších zaměstnavatelských subjektů, které se během privatizace často rozpadly na více samostatných soukromých jednotek, přičemž některé provozy byly hned či v průběhu nejbližších let z důvodu neefektivnosti či neschopnosti prosadit se vůči konkurenci uzavřeny. Hranici minimálního počtu pracovníků pro umístění zaměstnavatelů do žebříčku těch nejvýznamnějších bylo v roce 2000 již nutné umístit na hodnotu nikoliv tisíc, ale 500 osob. Firem, které tuto hodnotu přesahovaly, bylo 19, z toho pouze 8 jich mělo více než 1000 pracovníků, tři více než 2 tis. a jedna pak 3,3 tis. Ze zaměstnavatelů, kteří v roce 1989 spadali do TOP 20 největších průmyslových podniků jich zůstalo v roce 2000 v žebříčku nejvýznamnější firem pouze 11 (Bohemia Poděbrady se rozdělila do dvou subjektů), ale i ty počty svých zaměstnanců výrazně redukovaly.

Největší z devíti firem, které již nefigurovaly mezi největšími zaměstnavateli, byla společnost **BoPo, a.s.** v Třebíči (bývalé obuvnické závody Gustava Klimenta), jejíž krach v roce 2000 měl podstatný vliv na poklesu významu odvětvích TOK v okrese i v kraji, ale především došlo k prohloubení nezaměstnanosti, která již tak byla nejvyšší v kraji (během roku 1999 se počet nezaměstnaných v okrese zvýšil o 1,6 tis). Odvětví jako celek bylo postiženo především živelným dovozem levných výrobků z východní Asie, ať už oděvů, látek či obuvi. Firma BoPo až do druhé poloviny devadesátých let udržovala počty svých zaměstnanců nad hodnotou 2 tis., v roce 1998 klesl jejich počet na 1750 a o rok později již měla o tisíc pracovníků méně. V roce 2000 pak propustila téměř všechny své zaměstnance a o dva roky později vstoupila do likvidace. Již v roce 1991 se z ní vyčlenila firma Trepon a.s. zabývající se výrobou ponožek a v současnosti zaměstnávající zhruba 50 osob. Mezi nástupce zaniklé firmy BoPo, kteří podnikali v kožedělném průmyslu, patřily v roce 2000 firmy Zlín MAX (v Třebíči 162 pracovníků), Tipa B (140), Domino (117) a Nali (111). Od roku 2002 v areálu bývalého BoPa začala podnikat také firma Selva shoes, která však měla méně než 100

³ *Jaderná elektrárna byla dle tehdejší metodiky řazena do odvětví průmyslu paliv a energetiky, v současnosti do odvětví výroby energií a vody, které nespadá do zpracovatelského průmyslu, proto nebyla zahrnuta do výčtu TOP 20 v předchozí tabulce. Počty pracovníků v uranovém průmyslu nebyly z důvodu utajení v osmdesátých letech do bilance pracovních sil vůbec zahrnovány.*

zaměstnanců. Zlínská obuvnická firma Zlín MAX měla kromě Třebíče provozovny také v Holešově a Zlíně, avšak již v roce 2003 vstoupila do konkurzu a výrobu ukončila. Tipa B vyráběla ochrannou pracovní obuv do lehkých provozů, letní a zimní vycházkovou obuv a sportovní obuv, ale její činnost byla zaměřena i na jiná odvětví (kovozpracování, elektrovýroba), takže na počátku roku 2008 došlo k vyčlenění provozu zabývajícího se výrobou obuvi za vzniku dceřiné společnosti Tipaboty, s.r.o., která má však nyní již méně než 50 zaměstnanců. Společnost Domino provozovala koželužnu, vyráběla usně a rukavice, ale od roku 2005 již nevyrábí. V případě společnosti Nali šlo o klasickou výrobu obuvi – firma v současnosti také zaměstnává méně než 50 osob. Z celého obuvnického gigantu zbylo v Třebíči tedy jen pár desítek pracovníků zabývajících se výrobou obuvi.

Druhou největší firmou, která mezi největšími zaměstnavateli v roce 2000 již nefigurovala, byly **Chotěbořské strojírny**, které se v květnu 1992 v rámci privatizačního projektu rozdělily na několik samostatných právních subjektů. V roce 2000 se jednalo o GCE Autogen, TENEZ, NATE, Chotěbořské strojírny služby a INCO, spol. s r.o., Chotěboř. Společnosti během svého vývoje měnily názvy i majitele, ale všechny zůstaly zachovány do současnosti. V roce 2000 v úhrnu zaměstnávaly 1,4 tis. pracovníků (polovinu stavu z konce osmdesátých let), v roce 2008 pak zhruba 1,5 tis.

Největším z následníků Chotěbořských strojíren byla společnost **GCE Autogen** zabývající se výrobou zařízení pro použití technických plynů. V rámci privatizace v roce 1992 získala uvedenou výrobu švédská společnost GCE, pod jejímž vedením se začala dynamicky rozvíjet i z hlediska počtu pracovníků. V roce 2000 ještě nedosahoval 500 zaměstnanců, ale v roce 2008 již pod názvem **GCE, s.r.o.** zaměstnával v Chotěboři 655 osob a mezi největší zaměstnavatele patřil. Firma **TENEZ** je další nástupnickou společností Chotěbořských strojíren. Základy firmy sahají do počátku padesátých let. Tradičním výrobním programem byla především výroba nerezových zařízení pro potravinářský průmysl, hlavně mlékárenství. Kromě Chotěboře má firma lokalizovanou výrobní halu v nedaleké Nové Vsi (svařování, kovoobrábění). I s tímto závodem se zaměstnanost podniku udržovala od privatizace do roku 2008 mezi 300 – 400 pracovníky. Společnost **NATE** (v současnosti NATE – nápojová technika, a.s.) je dodavatelem kompletních pivovarů, lihovarů, nealko provozů a jiných potravinářských technologických celků. Výrobní program je zaměřen zejména na kompletní linky na mytí a plnění lahví. V roce 2000 firma zaměstnávala zhruba 300 pracovníků a v roce 2008 ještě o něco méně (278). Z hlediska počtu pracovníků je ještě menší společnost **Chotěbořské strojírny služby**. Výrobní aktivity této firmy jsou orientovány především na dodávky a výrobu energií, nástrojů a zařízení pro strojírenskou a potravinářskou výrobu. Na počátku devadesátých let firma zaměstnávala téměř 500 pracovníků, v roce 2000 se jednalo již jen o 200 a v roce 2008 ještě o 50 méně. Zaměření poslední nástupnické společnosti Chotěbořských strojíren v Chotěboři je na rozdíl od předchozích odlišné. Společnost **INCO** nepatří mezi průmyslové subjekty, ale je tvůrcem a dodavatelem informačního systému řízení především pro výrobní společnosti. Orientuje se na vývoj a implementaci aplikačního softwaru a implementaci technologie čárových kódů. Firma zaměstnává stabilně kolem 25 osob.

Další společností, která se do výčtu největších zaměstnavatelů již v roce 2000 ani v roce 2008 nedostala, byla Modeta Jihlava. Ta měla v kraji na konci osmdesátých let 6 provozoven s téměř 2,7 tis. zaměstnanci. Největším z nich byl jihlavský podnik, který od roku 1992 fungoval jako **Modeta Style s.r.o.** Spadal sem i původní závod Modety v Herálci, z něhož se v roce 1997 vyčlenil provoz na výrobu plavek a spodního prádla pod názvem **Anita Moravia**, který stabilně zaměstnával až do současnosti kolem 200 osob. Z původních 1,4 tis.

pracovníků jihlavského závodu zůstalo v roce 2000 pouhých 260 a v současnosti jich zaměstnává zhruba 150. Z druhého největšího závodu Modety v Pelhřimově vznikla v roce 1994 v rámci privatizace firma **Alfatex Móda**, která převzala rovněž menší závody v Horní Cerekvi (107 zaměstnanců) a Hořepníku (144 zaměstnanců). Nejprve do konce roku 1998 počet svých zaměstnanců pozvolna redukovala z původních 600 na 430, avšak v roce 1999 došlo k nárůstu výroby a tím i zaměstnanosti. V roce 2000 bylo ve všech třech závodech zaměstnáno téměř 700 osob. Tehdy se jednalo ještě o největšího výrobce pleteného zboží v ČR (exportováno bylo 80 % produkce, a to zejména do SRN, Itálie a Anglie). Přestože na začátku nového desetiletí firma počítala s dalším růstem výroby (např. díky zakázce na výrobu svetrů pro armádu ČR), ekonomické vlivy globální i lokální úrovně, jako např. dovoz levné asijské produkce, zvyšování cen energií, zvyšování mezd, ale především posilování měny, které omezovalo možnosti exportu, vedly k tomu, že se počet pracovníků začal velmi rychle snižovat. V roce 2004 byly uzavřeny provozování v Horní Cerekvi i v Hořepníku a probíhalo propouštění také v hlavním závodě v Pelhřimově, čímž se počet pracovníků snížil na 300 osob. Z problémů se však společnost nedostala, v červenci roku 2008 svoji výrobu definitivně ukončila a propustila všech zbývajících 178 zaměstnanců. Posledním závodem, který patřil na konci osmdesátých let pod Modetu Jihlava, byl provoz v Dobré u Nové Vsi u Světlé, který byl v roce 1992 vyčleněn jako **Dotex Dobrá n. S., s.r.o.** a z původních 168 zaměstnanců jich v roce 2000 zůstalo již jen 95 a v roce 2008 méně než 25 osob.

Vývoj dřevozpracujícího průmyslu, který byl v kraji Vysočina zastoupen na konci osmdesátých let Jihočeskými, Jihomoravskými a Východočeskými dřevařskými závody lokalizovanými v 11 obcích zaznamenal během devadesátých let jednak rozpad na jednotlivé provozovny a v mnoha případech také vstup zahraničních vlastníků. Největším závodem byl v Jihlavě, kde v roce 1989 pracovalo při výrobě dveří pro bytovou výstavbu přes 1,3 tis. osob. Provoz byl v roce 1994 privatizován pod názvem **Jihlavské dřevařské závody a.s.**, které se v roce 1997 po vstupu rakouského kapitálu rozpadly na společnosti Kronospan, Kronodoor a Kronomech. Výroba dveří zůstala soustředěna ve firmě **KRONODOOR spol. s r.o.**, která v roce 2000 zaměstnávala asi 150 osob. V roce 2003 proběhla fúze se společností Ifigenia a majoritním vlastníkem se stala firma Masonite International Corporation se sídlem na Floridě. V roce 2005 se v Jihlavě v části Hruškové dvory vystavěl nový závod, kam se o rok později přestěhovala celá výroba. Firma v roce 2007 změnila název z **Kronodoor CZ, s.r.o.** na **Masonite CZ spol. s r.o.** a počet zaměstnanců se udržuje mírně pod hranicí 200 osob. **Kronospan CR, spol. s r.o.** v Jihlavě pokračovala ve výrobě dřevotřískových desek, které jsou dále zpracovávány na laminované dřevotřískové desky a pracovní desky. V roce 2000 bylo v tomto závodě zaměstnáno 400 osob, o osm let později o desítku více. **Kronomech spol. s r.o.** se zabývá do současnosti výrobou přepravních zařízení pro dřevozpracující průmysl a zaměstnával od svého vzniku v roce 1997 stabilně mezi 70 a 100 zaměstnanci. Zhruba obdobný počet zaměstnává společnost **Kronotrans Jihlava, s.r.o.** zabývající se přepravou a silniční dopravou, která se vyčlenila v roce 2005 z Kronospanu. Ve stejném roce byla zprovozněna nová linka, která obohatila nabídku o OSB desky a zároveň vznikla firma **Kronospan OSB, spol. s r.o.** Vlastní produktová řada byla rozšířena o výrobky na bázi dřeva od sesterských společností. Například dřevovláknité desky, dýhované dřevotřískové desky a další materiály nejen pro výrobce nábytku.

Přes 200 zaměstnanců měly dřevařské závody také v Novém Městě na Moravě (276), Okříškách (226) a na pile ve Ždírci nad Doubravou (224), více než 100 ještě v Obratani na pile (111). Roku 2000 se však dožil pouze závod ve Ždírci, kam v roce 1997 vstoupil rakouský kapitál za vzniku firmy s názvem Schweighofer Holzindustrie Ždírec, s.r.o. Po převzetí rakouské firmy švédskou Stora Enso Timber AG se od roku 2001 jedná o název

Stora Enso Timber Ždírec, s.r.o. V roce 2000 zde bylo zaměstnáno 267 osob, v roce 2008 pak zhruba o 100 více. Pila v Obratani fungovala jako Dřevopodnik Obrataň, avšak v roce 2000 zaměstnávala jen 43 osob a v roce 2006 šla do úpadku. Ostatní menší provozy byly privatizovány nebo postupně zanikly.

Posledním závodem, který měl v roce 1989 v kraji Vysočina více než 2 tis. zaměstnanců, ale v roce 2000 již nepatřil mezi největší zaměstnavatele v kraji byl **Kovofiniš** v Ledči nad Sázavou. Privatizace na akciovou společnost zde proběhla již v roce 1992 a přestože se firma snažila obstát v konkurenci nově vznikajících firem v obdobném oboru a vybudovala také nový závod na výrobu celonerezových sudů na pivo a limonády, byla nucena snižovat počty pracovníků a v roce 1998 závod prodat německému investorovi. V roce 1998 tak vzniká firma **Kovofiniš KF, s.r.o.** s necelými 400 pracovníky, které si s mírnými výkyvy udržuje až do roku 2008. Původní a.s. končí v roce 2005 v likvidaci.

Jihlavský výrobce hydraulických zařízení **Jihlavan** měl osud podobný – privatizace v roce 1992, snížení stavu pracovníků z 1,6 tis. na 328 v roce 2000 a na 250 v roce 2008. Závod je však i nyní významným výrobcem hydrauliky pro letecké, vojenské i civilní, potřeby a dalších zařízení všeobecné hydrauliky. Vzhledem k rozpadu celé struktury **Škrobáren Havlíčkův Brod** (např. za vzniku Amylonu, Naturamylu apod.) nezůstal z původní firmy ani jeden subjekt, který by v roce 2000 nebo v současnosti zaměstnával více než 500 osob.

K osamostatnění a v některých případech i k zániku došlo také v případě textilního výrobce **Bytex Bratislavice**, který ve 4 závodech v kraji zaměstnával na konci osmdesátých let více než 1,3 tis. pracovníků. V minulosti největší průmyslový závod Bytexu v kraji Vysočina byl v Náměšti nad Oslavou, kde se výrobou koberců na konci osmdesátých let zabývalo 528 osob. V roce 1991 se závod transformoval na akciovou společnost **Dowo**. Společnost se nadále zabývala výrobou klasických tkaných dvojplyšových, vlněných koberců z česané vlny a polypropylenu. V průběhu devadesátých let z důvodu poklesu odbytu klesal počet pracovníků v této firmě, takže na konci roku 2000 zaměstnávala již jen 55. V prosinci 2001 bylo na majetek této společnosti vyhlášeno konkurzní řízení, které bylo ukončeno až v březnu 2009, avšak po celou dobu byla firma bez zaměstnanců. V roce 1990 byl z komplexu Bytex vyčleněn samostatný podnik **DEKORA**, který se v roce 1993 privatizoval do pěti samostatných subjektů. Ve Ždírci nad Doubrovou tak vznikla firma **DEKORA-Jeníček, s.r.o.**, která byla transformována v roce 1996 na akciovou společnost a v roce 2000 zaměstnávala asi 280 osob, obdobně i nyní (v roce 1989 celkem 388). Nadále se zaměřuje na výrobu nábytkových tkanin a kusového textilu (přehozů) a snímatelných přetahů na sedací nábytek. Patří mezi největší výrobce nábytkových látek v ČR. Třetím největším provozem Bytexu byl jihlavský závod s 289 zaměstnanci, kde však byla výroba ukončena stejně jako ve Vojnově Městci.

Posledním z podniků, které se nedožily roku 2000, byl **Interiér Praha**, který ve třech lokalitách v kraji Vysočina zaměstnával na konci osmdesátých let 1,3 tis. pracovníků. Podnik byl privatizován nejprve v roce 1992 za vzniku společnosti **Intea a.s.** v Třešti, pod níž přešlo zhruba 400 zaměstnanců, avšak firma jejich počet postupně redukovala na polovinu v roce 2000 a z důvodu platební neschopnosti skončila v roce 2003 v konkurzu a v současnosti již nevyrábí. Druhým nástupcem Interiéru v Třešti byla Jos. Pokorný - První továrna na dřevěné zboží v Třešti, spol. s r.o., zkratka **JOSPO** spol. s r.o., která vznikla restitucí v roce 1994, avšak z důvodu druhotné platební neschopnosti skončila o deset let později v konkurzu (v roce 2000 ještě měla 134 zaměstnanců). Tím byla ukončena tradiční výroba nábytku v Třešti. Telčský závod Interiéru se privatizoval v roce 1992 pod názvem Telč nábytek (v roce 2000

celkem 171 zaměstnanců), od roku 2001 **Terco Telč nábytek** a intenzivně spolupracoval s majoritním odběratelem, švédskou firmou IKEA. Proto byla v roce 1995 přistavena nová hala pro výrobu, montáž a expedici a zakoupena moderní technologie určená k efektivní výrobě dýhovaného, demontovaného nábytku. Objem odbytu však od začátku roku 2000 začal klesat a společnost se dostávala do stále větších potíží, které nakonec vyústily v prohlášení konkurzu na jaře 2004. V červenci 2004 všechny budovy a kompletní technologické vybavení zakoupila nová společnost Terco CB a.s. a následně byl na jaře 2005 zahájen proces zásadní restrukturalizace. Počet zaměstnanců klesl pod 100, ale v roce 2008 opět tuto hranici překročil. Chotěbořský závod byl zaměřen na výrobu drátěného programu pro potřebu Interiéru. V roce 1991 se závod privatizoval a pod názvem **Feroplast** spol. s r.o. se výrobou drátěných doplňků do domácnosti zabývá dodnes. Kromě toho produkuje firemní stojany, koše a vybavení do kanceláří a kuchyní. V roce 2000 zaměstnávala firma 120 osob, tedy o 75 méně než na konci osmdesátých let a v roce 2008 se na obdobné hranici také udržela.

Stejně jako v roce 1989 byly v žebříčku nejvýznamnějších zaměstnavatelů kraje Vysočina nejčastěji zastoupeny společnosti z odvětví strojírenství, ale bylo jich pouze 5, z toho Bosch Diesel a Motorpal spadají do pododvětví výroby motorových vozidel. Největším podnikem byly opět strojírna **Žďas** ve Žďáru nad Sázavou, který v roce 2000 zaměstnával již jen 3,3 tis. pracovníků, což bylo o 2,2 tis. méně než na konci osmdesátých let. I když i tento bývalý strojírensko-hutnický gigant postihlo v následujících letech další snižování počtu pracovníků a vlivem rozvoje společnosti Bosch Diesel v Jihlavě ztratil své postavení největšího průmyslového zaměstnavatele v kraji, udržel se na špičce i v roce 2008.

Druhé místo za Žďasem si v roce 2000 zachoval také **Motorpal**, který však již ve všech svých závodech, kterých měl stejně jako v roce 1989 stále 6, zaměstnával pouze 2,8 tis. zaměstnanců, tedy o 2,1 tis. méně než na konci osmdesátých let. V roce 2004 se z Motorpalu vyčlenil telčský závod za vzniku dceřiné společnosti **Telčská strojírenská, a.s.** se 135 zaměstnanci, která dodávala Motorpalu rotační dílce. V roce 2005 došlo k přesunu výroby autodílů z Havlíčkova Brodu do Jihlavy a závod zde byl zrušen. Na konci roku 2008 Motorpal se svými 1,6 tis. pracovníky obsadil třetí místo v žebříčku největších zaměstnavatelů.

Rozvojové aktivity některých zahraničních investorů vedly k tomu, že se mezi největší firmy dle počtu zaměstnanců dostaly také průmyslové podniky založené v kraji Vysočina ke konci devadesátých let tzv. na zelené louce. Jednalo se především o firmu **Bosch Diesel** zaměstnávající v roce 2000 již více než 2 tis. osob, která měla své sídlo v Jihlavě. Německý investor vstoupil do Jihlavy již v roce 1993. Partnerem německého koncernu se stal Motorpal, jihlavský výrobce systémů a komponentů pro vstřikování paliva dieselových motorů, v jehož areálu byla pro společný podnik postavena nová hala (nyní závod I). Motorpal vložil do společného podniku pozemek a rozestavěnou halu a Bosch technologii a stroje, přičemž dokončil stavbu této haly. Většinový podíl (76 %) držel v nové společnosti podnik Robert Bosch GmbH, který v roce 1996 odkoupil menšinový podíl tuzemského partnera. Následovala postupná expanze firmy, které brzy přestaly stačit původní prostory v areálu Motorpalu. V roce 1998 došlo ke sloučení s výrobcem autozámků Bomoro (Rožnov pod Radhoštěm), který se stal odštěpným závodem Bosch Diesel a byla zahájena výstavba nové výrobní haly v jihlavské čtvrti Pávov, která měla sloužit především divizi výroby světel. Ta se však v rámci celé skupiny Bosch v roce 1999 vydělila a stala se součástí nové společnosti - Automotive Lighting. Na sklonku roku 1999 se vedení Bosch Diesel rozhodlo postavit v Pávově další halu pro výrobu, která byla tehdy dočasně umístěna do pronajatých prostor bývalého závodu Alfatex v lokalitě Na dolech (nyní závod II).

Významný zlom znamenal rok 2001, kdy mateřská společnost pod vlivem rostoucí poptávky po automobilech s dieselvými motory rozhodla výrazně rozšířit svoji dceřinou firmu v Jihlavě a investovat 300 mil. Euro. Bosch Diesel na začátku roku 2001 uvedl v Pávově na ploše 33 tis. m² do provozu nový závod (závod III) na výrobu vysokotlakých čerpadel a na konci roku zde dokončil výstavbu druhé haly pro stejnou výrobu, ale o polovičních rozměrech. Během téhož roku také koupil výrobní halu Na dolech, kterou měl dosud jen v pronájmu a ve třech lokalitách tak v Jihlavě nyní disponuje užitnou výrobní plochou asi 155 tis. m². Dynamiku firmy dokládají také ekonomické údaje: v roce 2001 zaznamenala více než dvojnásobné zvýšení obrátu z 4,6 mld. na 9,8 mld. Kč a počet zaměstnanců stoupl z 2,2 tis. na 4,1 tis.

V rámci jednoho z největších investičních projektů roku 2001 v České republice, na který firma obdržela úlevu na dani z příjmů a osvobození od dovozního cla, se Bosch Diesel zavázal investovat do rozšíření výroby vysokotlakých čerpadel Common Rail, které společně se vstřikovacím zařízením do dieselvých motorů tvoří hlavní výrobní program společnosti. Tato investice přinesla více než 2 tis. nových pracovních míst, takže na konci roku 2006 Bosch Diesel v Jihlavě zaměstnával 6,2 tis. osob (závod I – 700 osob, závod II – 1,2 tis. osob a závod III – 4,3 tis. osob). Jihlavská společnost se tak stala třetím největším zaměstnavatelem ve zpracovatelském průmyslu České republiky (více osob zaměstnávaly pouze Škoda Auto Mladá Boleslav a hutní společnost ArcelorMittal Ostrava). V obchodním roce 2006 dosáhla společnost Bosch Diesel tržeb 22,8 mld. Kč (zhruba 830 mil. Euro). Celkové investice Bosche do jihlavské společnosti činily na konci roku 2006 kolem 650 mil. Euro. Ve svých třech závodech na výrobu součástí pro dieselové motory pracovalo na konci roku 2006 více než šest tisíc lidí a tento stav se udržel i v roce 2007. V tomto roce byly tržby obdobné jako v roce předchozím (22,9 mld. Kč), ale přicházející ekonomická recese dopadla v dalším roce i na tento pro podmínky kraje Vysočiny průmyslový gigant. Měřeno stavy na konci jednotlivých let dosáhl Bosch Diesel nejvyšší zaměstnanosti na konci roku 2007, a to 6 223 pracovníků, a je pravděpodobné, že ještě v prvním čtvrtletí roku 2008 počet svých zaměstnanců navyšoval (zhruba na 6,4 tis.). Poté však vysoká cena ropy, resp. nafty a snížení zájmu o dodávky dieselvých motorů a následný propad automobilového průmyslu ve světě vedly k tomu, že do konce roku 2008 se počet zaměstnanců společnosti snížil na 5 716 osob.

Dosud nebyla zmínka o další strojírenské firmě - **Agrostroj Pelhřimov**. Ta vznikla již v roce 1990 privatizací státního podniku Agrozet Pelhřimov a zahrnovala i provozovnu v Počátkách. V roce 1998 byly ve firmě zahájeny významné investice do modernizace technologií, což vedlo v důsledku nejprve ke snížení počtu pracovníků, takže na konci roku 2000 pracovalo v obou závodech při výrobě zemědělských strojů 916 pracovníků, avšak tyto změny se pozitivně odrazily do dalšího vývoje výroby i zaměstnanosti, takže na konci roku 2008 již Agrostroj zaměstnával téměř 1,3 tis. osob a umístil se na 5. místě mezi největšími průmyslovými zaměstnavateli v kraji.

Poslední strojírenskou firmou ve výčtu největších zaměstnavatelů byla společnost **Uniplet Třebíč a.s.**, která vznikla transformací státního podniku Elitex na soukromou společnost a v roce 1999 se stala členem skupiny TRUSTFIN, pod jejímž vedením došlo k výrazné restrukturalizaci podniku, která vedla ke snížení nákladů na výrobu, reorganizaci výzkumné a vývojové základny a obnovení pravidelné výroby. Vliv těchto změn se pozitivně projevil již v roce 2000. Tehdy však společnost zaměstnávala pouze 626 osob (na konci osmdesátých let 2,1 tis.) a k dalšímu snižování docházelo i v následujících letech. Nepříznivý vývoj firmy ještě zhoršila silná pozice domácí měny, která měla za následek propuštění více než 100 zaměstnanců v roce 2008 a další redukci počtu pracovníků v roce 2009. V současnosti firma

zaměstnává již méně než 100 osob a v roce 2008 již nefigurovala mezi největšími průmyslovými podniky kraje.

Tab. 13: Nejvýznamnější podniky působící ve zpracovatelském průmyslu kraje Vysočina podle počtu zaměstnanců k 31.12.2000

Název subjektu	Obec pracoviště	Počet pracovníků	Odvětví průmyslu
ŽĐAS a. s.	Žďár nad Sázavou	3 300	strojírenský
MOTORPAL a. s.	Jihlava, Batelov, Jemnice, V. Meziříčí, H. Brod, Telč	2 837	strojírenský (automobilový)
BOSCH DIESEL s.r.o.	Jihlava	2 178	strojírenský (automobilový)
Sklo Bohemia a.s.	Světlá nad Sázavou	1 595	sklářský
Kostecké uzeniny a.s.	Kostelec	1 394	potravinářský
Pleas a.s.	Havlíčkův Brod, Chotěboř, Polná, Luka nad Jihlavou	1 295	textilní
Tesla Jihlava a.s.	Jihlava	1 220	elektrotechnický
Jihlavské sklárny Bohemia a.s.	Jihlava, Dobronín, Kněžice	1 059	sklářský
Automotive Lighting s.r.o.	Jihlava	985	plastikářský (automobilový)
Agrostroj Pelhřimov a.s.	Pelhřimov, Počátky	916	strojírenský
První brněnská strojírna a.s.	Velká Bíteš	902	kovozpracující
Tusculum a. s., Rousínov	Třebíč	678	ostatní
Tokoz a.s.	Žďár nad Sázavou	668	kovozpracující
Uniplet Třebíč a.s.	Třebíč	626	strojírenský
Kablo Elektro Velké Meziříčí s.r.o.	Velké Meziříčí	625	elektrotechnický
Dřevozpracující družstvo Lukavec	Lukavec	537	dřevozpracující
Spojené kartáčovny a.s.	Pelhřimov	534	ostatní
Moravské kovárny a.s.	Jihlava	533	kovozpracující
První brněnská strojírna a.s.	Třebíč	529	kovozpracující

Pramen: Informační systém o průmyslu, VCRR MU Brno, 2002

Čtyři zástupce mělo mezi nejvýznamnějšími zaměstnavateli ze zpracovatelského průmyslu v roce 2000 odvětví kovozpracujícího průmyslu. Největší z nich byla **První brněnská strojírna** ve Velké Bíteši, která tehdy zaměstnávala však zhruba pouze třetinu pracovníků ve srovnání se stavem na konci osmdesátých let (902). K dalšímu propadu zaměstnanosti zde docházelo od roku 2004 a v roce 2008 zůstal na hodnotě 769. Druhou byl výrobce zámků a kování **Tokoz, a.s.** ve Žďáře nad Sázavou s 668 zaměstnanci, který vykazoval v následujících letech pouze mírné úbytky zaměstnanců, takže v roce 2008 zde pracovalo 585 osob. Bývalý závod v Polné, který pod žďárský Tokoz patřil, byl v roce 1991 osamostatněn a v roce 1994 v rámci privatizace vznikl subjekt TKZ Polná, spol. s r.o., který si výrobní program zachoval a rovněž počet zaměstnanců se příliš neměnil (v roce 2000 měl ještě 257 zaměstnanců, v roce 2008 pak 192). Třetí v pořadí byly **Moravské kovárny** v Jihlavě s 533 zaměstnanci, které vznikly vyčleněním ze státního podniku Kovolit Modřice (ten v roce 1989 zaměstnával v Jihlavě 788 osob) a následnou privatizací do rukou rakouského vlastníka. Tato společnost zaznamenala během nového desetiletí významný rozvoj, což se projevilo i na nárůstu počtu zaměstnanců na 950 v roce 2008. Začínající ekonomická recese však vzestup firmy ukončila a v důsledku nedostatku zakázek firma v prvních měsících roku 2009 propustila 150 zaměstnanců. Poslední kovozpracující firmou s více než 500 zaměstnanci byla **První brněnská strojírna** v Třebíči (529 osob), v současnost vyrábějící pod názvem PBS Industry, a.s. kotle, ohříváky vzduchu a svářecí systémy. V roce 2008 firma zaměstnávala v kraji Vysočina již méně než 500 zaměstnanců.

Dva reprezentanty mezi největšími firmami mělo v roce 2000 také odvětví průmyslu skla a stavebních hmot. Jednalo se o Sklo Bohemia a Jihlavské sklárny Bohemia, které v roce 1989 spadaly pod jeden závod (Bohemia Poděbrady). **Sklo Bohemia** ve Světlé nad Sázavou ještě v roce 2000 koncentrovalo 1,6 tis. pracovníků, což bylo o 600 méně než v roce 1989. Úbytek byl částečně způsoben vyčleněním části podniku specializující se na výrobu barevného přejímaného křišťálu pod názvem Caesar Crystal Bohemiae a.s., kde pracovalo asi 200 osob. Během dalšího vývoje sklárny ve Světlé postupně pracovníky ztrácely a v roce 2007 jich měly 1,3 tis. V důsledku klesajícího odbytu křišťálu však v roce 2008 začala výroba váznout a v druhé polovině roku dostalo všech 1250 zaměstnanců výpověď. V prosinci bylo rozhodnuto o konkurzním řízení. Tato událost velmi negativně ovlivnila situaci na trhu práce nejen na Světelsku, ale v celém okrese Havlíčkův Brod i v kraji Vysočina. Krizi sklářského průmyslu, který měl v kraji Vysočina dlouhou historii, lze srovnat pouze s uzavřením výroby obuvi v Třebíči v roce 2000. Od počátku nového desetiletí k podobnému případu v kraji Vysočina nedošlo.

Druhým největším sklářským podnikem byly v roce 2000 **Jihlavské sklárny Bohemia** v Jihlavě, Dobroníně a Kněžicích s celkem 1,1 tis. zaměstnanci (závod v Úsobí byl zavřen v roce 1999). Přes investice do modernizace technologií měl na vývoj výroby olovnatého skla dopad pokles poptávky v zahraničí, kam firma vyvážela 85 % produkce. Vlivem nepříznivého hospodářského vývoje vstoupila firma v roce 2002 do konkurzu a propustila zhruba 500 osob, takže v roce 2003 jich zaměstnávala už jako nový subjekt Burson Properties, a.s. pouze 700 osob. Situace se relativně stabilizovala, takže ještě v roce 2006 společnost měla 650 zaměstnanců, avšak na počátku roku 2007 se uzavřela výroba v Dobroníně i v Kněžicích a propuštěno bylo více než 200 pracovníků. V polovině roku 2008 pak vyhasly pece také v Jihlavě, kde se poté činnost soustředila pouze na broušení a leštění polotovarů, které firma dovážela ze Slovenska. Při této činnosti společnost v roce 2008 zaměstnávala již pouze 60 pracovníků.

Také elektrotechnický a ostatní zpracovatelský průmysl měl v žebříčku největších společností v roce 2000 dva zástupce. Mezi elektrotechnickými firmami dominovala v roce 2000 **Tesla Jihlava, a.s.**, která tehdy zaměstnávala 1,2 tis. pracovníků, avšak již v roce 2003 klesl jejich počet pod hranici tisíce osob a další organizační změny, vytvoření divizního uspořádání v roce 2006 a následný vznik dceřiných společností v roce 2007 vedly k tomu, že v roce 2008 vlastní Tesla Jihlava, a.s. zaměstnávala pouze 400 pracovníků a neřadila se tak mezi podniky v TOP 20. Mezi stávající dceřiné společnosti Tesly patří Modia, a.s. (výroba postupových střížných nástrojů), Decoleta, a.s. (přesné soustružení), TT Metea, a.s. (účetní, ekonomické a IT služby) a TT Klávesnice, a.s. (fóliové klávesnice). Tyto společnosti zaměstnávají v současnosti v úhrnu zhruba 250 zaměstnanců. Druhou elektrotechnickou společností je **Kablo Elektro Velké Meziříčí, s.r.o.**, která vznikla privatizací společnosti ZSE Kablo Kladno a zabývá se dlouhodobě výrobou kabelů a vodičů. Od roku 2007 působí pod názvem nkt cables Velké Meziříčí k.s., člen skupiny NKT a zaměstnává rovněž méně než 500 osob. Na tradici výroby kabelů však ve Velkém Meziříčí navázala nadnárodní společnost Draka Holding se sídlem v Nizozemí, která zde již v roce 1994 postavila novou výrobní halu, v níž v roce 2000 zaměstnávala téměř 400 pracovníků. Následoval její postupný rozvoj, takže zatímco její konkurent ze skupiny největších zaměstnavatelů do konce roku 2008 vypadl, **Draka Kably s.r.o.** zaměstnávala na konci roku 2008 ve Velkém Meziříčí 663 osob a mezi největší zaměstnavatele patřila.

Ostatní zpracovatelský průmysl byl mezi největšími zaměstnavateli kraje v roce 2000 reprezentován firmou Tusculum a.s. se sídlem v Rousínově a provozovnou v Třebíči a také společností Spojené kartáčovny a.s. v Pelhřimově. **Tusculum** bylo na konci osmdesátých let součástí tzv. Spojených UP závodů, v Třebíči mělo celkem 6 provozoven (další menší závody byl v Moravských Budějovicích a Jaroměřicích nad Rokytnou) a jeho název byl obnoven při privatizaci v roce 1992. Počet zaměstnanců se během devadesátých let příliš nezměnil – zatímco na konci osmdesátých let trebičský závod zaměstnával v úhrnu 693 osob, v roce 2000 se jednalo o 678 osob. V roce 2003 vytvořilo Tusculum alianci se společností Jitona Soběslav a v roce 2007 došlo k jejich avizovanému sloučení pod názvem Jitona a.s. V Třebíči byla v roce 2008 dokončena nová výrobní hala, kam byly přesunuty všechny provozy, které se do té doby nacházely na různých místech po městě. V současnosti je zde při výrobě nábytku z masivu zaměstnáno již méně než 500 osob. **Spojené kartáčovny a.s.** měly v roce 1989 kromě Pelhřimova závod také v Nové Cerekvi a Horní Cerekvi a v okrese Havlíčkův Brod také závod v Ledči nad Sázavou. Celkem v kraji Vysočina tedy zaměstnávaly kartáčovny 973 osob. V Pelhřimově to bylo 700, přičemž během devadesátých let, kdy probíhala rozsáhlá modernizace výroby a byly budovány nové výrobní prostory vybavené moderními technologiemi docházelo k pozvolnému snižování počtu pracovníků až na 534 v roce 2000. Tento stav si firma udržela i v roce 2008, kdy byly kartáčovny považovány za největšího výrobce kartáček z masivu ve střední a východní Evropě. V současnosti se její výrobky (zubní kartáčky, kartáče pro domácnost, štetce) prodávají ve více jak 15 zemích.

Ostatní odvětví byla v tabulce největších firem v roce 2000 reprezentována vždy pouze jedním subjektem. Velký význam potravinářského průmyslu na Jihlavsku, který trvá i do současnosti, byl dán především přítomností **Kosteckých uzenin** a rozvojem jejich činnosti v devadesátých letech. Zatímco v roce 1989 zde bylo zaměstnáno pouze 528 osob, v roce 2000 to bylo již 1,4 tis. a firma počet svých zaměstnanců zvýšila také v roce 2001, a to o dalších 50 osob. Od roku 1992 investovala společnost do budov a zařízení více než dvě miliardy. Masna začala v Kostelci již v roce 1994 vyrábět tepelně neopracované salámy a v roce 1996 byla postavena nová jatka. V roce 2004 dokončila nový závod na výrobu uzenin za 400 mil. Kč. Vedení společnosti obdrželo na tuto akci jako jedna z mála českých firem od české vlády investiční pobídky. Kostecké uzeniny se zavázaly proinvestovat do konce roku 2003 téměř 500 mil. Kč. Nový závod měl přinést dalších 550 nových pracovních příležitostí. Stav ke 2 tis. pracovníků společnost však nikdy nedosáhla a vývoj zaměstnanosti zde spíše stagnoval, přičemž svého maxima dosáhl v roce 2005, kdy v ní bylo zaměstnáno 1 535 osob. V roce 2005 došlo ke spojení Agrofertu Holding a obchodního družstva Maso Uzeniny. Družstvo Maso Uzeniny bylo většinovým vlastníkem masokombinátu Kostecké uzeniny. Zemědělsko-potravinářská (-chemická) skupina Agrofert Holding Andreje Babiše tak zvýšila svou účast v masokombinátu z dřívějších 34 procent na většinový podíl a stala se tak majoritním vlastníkem Kosteckých uzenin. Z nedostatku vhodné pracovní síly v dalších letech počet kmenových zaměstnanců klesal (v roce 2007 měly Kostecké uzeniny již pouze 1 365 pracovníků, o rok později 1 243), je však třeba poznamenat, že chybějící pracovní sílu shání firma přes externí společnosti a personální agentury, které jim poskytují především pracovníky z Vietnamské socialistické republiky.

Největší zaměstnavatel Havlíčkovobrodská - akciová společnost **Pleas** (výrobce pánského, dámského a dětského prádla a oblečení pro volný čas) – vykazovala podstatně odlišný vývoj než jiné textilní společnosti v kraji Vysočina i v ČR. Společnost je součástí nadnárodní skupiny Schiesser Group AG se sídlem ve Švýcarsku. Vlastní provozy měla firma donedávna v Havlíčkově Brodě, Polné, Lukách nad Jihlavou a Chotěboři, mimo kraj Vysočina pak v Boskovicích, kde převzala závod Krasu, a v Milevsku. Mezi největšími zaměstnavateli

v kraji se udržela jak v roce 2000, tak - i přes výrazné propouštění - v roce 2008. Firma prošla v devadesátých letech rozsáhlou rekonstrukcí a modernizací budov a strojového vybavení nejen v hlavním závodě v Havlíčkově Brodě, ale i na detašovaných pracovištích v Polné, Lukách nad Jihlavou a Chotěboři. Na konci roku 2000 Pleas ve všech závodech v kraji Vysočina zaměstnával 1,3 tis. osob, z toho nejvíce v Havlíčkově Brodě (0,9 tis.), dále v Polné (210), Chotěboři (105) a Lukách nad Jihlavou (88). Jednalo se o jednu z mála textilních firem, které si počet svých zaměstnanců udržovaly po celou dobu zhruba na stejné úrovni a nad hranicí tisíce osob, a to až do roku 2008.

Mezi nejvýznamnější zaměstnavatele v kraji patřil v roce 2000 také výrobce plastových krytů na světlomety osobních automobilů **Automotive Lighting**⁴, která se na počátku nového desetiletí velmi dynamicky rozvíjela a rychle zvyšovala počet svých zaměstnanců. Firma vznikla v roce 1999 jako součást joint venture firem Robert Bosch a Magneti Marelli (spojení jejich divizí zabývajících se výrobou plastových krytů automobilové osvětlovací techniky). V Automotive Lighting má v současnosti sto procentní podíl německá společnost Automotive Lighting Reutlingen GmbH, která je součástí koncernu Magneti Marelli Holding S.p.A. se sídlem v Itálii. Veškerá produkce jihlavského závodu jde na export. Výroba předních a bočních krytů světel je hlavní náplní výrobního programu. Dodávky byly určeny především pro Daimler Benz, BMW a Porsche, ale v současnosti se chystá rovněž výroba krytů pro nový vůz Yeti od Škody Auto. Původním sídlem výroby byly pronajaté prostory bývalé textilky Alfátek v Jihlavě. Rok 2000 pro firmu znamenal přestěhování se do nových prostor v jihlavské průmyslové zóně Pávov. Původní rozloha pávovské budovy byla 31 tis. m². V roce 2004 byla výrobní hala rozšířena téměř o 6 tis. m², v roce 2008 o další prostory. Současná rozloha budovy je zhruba 40 tis. m². Zatímco v roce 2000 firma zaměstnávala necelých tisíc osob, v následujících letech se rychle rozvíjela, takže v roce 2007 to bylo již 1,9 tis. osob. Krize automobilového průmyslu však vedla k tomu, že na konci roku 2008 bylo ve firmě zaměstnáno již jen 1,4 tis. pracovníků.

Posledním významným zaměstnavatelským subjektem bylo v roce 2000 **Dřevozpracující družstvo Lukavec** založené již v roce 1953. Výroba spolu se sortimentem výrobků byla postupně rozšiřována a z malé pily se stal moderní kombinát na zpracování dřevní hmoty. Důležité mezníky ve vývoji družstva byly roky 1972, 1983 a 1991, kdy byly realizovány zásadní investice do výroby dřevotřískových desek, středně tvrdých vláknitých desek a došlo k modernizaci pilnice. Na konci osmdesátých let v Lukavci pracovalo více než 300 osob. V roce 1998 byla uvedena do provozu formátovací pila pro výrobu přířezů a firma se stala předním českým výrobcem dřevotřískových a laminovaných desek. Z důvodu přetlaku nabídky s dřevařskými výrobky byla však nucena rozšířit svůj sortiment a začala se orientovat také do nábytkářství. V roce 2000 zaměstnávala v Lukavci celkem 537 osob a o dva roky později byla zahájena výroba nábytkových dílců (větší přidaná hodnota) v Humpolci a byla otevřena nová sušárna a hoblárna v Lukavci. V roce 2004 došlo k rozšíření výroby nábytkových dílců a laminovaných desek (nový lis). Export směřoval do více než 20 zemí Evropy. Družstvo se řadí mezi průmyslové firmy, které v současnosti zaměstnávají výrazně více osob než na konci osmdesátých let. Dřevozpracující družstvo Lukavec je také jediným významným zaměstnavatelem v kraji Vysočina, který navýšil počty svých zaměstnanců také během roku 2008 a hospodářská recese ho v loňském roce z hlediska zaměstnanosti dosud nepostihla (674 zaměstnanců).

⁴ Firma je dle ČSÚ chybně řazena do odvětví elektrotechnického průmyslu, vzhledem k výrobnímu programu je však v disertační práci uvedena pod odvětví OKEČ 25 výroba plastových výrobků.

Opět je třeba zmínit další dva významné zaměstnavatelské subjekty, které patřily v roce 2000 do průmyslu těžebního (Diamo, s.p.) a výroby energií a vody (JeDu). Těžbou uranu se zabýval odštěpný závod **GEAM** státního podniku Diamo, který v roce 2000 zaměstnával v Dolní Rožince 1 157 osob a vzhledem k rozhodnutí vlády o zachování těžby na ložisku Rožná po dobu ekonomické výhodnosti zde na konci roku 2008 pracovalo ještě 1,1 tis. osob. V dotěžené části ložiska probíhají likvidační práce a postupná sanace lokality (důlní díla, odvaly, odkaliště, nevyužitelné stavby). **Jaderná elektrárna v Dukovanech** do roku 2000 počet svých zaměstnanců podstatně snížila. Nejednalo se však o masové propouštění, ale o vyčleňování některých provozů vně mateřský koncern do svých dceřiných společností, takže v roce 2000 měla vlastní společnost ČEZ, a.s. v Dukovanech 1,7 tis. pracovníků. Na konci roku 2008 zde pak působilo 1 133 zaměstnanců ČEZ, a.s. a další stovky ve vyčleněných provozech (například do I&C ENERGO se sídlem v Třebíči, která v Dukovanech eviduje kolem 400 pracovníků).

Tab. 14: Nejvýznamnější průmyslové podniky v kraji Vysočina podle počtu zaměstnanců k 31.12.2008

Název subjektu	Obec pracoviště	Počet pracovníků	Odvětví průmyslu
BOSCH DIESEL s.r.o.	Jihlava	5 716	strojírenský (automobilový)
ŽĎAS, a.s.	Žďár nad Sázavou	2 726	hutnický
MOTORPAL, a.s.	Jihlava, Batelov, Jemnice, Velké Meziříčí	1 608	strojírenský (automobilový)
Automotive Lighting s.r.o.	Jihlava	1 436	strojírenský (automobilový)
AGROSTROJ Pelhřimov, a.s.	Pelhřimov, Počátky	1 274	strojírenský
Kostecké uzeniny a.s.	Kostelec	1 243	potravinářský
ČEZ a. s.	Dukovany	1 133	energetiky
Futaba Czech, s.r.o.	Havlíčkův Brod	1 076	strojírenský (automobilový)
DIAMO, státní podnik	Dolní Rožinka	1 055	těžba uranu
P L E A S a.s.	Havlíčkův Brod, Polná	915	oděvní
První brněnská strojírna Velká Bíteš, a. s.	Velká Bíteš	769	kovozpracující
MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o.	Nová Ves (okres Třebíč)	755	strojírenský (automobilový)
Moravské kovárny, a.s.	Jihlava	745	kovozpracující
ITW PRONOVIA, s.r.o.	Velká Bíteš	685	elektrotechnický
Hettich ČR k.s.	Žďár nad Sázavou	674	kovozpracující
Dřevozpracující družstvo	Lukavec, Humpolec	674	dřevozpracující
Draka Kabely, s.r.o.	Velké Meziříčí	663	elektrotechnický
GCE, s.r.o.	Chotěboř	655	strojírenský
ACO Industries k.s.	Přibyslav	590	kovozpracující
TOKOZ a.s.	Žďár nad Sázavou	585	kovozpracující
Valeo Compressor Europe, s.r.o.	Humpolec	569	strojírenský (automobilový)
Spojené kartáčovny, a.s.	Pelhřimov	545	ostatní
Medin a.s.	Nové Město na Moravě	511	elektrotechnický

Pramen: Databáze průmyslových podniků v kraji Vysočina, Krajský úřad kraje Vysočina, 2009

Během vývoje v prvním desetiletí nového tisíciletí došlo ke vzniku některých firem, výhradně se zahraničním kapitálem, které se brzy staly významnými zaměstnavatelskými subjekty v kraji Vysočina a na konci roku 2008 měly více než 500 pracovníků. Kromě již zmiňovaných výrobců komponent pro automobilový průmysl (Bosch Diesel, Automotive Lighting) se ve zpracovatelském průmyslu kraje Vysočina prosadily mezi 23 největšími firmami následující společnosti:

- **Futaba Czech, s.r.o.** zahájila výrobu v lokalitě Havlíčkův Brod - Baštinov teprve v roce 2005, přičemž výstavba zdejšího závodu na „zelené louce“ byla první investicí japonského koncernu v kontinentální Evropě; jedná se rovněž o dodavatele komponent pro automobilový průmysl, konkrétně kovových prvků do karoserií motorových vozidel, takže i na tuto společnost dopadla krize automobilového průmyslu, což se projevilo na snížení zaměstnanosti během roku 2008 z 1 230 na konci roku 2007 na 1 076 osob zaměstnaných ve firmě k 31.12.2008.
- **MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o.** je největší zahraniční investicí v okrese Třebíč, konkrétně v Nové Vsi u Přibyslavic (německý kapitál); zabývá se výrobou filtrační techniky pro automobilový průmysl, která má v Přibyslavicích tradici již od šedesátých let minulého století (filtračních vložek pro traktory a nákladní automobily, v roce 1989 zde bylo v rámci tehdejších Jihlavských papíren zaměstnáno 511 osob). V roce 1993 začaly papírny spolupracovat s německým Filterwerk MANN+HUMMEL GmbH za vzniku společného podniku, pro který byla v roce 1997 vystavěna nová výrobní hala v Nové Vsi. Firmu pak MANN + HUMMEL převzal plně a změnil název na současný. Svoji výrobu nadále rozšiřoval a stavěl nové haly, takže na konci roku 2008 zaměstnával 755 osob. Meziročně se počet zaměstnanců snížil pouze mírně (o 9 osob).
- v areálu První brněnské strojírný ve Velké Bíteši byla zahájena v roce 1992 výroba plastových komponent pro automobilový průmysl (odběratelé především Ford a Volkswagen) pod názvem Pronovia. V opuštěné části areálu byla v roce 2000 postavena nová výrobní hala, kde se během roku rozjela výroba kovových komponent a společnost změnila název dle nového investora (ITW International Holding se sídlem v USA) na **ITW Pronovia**. Hned během následujícího roku počet pracovníků vzrostl téměř o 100 (z 289 na 379) a do roku 2008 se vyšplhal až na 685. V současnosti se firma prezentuje jako součást skupiny ITW Deep Drawn Metal Stamping Group, předního výrobce pro hlubokotažné lisování kovu, vyrábějící přesné součástky pro automobilový průmysl. V areálu První brněnské strojírný, kde na konci osmdesátých let pracovalo zhruba 1,6 tis. osob tedy bylo na konci roku 2008 soustředěno více než 1,4 tis. pracovních příležitostí (včetně 769 míst ve stávající První brněnské strojírně Velká Bíteš).
- **Hettich ČR, k.s.** se ve Žďáru nad Sázavou zabývá výrobou nábytkového kování, odlitky tlakových litin zinku a vstřikování plastů. Firma byla založena jako Nábytkové kování k.s. v roce 1993 německou rodinnou firmou Hettich, podle níž firma v roce 1996 převzala i jméno a vznikla i nová výrobní hala. Nabídka firmy Hettich má velice široký záběr a obsahuje závěsy pro dřevěné i skleněné dveře, výsuvy pro kuchyňský a kancelářský nábytek, mechanismy pro skládané a posuvné dveře, spojovací kování, závěsné kování a systémy pro vnitřní vybavení nábytku. V roce 2000 již měla firma 400 pracovníků, o osm let později 674.

- **ACO Industries k.s.** - na český trh vstoupila německá společnost ACO v roce 1992 prostřednictvím distribuční společnosti. V roce 1993 byla realizována investice do výrobních objektů v Příbyslavi, především za účelem zvýšení výrobního potenciálu ve zpracování polymerického betonu a nerezových materiálů. Do nových výrobních hal a technologií bylo v Příbyslavi investováno v roce 2000 téměř 100 mil. korun. V tomto roce firma zaměstnávala 375 osob, na konci roku 2008 pak již 590, přičemž meziročně došlo ještě k mírnému nárůstu počtu zaměstnanců.
- **Valeo Compressor Europe** se nachází v průmyslové zóně v Humpolci a došlo v něm během poměrně krátké doby k výraznému růstu zaměstnanosti. Jedná se o společnost, produkující kompresory do klimatizačních jednotek osobních automobilů. Výrobní závod byl založen jako joint venture mezi německým Robert Bosch GmbH a francouzskou společností Valeo Climatization S.A. v roce 2002. Nyní je firma ve stoprocentním vlastnictví japonské pobočky francouzského koncernu. Ještě na konci roku 2006 zaměstnávala společnost téměř 1,3 tis. osob, o dva roky později již jen 569, přičemž hlavní vlna propouštění proběhla v roce 2008, kdy ji postihla celosvětová krize automobilového průmyslu, neboť hlavními odběrateli výrobků byl Volkswagen Group a General Motors Group.

Poslední společností, která v roce 2008 zaměstnávala v kraji Vysočina více než 500 osob, ale na druhé straně nevznikla v nedávné době na zelené louce a má naopak v kraji dlouholetou tradici, je **Medin a.s.** v Novém Městě na Moravě. Jedná se o největšího českého výrobce nástrojů pro humánní lékařství. Vyrábí a dodává široký sortiment chirurgických, traumatologických a stomatologických nástrojů. Bývalý závod Chirany v Novém Městě (výroba zahájena již v roce 1949) se osamostatnil v roce 1992. Poté byl privatizován v kuponové privatizaci a v současnosti je v rukou soukromých českých akcionářů. V roce 2000 firma zaměstnávala 487 osob, do roku 2008 se zvýšila nad hranici 500 osob, takže se zařadila mezi nejvýznamnější zaměstnavatele v kraji Vysočina.

5. Parametry analyzovaného souboru průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina

Základními kritérii při výběru průmyslových firem, jejichž finanční ukazatele byly podrobeny analýze, byly:

- sídlo ekonomického subjektu (muselo být lokalizováno v kraji Vysočina),
- počet zaměstnanců (počet zaměstnanců na konci roku 2007 a 2008 v kraji Vysočina dosahoval minimálně 20).

Do souboru analyzovaných průmyslových firem tedy nebyly zahrnuty ekonomické subjekty, které zaměstnávaly v kraji více než 20 pracovníků, ale sídlo měly lokalizováno mimo území kraje. V kraji Vysočina takovýchto firem působí celá řada, zpráva je však zaměřena jen na ty nejvýznamnější, které mohou ovlivňovat situaci na trhu práce. Největším zaměstnavatelem na Vysočině, který má sídlo mimo kraj, je energetický gigant ČEZ, a.s., který zaměstnává většinu svých pracovníků působících na Vysočině v jaderné elektrárně Dukovany (1,1 tis.). Společnost každoročně investuje značné prostředky do modernizace strojního zařízení a potřeba zaměstnanců v provozu klesá tzn. firma dlouhodobě část svých pracovníků uvolňuje, ale nejedná se o masové propouštění.

Více než tisíc osob je také zaměstnáno v odštěpném závodě GEAM Dolní Rožínka, který je součástí státního podniku DIAMO se sídlem ve Stráži pod Ralskem. Společnost již měla ukončit na Žďársku svoji činnost, ale česká vláda rozhodla o další těžbě. Důvodem tohoto postoje vlády byla rostoucí poptávka po surovině. V samotné těžbě pracuje jen asi polovina zaměstnanců, druhá polovina se podílí na likvidaci ekologických zátěží po těžbě.

Mezi další velké zaměstnavatele podnikající v kraji Vysočina se sídlem svého vedení v jiných krajích patří Vodárenská akciová společnost z Brna (650 pracovníků), Tusculum Rousínov, UNIKO Praha, Madeta České Budějovice a PENAM Brno.

Podle Registru ekonomických subjektů k 31.12.2008 vedeného Českým statistickým úřadem existovalo v kraji Vysočina celkem 540 průmyslových podniků splňujících obě výše uvedená základní kritéria. O rok dříve splňovalo obě kritéria pouze 513 podniků. Nutno podotknout, že tento údaj je třeba brát jako orientační, neboť registr je i přes velkou snahu pracovníků ČSÚ zatížen chybami. Ze souboru průmyslových podniků však bylo potřeba v obou letech odečíst subjekty fyzických osob, které nemají povinnost zasílat účetní závěrky na krajské soudy a získání jejich ekonomických výsledků za rok bylo prakticky nedosažitelné. Těchto fyzických osob zaměstnávajících 20 a více pracovníků bylo na Vysočině identifikováno 54 v roce 2008 a 56 v roce 2007, takže soubor podniků, který měl být podroben analýze, se snížil na 486 resp. 457.

Účetní závěrky průmyslových podniků byly téměř ve všech případech získány z internetové verze Sbírký listin, kterou spravuje Ministerstvo spravedlnosti. 20 firem bylo obesláno s žádostí o zaslání účetní závěrky za rok 2008, přičemž kladně na žádost reagovaly 4 firmy.

Tab. 15: Počet podniků z 20 a více pracovníky se sídlem v kraji Vysočina, počet získaných účetních závěrek a reprezentativnost průzkumu v roce 2007.

Okres	Počet podniků		Účetní závěrky	Reprezentativnost (v %)
	celkem	bez fyzických osob *	celkem	
Havlíčkův Brod	92	84	81	96,4
Jihlava	122	112	95	84,8
Pelhřimov	100	89	62	69,7
Třebíč	89	77	52	67,5
Žďár nad Sázavou	110	95	78	82,1
Kraj Vysočina	513	457	368	80,5

Pramen: Registr ekonomických subjektů k 31.12.2007, ČSÚ Praha.; průzkum UPOL, Olomouc 2010

* fyzické osoby bez povinnosti zveřejňovat účetní závěrku na krajském soudě

Tab. 16: Počet podniků z 20 a více pracovníky se sídlem v kraji Vysočina, počet získaných účetních závěrek a reprezentativnost průzkumu.

Okres	Počet podniků		Účetní závěrky	Reprezentativnost (v %)
	celkem	bez fyzických osob *	celkem	
Havlíčkův Brod	94	85	78	91,8
Jihlava	130	118	94	79,7
Pelhřimov	99	92	62	67,4
Třebíč	105	92	57	62,0
Žďár nad Sázavou	112	99	72	72,7
Kraj Vysočina	540	486	363	74,7

Pramen: Registr ekonomických subjektů k 31.12.2008, ČSÚ Praha.; průzkum UPOL, Olomouc 2010

* fyzické osoby bez povinnosti zveřejňovat účetní závěrku na krajském soudě

V roce 2008 se na rozdíl od roku 2007 projevila odlišná reprezentativnost průzkumu celkově i podle jednotlivých okresů (viz. tab. č. 1 a 2).

Reprezentativnost průzkumu však není spojena pouze s počtem získaných účetních závěrek, ale také s jejich strukturou i s ohledem na velikostní kategorii podniků. Analýza finančních výkazů největších podniků je velmi důležitá, neboť právě tyto podniky často nejvíce ovlivňují stabilitu průmyslové výroby a rozvoj regionu. Úspěšnost největších zaměstnavatelů se odráží jednak v situaci na trhu práce a jednak co do počtu pracovníků větší společnosti mají v mnoha případech rozsáhlejší výzkumně vývojový potenciál a jsou obvykle hlavními nositeli inovací v regionu. Z uvedeného vyplývá, že zvláštní pozornost zpracovatelský kolektiv studie věnoval největším podnikatelským subjektům tzn. podnikům se 100 a více zaměstnanci.

Počtem subjektů jsou některá odvětví zpracovatelského průmyslu méně zastoupena, proto byli autoři předkládané studie nuceni vybraná příbuzná odvětví agregovat. Jednalo se o potravinářský průmysl, do kterého spadá i výroba nápojů a tabákových výrobků (podle odvětvové klasifikace NACE odvětví č. 10-12). Odvětví textilního, oděvního a kožedělného průmyslu (tzv. odvětví TOK) bylo rovněž agregováno. (odvětví č. 13, 14 a 15). Dále byl agregován papírenský a polygrafický průmysl (odvětví č. 17 a č. 18). Chemický průmysl je reprezentován odvětvími č. 19 až 22, tzn. že sem patří i podniky gumárenské a plastikařské. Hutnictví (č. 24) a kovo zpracující průmysl (č. 25) byly spojeny do odvětví výroby a zpracování kovů. Elektrotechnický průmysl je složen z výroby počítačů, optických a elektrotechnických zařízení (č. 26 a 27). Výroba dopravních prostředků zahrnuje výrobu motorových vozidel a výrobu ostatních dopravních prostředků (č.29 a č. 30). Pod ostatní zpracovatelský průmysl spadá i opravy a instalace strojů a zařízení (č.32 a č. 33). Do analýzy

bylo tedy zahrnuto deset agregovaných odvětví zpracovatelského průmyslu. V analýze je však věnována okrajová pozornost i firmám podnikajícím mimo zpracovatelský průmysl.

Tabulka č. 17 obsahuje odvětvovou a velikostní strukturu analyzovaných průmyslových podniků. Z jednotlivých odvětví bylo nejčastěji zastoupeno odvětví výroby a zpracování kovů, které reprezentovalo 68 podniků, což představuje 18,7 % subjektů v analyzovaném souboru. Z dalších odvětví byla více než 10 % zastoupena již pouze dvě odvětví, a to průmysl potravinářský čítající 48 podniků (tzn. 13,2 %) a dále strojírenský průmysl s 42 průmyslovými závody (tzn. 11,6 %). Nejmenším počtem analyzovaných firem se naopak prezentovala obě odvětví stojící mimo oblast zpracovatelského průmyslu (těžba nerostných surovin a výroba a rozvod energií a vody) a agregovaná odvětví průmyslu sklářského a stavebních hmot, papírenského a polygrafického průmyslu a ostatního zpracovatelského průmyslu. Těžba nerostných surovin byla v kraji Vysočina v roce 2008, stejně je v předešlém roce, reprezentována pouze jedinou společností (Granit Lipnice).

Tab. 17: Průmyslové podniky se sídlem v kraji Vysočina podle odvětví a velikostních kategorií daných průměrným evidenčním počtem pracovníků v roce 2008

odvětví průmyslu	počet podniků	z toho ve velikostní kategorii dané počtem zaměstnanců					
		20 - 49	50 - 99	100 - 199	200 - 499	500 - 999	1 000 +
Těžba nerostných surovin	1			1			
Potravinářský	48	16	10	13	8		1
Textilní, oděvní, kožedělný	35	14	11	5	4		1
Dřevozpracující	26	10	10	1	4	1	
Papírenský a polygrafický	12	3	6	3			
Chemický a výroba z plastů	27	13	5	8	1		
Sklářský a stavebních hmot	10	2	5	3			
Výroba a zpracování kovů	68	29	17	10	6	5	1
Elektrotechnický	27	9	7	4	5	2	
Strojírenský	42	15	15	7	3	1	1
Výroba dopravních prostředků	21	5	3	3	2	4	4
Nábytkářský	21	7	11	3			
Ostatní zpracovatelský	14	1	2	6	3	1	1
Výroba a rozvod energií a vody	11	8	1	2			
celkem	363	132	103	69	36	14	9

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Početně největší zastoupení měly obecně vzato podniky nižších velikostních kategorií. Do analýzy bylo zahrnuto 132 podniků s 20-49 zaměstnanci a 103 podniků s 50-99 pracovníky. Dohromady tyto dvě nejnižší velikostní kategorie podniků představovaly více než polovinu analyzovaného souboru (64,7 %). Tři nižší velikostní kategorie (tzn. do 200 zaměstnanců) se pak podílely na celkovém počtu subjektů zařazených do analýzy více než $\frac{4}{5}$. Naproti tomu byla nejméně zastoupena velikostní kategorie podniků s 1000 a více zaměstnanci. Těch bylo na Vysočině evidováno pouze 9. Ve srovnání s rokem 2007, kdy byla tato kategorie také nejméně zastoupenou, zde však přibyl jeden podnik, a to havlíčkobrodská Futaba Czech, s.r.o.

V 363 analyzovaných průmyslových podnicích bylo průměrně zaměstnáno 60,6 tis. osob. Protože byly v roce 2007 byly získány údaje od 368 subjektů, byl zjištěn i vyšší počet

pracovníků než v roce 2008 - o 1 475 osob. Stejně jako v roce 2007 byl nejvyšší počet zaměstnanců evidován v odvětví výroby dopravních prostředků, konkrétně 15,2 tis. pracovníků. Toto odvětví se tak na celkové zaměstnanosti v průmyslu kraje Vysočina podílelo více než čtvrtinou (25,1 %). Z dalších odvětví pracovalo více než 10 tis. osob již pouze v odvětví výroby a zpracování kovů (11,6 tis. pracovníků). Alespoň desetiprocentním podílem na zaměstnanosti se prezentuje již jen průmysl potravinářský (10,3 %). Nejnižší zaměstnanost vykazovala odvětví těžby nerostných surovin, výroby a rozvod energií a vody, průmyslu sklářského a stavebních hmot a papírenského a polygrafického průmyslu. Ani jedno z těchto odvětví nezaměstnávalo více než 1 000 osob.

Co se týče velikostních kategorií, obecně platí, že se zvyšující se velikostí kategorie roste i počet pracovníků (výjimkou je poněkud méně zastoupená kategorie firem s 500-999 pracovníky). V kategorii podniků s 1000 a více zaměstnanci bylo evidováno 18,9 tis. pracovníků, což představovalo podíl 31,2 % na celkové zaměstnanosti v sledovaných subjektech. V podnicích s 200 a více zaměstnanci pak byly evidovány v roce 2008 cca 4/5 pracovníků zaměstnaných ve sledovaném souboru průmyslových podniků.

Tab. 18: Pracovníci v průmyslových odvětvích v podnicích se sídlem v kraji Vysočina podle velikostních kategorií daných průměrným evidenčním počtem pracovníků v roce 2008

odvětví průmyslu	počet zaměstn.	z toho ve velikostní kategorii dané počtem zaměstnanců					
		20 - 49	50 - 99	100 - 199	200 - 499	500 - 999	1 000 +
Těžba nerostných surovin	139			139			
Potravinářský	6 252	477	715	1 644	1 987		1 429
Textilní, oděvní, kožedělný	4 350	455	843	791	921		1 340
Dřevozpracující	3 364	296	613	180	1 607	668	
Papírenský a polygrafický	958	93	422	443			
Chemický a výroba z plastů	2 160	440	314	1 182	224		
Sklářský a stavebních hmot	778	47	318	413			
Výroba a zpracování kovů	11 591	996	1 199	1 493	1 732	3 442	2 729
Elektrotechnický	4 538	337	473	534	1 873	1 321	
Strojírenský	5 343	450	1 049	993	871	668	1 312
Výroba dopravních prostředků	15 197	183	234	432	612	2 965	10 771
Nábytkářský	1 296	192	742	362			
Ostatní zpracovatelský	4 047	40	120	964	1 059	531	1 333
Výroba a rozvod energií a vody	596	264	58	274			
celkem	60 609	4 270	7 100	9 844	10 886	9 595	18 914

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Žebříčku dvaceti největších průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle průměrného evidenčního počtu pracovníků v roce 2008 dominovala dvě odvětví, a to výroba dopravních prostředků a výroba a zpracování kovů. Dohromady jsou zde zastoupeny 13 firmami. Výroba dopravních prostředků se prezentuje 8 podniky, odvětví výroby a zpracování kovů 5 podniky (v roce 2007 byl poměr mezi těmito odvětvími 7:5). Dvakrát se mezi největšími zaměstnavateli objevil strojírenský průmysl, jednou potravinářský, agregovaný textilní, oděvní a kožedělný, ostatní zpracovatelský, elektrotechnický a dřevozpracující průmysl. Všechny průmyslové společnosti evidované v tabulce dvaceti největších zaměstnavatelů mají více než 600 pracovníků. V roce 2007 však figurovala mezi TOP 20

průmyslovými společnostmi podle průměrného počtu zaměstnanců jedna firma s méně než 600 pracovníky (Egston System Electronic, spol. s r.o.).

Největším průmyslovým zaměstnavatelem kraje Vysočina v roce 2008 byla, stejně jako v roce předcházejícím, strojírenská firma **Bosch Diesel**. Společnost se v Jihlavě specializuje na výrobu vysokotlakých čerpadel pro diesellové motory. Průměrný evidenční počet pracovníků ve třech jihlavských provozech firmy činil 6 173 osob. Oproti roku 2007 pracovalo u této společnosti v průměru o 9 zaměstnanců méně. Dalo by se tedy říci, že stav zaměstnanců v této společnosti byl po oba roky téměř neměnný. Ovšem situace nebyla především ve druhé polovině roku tak idylická. Firma se potýkala s odbytovými problémy, což vedlo ke zkracování pracovní doby. Ke snižování počtu zaměstnanců bylo masivněji přistoupeno až v průběhu roku 2009.

Tab. 19: TOP 20 průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle průměrného evidenčního počtu pracovníků v roce 2008

Název podniku	Sídlo	Odvětví průmyslu	Počet pracovníků
BOSCH DIESEL s.r.o.	Jihlava	výroba dopravních prostředků	6173
ŽĎAS, a.s.	Žďár n/Sázavou	výroba a zpracování kovů	2729
MOTORPAL, a.s.	Jihlava	výroba dopravních prostředků	1872
Automotive Lighting s.r.o.	Jihlava	výroba dopravních prostředků	1676
Kostecké uzeniny a.s.	Kostelec	potravinařský	1429
P L E A S a.s.	Havlíčkův Brod	textilní, oděvní a kožedělný	1340
I & C Energo a.s.	Třebíč	ostatní zpracovatelský	1333
AGROSTROJ Pelhřimov, a.s.	Pelhřimov	strojírenský	1312
Futaba Czech, s.r.o.	Havlíčkův Brod	výroba dopravních prostředků	1064
Moravské kovárny, a.s.	Jihlava	výroba a zpracování kovů	854
MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o.	Nová Ves	výroba dopravních prostředků	789
První brněnská strojírna Velká Bíteš, a. s.	Velká Bíteš	výroba dopravních prostředků	775
Draka Kabely, s.r.o.	Velké Meziříčí	elektrotechnický	743
Hettich ČR k.s.	Žďár n/Sázavou	výroba a zpracování kovů	712
Cooper-Standard Automotive ČR s.r.o.	Žďár n/Sázavou	výroba dopravních prostředků	705
PBS INDUSTRY, a.s.	Třebíč	výroba a zpracování kovů	697
ITW PRONOVIA, s.r.o.	Velká Bíteš	výroba dopravních prostředků	696
Dřevozpracující družstvo	Lukavec	dřevozpracující	668
GCE, s.r.o.	Chotěboř	strojírenský	668
TOKOZ a.s.	Žďár n/Sázavou	výroba a zpracování kovů	609

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Za společností Bosch Diesel se na druhém místě největších průmyslových společností kraje Vysočina nachází žďárský podnik **Žďas**. Tato firma s dlouholetou tradicí v roce 2008 zaměstnávala 2 729 pracovníků, což představovalo mírný pokles počtu zaměstnanců vzhledem k roku 2007 (2 751 osob). Dá se však říci, že počet pracovníků největší průmyslové společnosti okresu Žďár nad Sázavou je stabilizovaný, neboť v posledních letech nedochází k žádným významným výkyvům stavu jejích pracovních sil. Společnost Žďas se zaměřuje na slévarenskou výrobu, zpracování kovů, částečně podniká ve strojírenství. Třetí v pořadí je firma **Motorpal**, jejíž výrobní program je zaměřen na dopravní strojírenství se specializací na

výrobu vstřikovacích zařízení do dieselových motorů. Tato firma redukovala výrazně počet svých pracovníků v první polovině tohoto desetiletí. Stav zaměstnanců se mezi lety 2007 a 2008 podstatně neměnil pohyboval se mezi 1 850 a 1 900 pracovníky.

Na čtvrtém místě se podle počtu zaměstnanců umístila jihlavská společnost **Automotive Lighting**. Meziročně snížila tato společnost, zabývající se výrobou osvětlovacích zařízení do automobilů, počet pracovníků o 100 osob, což svědčí o tom, že tato firma reagovala na počínající krizi automobilového průmyslu pružněji než Bosch Diesel. V roce 2008 zaměstnávala v průměru 1 676 pracovníků. **Kostelecké uzeniny**, pátý největší průmyslový zaměstnavatel kraje Vysočina, jsou dlouhodobě největší potravinářskou firmou Vysočiny. V roce 2007 zde pracovalo 1 365 osob, v roce 2008 došlo ke zvýšení na 1 429 osob. Havlíčkobrodská firma **Pleas a.s.**, která byla největším podnikem agregovaného odvětví TOK na Vysočině, zaměstnávala v roce 2008 více než 1 300 pracovníků. Ve srovnání s rokem 2007 došlo k redukci pracovních sil o necelých 250 osob. Stejně jako v roce 2007 je největší společností v okrese Třebíč firma **I & C Energo** patřící do skupiny ČEZ. Tento podnik je dodavatelem elektrických systémů kontroly, průmyslových informačních systémů atd. V roce 2007 zaměstnával 1 146 osob, v roce 2008 již bezmála 1 300 pracovníků. Nutno však dodat, že u většiny pracovníků této firmy je místo výkonu práce mimo okres Třebíč a kraj Vysočina – zpravidla v některé elektrárně spadající do skupiny ČEZ. Dalším podnikem, který počtem pracovníků překonal v roce 2008 hranici 1 000 osob, byl **Agrostroj Pelhřimov**, největší výrobce zemědělských strojů v ČR. Jeho produkce již však není zaměřena jen na výrobu zemědělské techniky. V roce 2008 zaměstnával Agrostroj 1 312 osob, v roce 2007 zde pracovalo 1 242 osob. Nově se v roce 2008 počtem zaměstnanců dostal přes hranici 1 000 osob havlíčkobrodský dodavatel interiérových prvků automobilů **Futaba Czech**. Ještě v roce 2007 zde bylo zaměstnáno 981 pracovníků, o rok později už 1 064 osob.

Do první desítky největších firem se sídlem v kraji se dostal jihlavský výrobce výkovek **Moravské kovárny**. Firma je do značné míry orientována na automobilový průmysl, což je zřejmě největší příčinou snížení počtu zaměstnanců z 917 v roce 2007 na 854 v roce 2008.

Druhou desítku firem načíkala v roce 2008 společnost **MANN+HUMMEL**, která je jedinou pobočkou německého koncernu MANN+HUMMEL GmbH v ČR. Rozvíjí své aktivity v Nové Vsi u Třebíče. Zabývá se zde výrobou filtrační techniky pro automobilový průmysl. V roce 2007 zde pracovalo 743 osob, v roce 2008 již 789. Stabilní počet zaměstnanců kolem hranice 750 osob vykazuje **První brněnská strojírna Velká Bíteš**. Více než 700 zaměstnanců vykázal jediný zástupce elektrotechnického průmyslu v TOP 20 **Draka Kabely Velké Meziříčí**, výrobce nábytkového kování **Hettich ČR** ze Žďáru nad Sázavou a producent brzdových, palivových a chladících systémů pro automobily **Cooper-Standard Automotive ČR**, který je v TOP 20 nováčkem, když nahradil jemnickou elektrotechnickou firmu Egston System Electronic. Společnost Cooper-Standard Automotive ČR působící ve Žďáře nad Sázavou navýšila počet svých zaměstnanců z 446 v roce 2007 na 705 v roce 2008 díky výstavbě nové haly v průmyslové zóně Jamská.

Poslední pěticí podniků tvoří firmy s počtem zaměstnanců 600 – 700. Jedná se o třebíčskou kovožpracující společnost **PBS Industry**, producenta výlisků z kovu pro automobilový průmysl **ITW Pronovia** z Velké Bíteše, **Dřevozpracující družstvo Lukavec**, strojírenskou společnost **GCE Chotěboř** a výrobce kovového zboží **Tokoz** ze Žďáru nad Sázavou.

V žebříčku dvaceti největších průmyslových firem má nejčetnější zastoupení okres Žďár nad Sázavou (7 firem), následuje okres Jihlava (5 firem), okres Havlíčkův Brod a Třebíč (shodně

po 3 firmách) a nejméně je zastoupen okres Pelhřimov (2 firmy). Jediná změna, která oproti roku 2007 v TOP 20 nastala, se týkala okresu Žďár nad Sázavou, u kterého došlo k nárůstu a okresu Třebíč, kde došlo k poklesu o jeden subjekt.

6. Výsledky hodnocení s důrazem na odvětvovou strukturu

6.1. Obrat

Obrat je hlavním ukazatelem výkonů podniku, podle jeho výše jsou firmy a jejich velikost měřeny na celém světě. Celkový obrat (resp. výkony) je složen z tržeb vlastních a i z tržeb jiných firem, které podniky nakupují tzv. předvýkonů. K předvýkonům patří nakoupené zboží (materiál, suroviny), ale také elektrina, benzín a jiné. Tyto tržby (výkony) jiných společností musí podnik zahrnout k ceně vlastní vytvořené přidané hodnotě.

V roce 2008 mělo 190 firem (52,3 %) z analyzovaného souboru obrat vyšší než 100 mil. Kč. Meziročně se tak podíl těchto podniků zvýšil o více než jeden procentní bod. Obdobně vzrostl i počet firem s obratem vyšším než 1 mld. Kč. V roce 2007 takových podniků bylo 30, v roce 2008 se jejich počet zvýšil na 34. Na druhé straně vzrostl i počet firem s obratem nižším než 20 mil. Kč. V roce 2007 jich bylo 21, to představovalo téměř 6 % zastoupení na celkovém souboru firem. V roce následujícím se počet podniků s obratem nižším než 20 mil. Kč zvýšil na 28 (7,7 % podniků). Z jednotlivých odvětví největší počet „miliardových firem“ vykázala v roce 2008 výroba dopravních prostředků (9 firem) a potravinářský průmysl (7). Pět podniků s obratem vyšším než 1 mld. Kč se prezentovala odvětví průmyslu dřevozpracujícího a výroby a zpracování kovů. Na druhé straně z analyzovaných odvětví zpracovatelského průmyslu neexistovala ani jedna firma s miliardovým obratem ve třech odvětvích, a to v průmyslu papírenském a polygrafickém, sklářském a stavebních hmot a nábytkářském.

Tab. 20: Průmyslové podniky se sídlem v kraji Vysočina podle odvětví a velikostních kategorií daných obratem (v mil. Kč) v roce 2008

odvětví průmyslu	počet podniků	z toho ve velikostní kategorii dané obratem (v mil. Kč)					
		méně než 20	20 – 49,9	50 – 99,9	100 – 199,9	200 - 999,9	1000 a více
Těžba nerostných surovin	1				1		
Potravinářský	48	1	5	7	8	20	7
Textilní, oděvní, kožedělný	35	12	8	5	5	4	1
Dřevozpracující	26	1	7	3	7	3	5
Papírenský a polygrafický	12		4	3	4	1	
Chemický a výroba z plastů	27	1	4	8	5	8	1
Sklářský a stavebních hmot	10		2	2	4	2	
Výroba a zpracování kovů	68	2	14	21	11	15	5
Elektrotechnický	27		7	5	6	6	3
Strojírenský	42	1	10	13	6	10	2
Výroba dopravních prostředků	21	3	2	1	2	4	9
Nábytkářský	21	3	3	9	5	1	
Ostatní zpracovatelský	14	3			3	7	1
Výroba a rozvod energií a vody	11	1		2	5	3	
celkem	363	28	66	79	72	84	34

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Podniky, které byly zařazeny do analýzy v roce 2008, vytvořily celkový obrat 147 mld. Kč. Oproti roku 2007 se tak obrat snížil o více než 5 mld. Kč, což bylo jistě způsobeno nižším

počtem sledovaných subjektů v roce 2008, ale lze odhadovat, že značný podíl na snížení produkční výkonnosti firem měla počínající hospodářská krize. Skoro třetinou (30,0 %) se podílelo na vytvořeném obratu odvětví výroby dopravních prostředků, přitom v roce předcházejícím mělo o dva procentní body vyšší podíl z celkového obratu. Obrat vyšší než 10 mld. Kč byl evidován kromě strojírenství ještě v dalších pěti průmyslových odvětvích, mezi něž patřilo potravinářství, elektrotechnika, průmysl dřevozpracující, strojírenský a výroba a zpracování kovů. Pomineme-li odvětví stojící mimo zpracovatelský průmysl, vykázal nejnižší obrat průmysl sklářský a stavebních hmot, papírenský a polygrafický průmysl, nábytkářský průmysl a agregované odvětví TOK (pouze 3,6 mld. Kč) navzdory skutečnosti, že je v analýze zastoupeno 35 firem tohoto odvětví. O velikostních kategoriích daných obratem platí, že s velikostí kategorie roste i podíl na celkovém obratu. Kategorie podniků s obratem nad 1 mld. Kč se na celkovém obratu analyzovaného souboru podílela více než 65 % (v roce 2007 přibližně 64 %). Firmy, které v roce 2008 vykázaly obrat vyšší než 100 mil. Kč, vytvářely dokonce 94,3 % celkového obratu podniků ze sledovaného souboru.

Tab. 21: Obrat v průmyslových odvětvích v podnicích se sídlem v kraji Vysočina podle velikostních kategorií daných obratem (v mil. Kč) v roce 2008

odvětví průmyslu	Obrat (mil. Kč)	z toho ve velikostní kategorii dané obratem (v mil. Kč)					
		méně než 20	20 – 49,9	50 – 99,9	100 – 199,9	200 - 999,9	1000 a více
Těžba nerostných surovin	122,5	-	-	-	122,5	-	-
Potravinářský	22 028,3	19,9	177,5	549,2	1 152,3	7 671,4	12 458,0
Textilní, oděvní, kožedělný	3 618,5	135,6	246,2	297,2	703,6	1 172,8	1 063,1
Dřevozpracující	19 034,4	18,7	241,9	205,7	866,2	1 950,1	15 751,8
Papírenský a polygrafický	1 335,0	-	109,1	176,9	531,8	517,2	-
Chemický a výroba z plastů	5 767,5	7,9	151,7	624,5	807,5	2 683,7	1 492,2
Sklářský a stavebních hmot	1 326,3	-	66,7	239,6	378,5	641,5	-
Výroba a zpracování kovů	19 275,9	25,7	497,5	1 471,8	1 602,0	5 537,9	10 141,0
Elektrotechnický	11 080,0	-	218,7	364,6	756,4	2 390,2	7 350,1
Strojírenský	10 576,0	16,7	359,8	877,3	989,9	3 857,7	4 474,6
Výroba dopravních prostředků	44 123,7	43,2	69,7	64,8	267,7	1 759,0	41 919,3
Nábytkářský	1 744,2	33,4	118,4	670,9	707,8	213,7	-
Ostatní zpracovatelský	5 659,9	100,5	-	-	477,0	3 041,9	2 040,5
Výroba a rozvod energií a vody	1 581,6	19,4	-	114,6	816,0	631,6	-
celkem	147 273,8	421,0	2 257,2	5 657,1	10 179,2	32 068,7	96 690,6

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

TOP 20 průmyslovým podnikům se sídlem v kraji Vysočina podle obratu vévodí firma Bosch Diesel, která však ve srovnání s předchozím rokem ponížila svůj obrat o 3,3 mld. Kč, a vykázala tak obrat přesahující 19 mld. Kč. Na druhém místě se v žebříčku pro rok 2008 nacházel jihlavský producent automobilových světlometů Automotive Lighting, a to i přesto, že oproti roku 2007 snížil obrat o 1,9 mld. Kč. Třetí největší společností podle výše dosaženého obratu je jihlavská firma Kronospan, která vyrábí dřevotřískové a laminátové desky. Poslední firmou, která dosáhla obratu vyššího než 5 mld., byl žďárský ŽĐAS. Obratu vyššího než 3 mld. Kč dosáhly 4 podniky, přičemž v roce 2007 jich bylo 5, ovšem společnost Kronospan OSB svým obratem klesla pod hranici 3 mld. Kč. Tu stejně jako v roce 2007 překročila společnost Futaba Czech, Draka Kabely a Kostecké uzeniny. Dalších sedm

podniků se prezentovalo obratem vyšším než 2 mld. Kč. Ani jeden podnik zastoupený v tabulce 7 nevykázal nižší obrat než 1,6 mld. Kč.

V roce 2008 se mezi 20 firem s největším obratem prosadily čtyři společnosti, které zde v roce 2007 nefigurovaly. Šlo o ZZN Pelhřimov, Cooper-Standard Automotive ČR, výrobce kogeneračních jednotek a autobusů na stlačený zemní plyn TEDOM Třebíč a výrobce elektro kabelů nkt cables Velké Meziříčí. Z tabulky naopak vypadla strojírenská firma z Humpolce IMI International, jihlavský producent komponent pro dieselové motory Motorpal a dva subjekty z odvětví výroby a zpracování kovů - SCHÄFER – SUDEX a Moravské kovárny. Nejčteněji zastoupené jsou v tab.7 firmy z okresu Jihlava a Žďár nad Sázavou (5 podniků), naproti tomu pouze 3 podniky se prezentují okresy Třebíč a Havlíčkův Brod.

Tab. 22: TOP 20 průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle obratu (mil. Kč) v roce 2008

Název podniku	Sídlo	Odvětví průmyslu	Obrat (v mil. Kč)
BOSCH DIESEL s.r.o.	Jihlava	výroba dopravních prostředků	19 631,3
Automotive Lighting s.r.o.	Jihlava	výroba dopravních prostředků	6 898,1
KRONOSPAN CR, spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	6 074,4
ŽĎAS, a.s.	Žďár n/Sázavou	výroba a zpracování kovů	5 131,1
Futaba Czech, s.r.o.	Havlíčkův Brod	výroba dopravních prostředků	4 791,6
Draka Kabely, s.r.o.	Velké Meziříčí	elektrotechnický	3 887,3
Kostecké uzeniny a.s.	Kostelec	potravinářský	3 723,3
Stora Enso Timber Ždírec s.r.o.	Ždírec n/Doubravou	dřevozpracující	3 564,6
AGROSTROJ Pelhřimov, a.s.	Pelhřimov	strojírenský	2 739,3
KRONOSPAN OSB, spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	2 582,9
ZZN Pelhřimov a. s.	Pelhřimov	potravinářský	2 531,8
ITW PRONOVIA, s.r.o.	Velká Bíteš	výroba dopravních prostředků	2 395,2
Dřevozpracující družstvo	Lukavec	dřevozpracující	2 199,1
Cooper-Standard Automotive ČR s.r.o.	Žďár n/Sázavou	výroba dopravních prostředků	2 053,2
I & C Energo a.s.	Třebíč	ostatní zpracovatelský	2 040,5
MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o.	Nová Ves	výroba dopravních prostředků	1 903,5
Edscha Bohemia s.r.o.	Kamenice n/Lipou	výroba dopravních prostředků	1 900,6
TEDOM s. r. o.	Třebíč	elektrotechnický	1 844,5
GCE, s.r.o.	Chotěboř	strojírenský	1 735,3
nkt cables Velké Meziříčí k.s.	Velké Meziříčí	elektrotechnický	1 618,2

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Tabulka č. 8 nabízí srovnání jednotlivých průmyslových odvětví a velikostních kategorií firem podle obratu na pracovníka. Nejvyššího obratu na jednoho zaměstnance dosáhlo odvětví dřevozpracujícího průmyslu, které vykázalo obrat 5,7 mil. Kč na pracovníka a jako jediné tak překročilo hodnotu 5 mil. Kč. V porovnání s rokem 2007 si toto odvětví pohoršilo o více než 0,3 mil. Kč na zaměstnance. Obratem na pracovníka vyšším než je jeho průměrná hodnota za průmysl kraje Vysočina se prezentovalo šest odvětví. Kromě dřevozpracujícího průmyslu, to byly ještě průmysl potravinářský, chemický a plastikářský, výroba dopravních prostředků, elektrotechnický a odvětví výroby a rozvodů energií a vody. Všechna tato odvětví překročila hranici 2,0 mil. Kč na pracovníka. Na opačném pólu stojí dvě průmyslová odvětví, která jako

jediná v rámci zpracovatelského průmyslu nevykázala v roce 2008 obrat na pracovníka vyšší než 1 mld. Kč. Jednalo se o těžbu nerostných surovin zahrnující pouze jeden podnik a agregované odvětví TOK.

Kategorie podniků s 200 – 499 zaměstnanci vykázala v roce 2008 obrat na pracovníka 2,878 mil. Kč, což představovalo ze všech analyzovaných kategorií podle zaměstnanců hodnotu nejvyšší. Více než 2,5 mil. Kč na zaměstnance dosáhly již pouze podniky s více než 1 tis. zaměstnanců. Za vysokým obratem kategorie podniků s 200 – 499 pracovníky stojí především podniky dřevozpracujícího průmyslu. Nadprůměrných hodnot v této velikostní kategorii průmyslových podniků však dosáhly i subjekty podnikající v potravinářství. Naproti tomu nejnižší obrat na pracovníka byl v roce 2008 zaznamenán v kategorii podniků s 100 – 199 pracovníky. Špatný výsledek této velikostní kategorie je způsoben velkou četností podniků odvětví TOK, nábytkářského a ostatního zpracovatelského průmyslu, tedy těch odvětví, která vykazují nejnižší obrat na pracovníka. Oproti roku 2007 se zvýšil obrat na zaměstnance u kategorií s 20 – 49, se 100 – 199, s 200 – 499 pracovníky. U ostatních třech kategorií došlo k mírnému poklesu hodnot tohoto ukazatele.

Tab. 23: Obrat na 1 pracovníka (v mil. Kč) v průmyslových odvětvích v podnicích se sídlem v kraji Vysočina podle velikostních kategorií daných průměrným počtem pracovníků v roce 2008

odvětví průmyslu	Obrat na 1 prac. v mil. Kč	z toho ve velikostní kategorii dané počtem pracovníků					
		20 - 49	50 - 99	100 - 199	200 - 499	500 - 999	1000 +
Těžba nerostných surovin	0,881	-	-	0,881	-	-	-
Potravinářský	3,523	5,493	3,608	4,539	2,840	-	2,606
Textilní, oděvní, kožedělný	0,832	0,624	0,688	0,696	1,240	-	0,793
Dřevozpracující	5,658	1,773	6,702	5,372	6,991	3,292	-
Papírenský a polygrafický	1,394	1,085	0,959	1,872	-	-	-
Chemický a výroba z plastů	2,670	2,158	7,699	1,622	2,160	-	-
Sklářský a stavebních hmot	1,705	3,305	1,661	1,556	-	-	-
Výroba a zpracování kovů	1,663	1,773	1,712	1,241	1,781	1,566	1,880
Elektrotechnický	2,442	3,073	1,103	0,954	2,409	3,407	-
Strojírenský	1,979	1,838	1,865	2,271	1,221	2,598	2,088
Výroba dopravních prostředků	2,903	4,298	0,882	1,612	3,945	2,484	3,032
Nábytkářský	1,346	1,395	1,572	0,855	-	-	-
Ostatní zpracovatelský	1,399	0,935	0,525	1,533	1,654	0,546	1,531
Výroba a rozvod energií a vody	2,654	4,067	3,121	1,193	-	-	-
celkem	2,430	2,442	2,362	2,024	2,878	2,238	2,504

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Stejně jako v roce 2004 stojí v čele žebříčku „TOP 20“ průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle obratu na jednoho pracovníka jihlavská firma Kronospan OSB, která dosáhla obratu více než 30 mil. Kč na pracovníka, meziročně však došlo k výraznému poklesu obrat na jednoho zaměstnance o téměř 10 mil. Kč. Firma Kronospan OSB se zaměřuje na výrobu dřevotřískových desek. Agropodnik Jihlava, výrobce zemědělských hnojiv, zaznamenal ze všech průmyslových firem Vysočiny druhý největší obrat na pracovníka. Za firmou Kronospan OSB sice zaostal tento podnik z Polné o 8 mil. Kč na pracovníka, na druhou stranu se mu ale podařilo navýšit tento ukazatel v porovnání s loňským rokem o

15 mil. Kč. Kromě dvou již zmíněných podniků, dosáhla obratu na pracovníka vyššího než 20 mil. Kč pouze moravskobudějovická společnost Agrovýkup, zabývající se širokým spektrem činností v oblasti zpracování zemědělských produktů (výroba krmných směsí) včetně prodeje. Firma Agrovýkup se řadí do skupiny podniků, které ač podnikají v oblasti zemědělství (vyrábí krmné směsi a prodávají zemědělské produkty) jsou podle klasifikace NACE řazeny do potravinářského průmyslu. Tyto společnosti obvykle vynikají vysokým obratem na pracovníka a mnohé z nich jsou tak zastoupeny v tabulce 9 (ZZN Pelhřimov, ZZN Havlíčkův Brod, ADW Agro). Mezi „TOP 20“ průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle obratu na jednoho pracovníka se v roce 2005 dostaly pouze takové společnosti, které vykázaly obrat přes 5 mil. Kč na zaměstnance.

Tab. 24: TOP 20 průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle obratu přepočteného na 1 pracovníka (v tis. Kč) v roce 2008

Název podniku	Sídlo	Odvětví průmyslu	Obrat na 1 pracovníka (v mil. Kč)
KRONOSPAN OSB, spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	33,5
AGROPODNIK, a.s. Jihlava	Dobronín	chemický a výroba z plastů	25,3
Agrovýkup, a.s.	Mor. Budějovice	potravinářský	20,2
ZZN Pelhřimov a. s.	Pelhřimov	potravinářský	16,5
VKS Pohledští Dvořáci a.s.	Havlíčkův Brod	potravinářský	14,8
KRONOSPAN CR, spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	14,5
VBG GROUP TRUCK EQUIPMENT s.r.o.	Kamenice n/Lipou	výroba dopravních prostředků	13,6
Stora Enso WP HV s.r.o.	Ždírec n/Doubravou	dřevozpracující	13,1
ZZN Havlíčkův Brod a.s.	Havlíčkův Brod	potravinářský	10,3
Zdeněk Daněk	Nové Město na Mor.	elektrotechnický	9,5
Stora Enso Timber Ždírec s.r.o.	Ždírec n/Doubravou	dřevozpracující	9,5
ADW AGRO, a.s.	Krahulov	potravinářský	9,3
BIONA JERSÍN, s.r.o.	Jersín	potravinářský	8,7
TEDOM ENERGO s.r.o.	Výčapy	výroba a rozvod energií a vody	7,4
JIHLAVSKÉ KOTELNY, s.r.o.	Jihlava	výroba a rozvod energií a vody	6,7
AUTOIMPEX spol. s r.o.	Velká Bíteš	strojírenský	6,6
Moravia Lacto a.s.	Jihlava	potravinářský	6,5
JAROMĚŘICKÁ MLÉKÁRNA, A.S.	Jaroměřice n/Rokyt.	potravinářský	6,2
Gebr. Ostendorf - OSMA zpracování plastů, s.r.o.	Komorovice	chemický a výroba z plastů	6,0
GALATEK a.s.	Ledeč n/Sázavou	strojírenský	5,7

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Nejčastěji se v tabulce 9 objevují firmy, které se řadí do odvětví potravinářského průmyslu. Celkem se jich zde objevuje osm. Dřevozpracující průmysl je reprezentován čtyřmi podniky, strojírenství, chemický a plastikářský průmysl a výroba a rozvod energií a vody dvěma podniky. Své zastoupení má i výroba dopravních prostředků prezentující se jednou firmou.

6.2. Hospodářský výsledek

Celkový hospodářský výsledek (HV) firem se skládá z hospodářského výsledku za provozní činnost (PHV), finanční činnost (FHV) a mimořádnou činnost (MHV). Hospodářský výsledek za běžnou činnost (BHV) je složen z provozního hospodářského výsledku a finančního hospodářského výsledku, do kterého je započtena i daň za běžnou činnost.

Z 363 průmyslových společností zařazených do analýzy hospodařilo v roce 2008 se ziskem 264 firem. Zisk tedy vytvořilo 72,7 % průmyslových společností, což bylo výrazně méně než v roce 2007, kdy se ziskem prezentovalo 83,7 % subjektů. V roce 2008 byla zaznamenána ztráta u 99 analyzovaných průmyslových podniků. Vyšší než průměrnou hodnotu podílu ziskových podniků vykazovala polovina odvětví, ovšem pouze 5 z 12 odvětví zpracovatelského průmyslu. Zatímco průmysl sklářský a stavebních hmot, chemický a plastikářský a ostatní zpracovatelský zaostaly za průměrnou hodnotou jen nepatrně (více než 70 %), agregované odvětví TOK a papírenský a potravinářský průmysl zaznamenaly podíl ztrátových podniků velmi výrazný (50 % a více). Kolem 1/3 ztrátových podniků vykázalo odvětví výroby dopravních prostředků a potravinářský průmysl. V absolutních počtech pak nejvíce ztrátových podniků vykázal textilní, oděvní a kožedělný průmysl, a to 19 firem (v roce 2007 pouze 9), potravinářský průmysl zaznamenal 17 ztrátových podniků a vysoký počet ztrátových podniků byl evidován také u strojírenství (10). Průmysl potravinářský přitom v roce 2007 evidoval pouze 6 ztrátových podniků a strojírenství jenom 5 takových firem.

V roce 2008 zaznamenalo 363 podniků zařazených do analýzy průmyslu kraje Vysočina celkový hospodářský zisk ve výši 5,3 mld. Kč, vzhledem k roku 2007 se jedná o výrazný propad. V předcházejícím roce byl zaznamenán zisk 9,8 mld. Kč a byl tak evidován meziroční propad zisku průmyslových společností kraje Vysočina ve výši 4,5 mld. Kč. Stejně jako v roce 2007 vykázala zisk přesahující 1 mld. Kč dvě odvětví – výroba dopravních prostředků a dřevozpracující průmysl. Ovšem zatímco odvětví výroby dopravních prostředků si pohoršilo o 2,7 mld. Kč, dřevozpracující průmysl pouze o 368 mil. Kč. Zisk více než 500 mil. Kč zaznamenalo pouze odvětví výroby a zpracování kovů. V roce 2007 překročil tuto hranici ještě průmysl potravinářský.

Zatímco v roce 2007 nevykázalo žádné průmyslové odvětví záporný hospodářský výsledek, v roce 2008 zaznamenalo ztrátu odvětví textilního, oděvního a kožedělného průmyslu. Ztráta tohoto odvětví přesáhla 200 mil. Kč, v roce 2007 se přitom jednalo o zisk ve výši 120 mil. Kč. Meziroční propad výše celkového hospodářského výsledku vykázala většina průmyslových odvětví vyjma čtyř, a to nábytkářského průmyslu, průmyslu skla a stavebních hmot, ostatního zpracovatelského průmyslu a průmyslu energií a vody. Největší absolutní snížení zisku evidoval průmysl potravinářský (propad o 411,2 mil. Kč), avšak v relativním vyjádření klesl nejvíce zisk firmám spadajícím do elektrotechnického průmyslu (pokles o 355,2 mil. Kč, což představovalo meziroční pokles zisku o 86,0 %). Pokles zisku o více než 80 % vykázal i průmysl chemický (83,1 %) a již zmiňovaný potravinářský (80,8 %). Nadpoloviční pokles zisku registroval průmysl strojírenský (71,2 %), výroba dopravních prostředků (56,4 %) a průmysl papírenský a polygrafický (52,9 %). U ostatních odvětví byl pokles zisku nižší než 20 %.

Tab. 25: Hospodářský výsledek průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle odvětví v roce 2008

Odvětví průmyslu	Počet podniků se ziskem	Počet podniků se ztrátou	Podíl ziskových podniků (%)	Hospodářský výsledek (v mil. Kč)	Hospodářský výsledek na 1 pracovníka (v tis. Kč)
Těžba nerostných surovin	1	0	100,0	4,8	34,5
Potravinářský	31	17	64,6	97,6	15,6
Textilní, oděvní, kožedělný	16	19	45,7	-203,1	-46,7
Dřevozpracující	19	7	73,1	1 824,4	542,3
Papírenský a polygrafický	6	6	50,0	32,4	33,8
Chemický a výroba z plastů	19	8	70,4	8,4	3,9
Sklářský a stavebních hmot	7	3	70,0	34,4	44,2
Výroba a zpracování kovů	59	9	86,8	888,3	76,6
Elektrotechnický	23	4	85,2	57,6	12,7
Strojírenský	32	10	76,2	114,3	21,4
Výroba dopravních prostředků	14	7	66,7	2 079,2	136,8
Nábytkářský	17	4	81,0	71,0	54,8
Ostatní zpracovatelský	10	4	71,4	216,5	53,5
Výroba a rozvod energií a vody	10	1	90,9	72,0	120,8
celkem	264	99	72,7	5 297,8	87,4

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

V roce 2008 dosáhly v průměru všechny podniky zařazené do analýzy zisku 87,4 tis. Kč na pracovníka. I v případě tohoto ukazatele došlo k meziročnímu výraznému propadu, a to o 70,1 tis. Kč na zaměstnance. Zisku vyššího než 100 tis. Kč na pracovníka dosáhla v roce 2008 obdobně jako v roce předchozím tři odvětví. Nejlepší výsledky vykázal tradičně dřevozpracující průmysl, i když i ten zaznamenal snížení zisku oproti předcházejícímu roku (o 102,7 tis. Kč na pracovníka, tj. o 15,9 %). Ostatními odvětvími, která v roce 2008 vykázala zisk na zaměstnance vyšší než 100 tis. Kč, byla výroba dopravních prostředků (136,8 tis.) a výroba a rozvod energií a vody (120,8 tis.). Kromě odvětví textilního, oděvního a kožedělného průmyslu, které vykázalo v roce 2008 ztrátu, bylo velmi nízkého zisku přepočteného na jednoho pracovníka dosaženo také v chemickém průmyslu a výrobě plastů (3,9 tis. Kč na zaměstnance), v elektrotechnickém průmyslu (12,7 tis. Kč) a v potravinářském průmyslu (15,6 tis. Kč).

V případě jednotlivých firem zaznamenal největší zisk společnost BOSCH DIESEL spadající do odvětví výroby dopravních prostředků, který v roce 2008 vykázal zisk více než 1,2 mld. Kč. Stal se tak jediným podnikem, jehož kladný hospodářský výsledek byl vyšší než 1 mld. Kč. Druhý v pořadí byl Kronospan CR (883,6 mil. Kč) a kromě těchto firem dosáhly zisku vyššího než 500 mil. Kč jenom dvě další průmyslové společnosti, a to další dřevozpracující firma ze skupiny Kronospan (Kronospan OSB, 652,6 mil. Kč) a další společnost zabývající se výrobou komponentů pro automobilový průmysl - Automotive Lighting. Jednalo se o firmy, které vykázaly největší zisk rovněž v roce 2007, i když jejich pořadí se mírně změnilo. U třech došlo meziročně k poklesu zisku, u jedné – Kronospan CR – k výraznému nárůstu zisku (o 304,5 mil. Kč, tj. 52,6 %). Pokles zisku u společnosti Bosch Diesel představoval více než 1,8 mld. Kč, tj. 59,6 %, v případě Automotive Lighting se jednalo o pokles zisku o 429,2 mil. Kč (45,0 %) a u firmy Kronospan OSB pak o 279,4 mil. Kč (30,0 %).

Dalších 9 firem vykázalo v roce 2008 zisk vyšší než 100 mil. Kč. Mezi těmito společnostmi dominoval žďárský ZĎAS (404 mil. Kč), který meziročně výrazně zvýšil svůj zisk, a to o 106,1 mil. Kč (35,6 %). Podobně se dařilo také společnosti Sapeli se sídlem v Polné, která vykázala navýšení zisku oproti roku 2007 o 22,9 mil. Kč (17,1 %). Ve srovnání s rokem 2007 vypadly z tabulky TOP 20 dvě firmy, které v předchozím roce registrovaly zisk vyšší než 100 mil., a to Stora Enso Timber ve Ždírci nad Doubravou a AGROSTROJ Pelhřimov. Tyto dvě firmy v roce 2008 vykázaly ztrátu.

Nejčetněji jsou mezi průmyslovými podniky s největším kladným hospodářským výsledkem zastoupeny firmy dřevozpracujícího průmyslu, kterých se zde objevuje hned pět stejně jako v TOP 20 v roce 2007. Čtyřmi podniky byla reprezentována výroba dopravních prostředků, třemi elektrotechnika a po dvou hutnický a kovozpracující průmysl, potravinářský průmysl a ostatní zpracovatelský průmysl. Své zastoupení má i nábytkářský průmysl prostřednictvím jedné společnosti. Všechny podniky, které se nacházejí v tabulce 12 mají více než 100 pracovníků. Výjimku tvoří pouze firma Zdeněk Daněk, která vytvořila zisk 118,1 mil. Kč pouze s počtem 37 zaměstnanců a společnost Kronospan OSB pak se 77 pracovníky vykázala zisk 652,6 mil. Kč, což představovalo téměř 8,5 mil. Kč na jednoho pracovníka a tedy nejvíce ze všech šetřených firem.

Tab. 26: TOP 20 průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle kladného hospodářského výsledku (mil. Kč) v roce 2008

Název podniku	Sídlo	Odvětví průmyslu	Zisk (v mil. Kč)
BOSCH DIESEL s.r.o.	Jihlava	výroba dopravních prostředků	1 249,1
KRONOSPAN CR, spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	883,6
KRONOSPAN OSB, spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	652,6
Automotive Lighting s.r.o.	Jihlava	výroba dopravních prostředků	522,6
ŽĎAS, a.s.	Žďár n/Sázavou	hutnický, výroba a zprac. kovů	404,0
Edscha Bohemia s.r.o.	Kamenice n/Lipou	výroba dopravních prostředků	158,5
SAPELI, a.s.	Polná	dřevozpracující	156,8
GALATEK a.s.	Ledeč n/Sázavou	strojírenský	138,4
Zdeněk Daněk	Nové Město na Mor.	elektrotechnický	118,1
PRIBINA, spol. s r.o.	Přibyslav	potravinářský	103,9
MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o.	Nová Ves	výroba dopravních prostředků	103,5
I & C Energo a.s.	Třebíč	ostatní zpracovatelský	102,3
PBS INDUSTRY, a.s.	Třebíč	hutnický, výroba a zprac. kovů	97,8
BEL Sýry Česko a.s.	Želetava	potravinářský	72,9
Dřevozpracující družstvo	Lukavec	dřevozpracující	68,1
Masonite CZ spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	63,6
TEDOM s. r. o.	Třebíč	elektrotechnický	60,2
AQUACOMP HARD s.r.o.	Ledeč n/Sázavou	ostatní zpracovatelský	56,0
TERCO CB, a.s.	Telč	nábytkářský	53,9
SCHÄFER - SUDEX s.r.o.	Ledeč nad Sázavou	hutnický, výroba a zprac. kovů	47,7

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Největší ztrátou se v roce 2008 prezentoval humpolecký podnik Multidisplay, který vykázal záporný hospodářský výsledek ve výši 222 mil. Kč. Jedná se o společnost, jejímž vlastníkem

je developerská firma CTP Invest se sídlem v Humpolci. Hospodářské výsledky se však týkají provozovny v Hranicích, kterou v roce 2007 převzala od společnosti Phillips. Výrobu televizních obrazovek zde však v roce 2009 definitivně zastavila a výrobní haly začala pronajímat. Ztrátu vyšší než 100 mil. Kč vykázala také společnost Pleas se sídlem v Havlíčkově Brodě a nkt cables Velké Meziříčí. Pleas byl v roce 2008 nucen uzavřít 5 provozoven. Nejprve se jednalo o provoz v Milevsku, kde se přes veškerou snahu nepodařilo vybudovat výrobní kapacitu s uspokojivými ekonomickými výsledky a závod v Boskovicích (obě červenec 2008), který převzala o rok dříve po zkrachovalém podniku Kras-Haka, ale po roce se rozhodl ukončit výrobu kvůli omezení sortimentu v oblasti tkaných textilií. Kvůli snižování nákladů uzavřela společnost ke konci srpna 2008 závod v Lukách nad Jihlavou, ke konci listopadu pak v Čáslavi a Chotěboři, kde pracovalo dohromady zhruba 200 osob. Na uzavření dvou posledně jmenovaných závodů se podepsal negativní vývoj kurzu české koruny a s tím spojené rostoucí mzdové náklady. Společnost nkt cables se sídlem ve Velkém Meziříčí a závody na výrobu kabelů v Kladně a Vrchlabí v roce 2008 pocítila rovněž dopad silné koruny a také pokles stavební výroby, což se projevilo jednak v propouštění, ale také v celkovém hospodářském výsledku (ztráta téměř 160 mil. Kč).

Tab. 27: Žebříček 20 průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle záporného hospodářského výsledku (mil. Kč) v roce 2008

Název podniku	Sídlo	Odvětví průmyslu	Ztráta (v mil. Kč)
Multidisplay s.r.o.	Humpolec	elektrotechnický	-222,4
P L E A S a.s.	Havlíčkův Brod	textilní, oděvní a kožedělný	-172,7
nkt cables Velké Meziříčí k.s.	Velké Meziříčí	elektrotechnický	-159,1*
GCE, s.r.o.	Chotěboř	strojírenský	-87,2
MOTORPAL, a.s.	Jihlava	výroba dopravních prostředků	-81,8*
AGROSTROJ Pelhřimov, a.s.	Pelhřimov	strojírenský	-70,6
Kostecké uzeniny a.s.	Kostelec	potravinářský	-61,3
Czech LANA, s.r.o.	Ždírec n/Doubravou	dřevozpracující	-49,8
Jemča a.s.	Jemnice	potravinářský	-38,6
Alfatex Móda, s.r.o.	Pelhřimov	textilní, oděvní a kožedělný	-37,6
Moravia Lacto a.s.	Jihlava	potravinářský	-32,7
TOKOZ a.s.	Žďár n/Sázavou	hutnický, výroba a zprac. kovů	-32,0*
JAROMĚŘICKÁ MLÉKÁRNA, A.S.	Jaroměřice n/Rokyt.	potravinářský	-30,2
Ammeraal Beltech EuroFAB s.r.o.	Jihlava	textilní, oděvní a kožedělný	-29,5
AGROPODNIK, a.s. Jihlava	Dobronín	chemický a výroba z plastů	-27,0
FRAENKISCHE CZ s.r.o.	Okříšky	chemický a výroba z plastů	-26,4
TIPA B, a.s.	Třebíč	textilní, oděvní a kožedělný	-23,5
TANEX Vladislav, a.s.	Vladislav	chemický a výroba z plastů	-22,7
NOVAKO JIHLAVA s.r.o.	Jihlava	chemický a výroba z plastů	-17,9
GCG International s.r.o.	Nové Město na Mor.	elektrotechnický	-17,9

*výsledek hospodaření za běžnou činnost

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Ztrátu vyšší než 20 mil. Kč vykázalo pak dalších 15 firem. Mezi dvaceti podniky s největší ztrátou v roce 2008 měly zastoupení především firmy z textilního, oděvního a kožedělného průmyslu, potravinářského průmyslu a chemického průmyslu a výroby plastů (po čtyřech

firmách). Tři firmy spadaly do elektrotechnického průmyslu, dvě do strojírenského a po jedné patřily do žebříčku firem s největší ztrátou také firmy z dřevozpracujícího, hutnického a kovožpracujícího průmyslu a z výroby dopravních prostředků.

Jak již bylo zmíněno, největší zisk na jednoho pracovníka vytvořila v roce 2008 firma Kronospan OSB spadající do dřevozpracujícího průmyslu a firma Zdeněk Daněk sídlící v Novém Městě na Moravě a zabývající se výrobou chladících a mrazících zařízení. I druhá dřevozpracující firma skupiny Kronospan vykázala vysoký zisk v přepočtu na jednoho zaměstnance (2,1 mil. Kč) a nad 1 mil. Kč zisku na pracovníka se dostala i firma Galatek se sídlem v Ledči nad Sázavou, která se orientuje na výrobu lakoven a jejich příslušenství (lakovací linky, lakovací kabiny). Tato firma zvýšila meziročně svůj zisk na pracovníka více než pětkrát. V roce 2007 figurovala mezi dvaceti největšími firmami dle zisku na zaměstnance firma Stora Enso Timber Ždírec s.r.o., která však v roce 2008 vykázala ztrátu. Meziročně také z TOP 20 vypadla firma Automotive Lighting, Bosch Diesel a další firmy, které sice vykázaly zisk, ale menší než 300 tis. Kč na pracovníka.

Tab. 28: TOP 20 průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle kladného hospodářského výsledku přepočteného na 1 pracovníka (v tis. Kč) v roce 2008

Název podniku	Sídlo	Odvětví průmyslu	Zisk na 1 prac. (v tis. Kč)
KRONOSPAN OSB, spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	8 475,6
Zdeněk Daněk	Nové Město na Mor.	elektrotechnický	3 191,0
KRONOSPAN CR, spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	2 103,9
GALATEK a.s.	Ledeč n/Sázavou	strojírenský	1 125,1
TEDOM ENERGO s.r.o.	Výčapy	výroba a rozvod energií a vody	742,8
VKS Pohledští Dvořáci a.s.	Havlíčkův Brod	potravinářský	683,6
JIHLAVSKÉ KOTELNY, s.r.o.	Jihlava	výroba a rozvod energií a vody	672,3
KABELOVÉ BUBNY A BEDNY, s.r.o.	Velké Meziříčí	hutnický, výroba a zprac. kovů	648,8
TERCO CB, a.s.	Telč	nábytkářský	523,1
AQUACOMP HARD s.r.o.	Ledeč n/Sázavou	ostatní zpracovatelský	504,7
PRIX MORAVA s.r.o.	Jihlava	dřevozpracující	479,2
Stora Enso WP HV s.r.o.	Ždírec n/Doubravou	dřevozpracující	466,1
BRAVOLL spol. s r. o.	Žirovnice	chemický a výroba z plastů	398,6
Edscha Bohemia s.r.o.	Kamenice n/Lipou	výroba dopravních prostředků	392,2
Strojírny Podzimek, s.r.o.	Třešť	hutnický, výroba a zprac. kovů	367,5
VBG GROUP TRUCK EQUIPMENT s.r.o.	Kamenice n/Lipou	výroba dopravních prostředků	355,9*
Masonite CZ spol. s r.o.	Jihlava	dřevozpracující	353,1
SABRA DŘEVOVÝROBA, s.r.o.	Bohdalov	dřevozpracující	345,4
Sladovna BERNARD, a.s.	Humpolec	potravinářský	338,2
BEL Sýry Česko a.s.	Želetava	potravinářský	334,4

*výsledek hospodaření za běžnou činnost

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

V žebříčku dvaceti nejúspěšnějších firem podle tohoto ukazatele je nejčastěji zastoupen dřevozpracující průmysl, a to šestkrát. Potravinářství, hutnický a kovožpracující průmysl,

výroba dopravních prostředků a také výroba a rozvod energií a vody je v první dvacítkě reprezentováno dvěma podniky, shodně po jednom pak mají v žebříčku strojírenský, chemický, nábytkářský a ostatní zpracovatelský průmysl.

V tabulce č. 29 jsou uvedeny firmy s největší ztrátou na pracovníka. Pouze jeden podnik vytvořil ztrátu vyšší než 1 mil. Kč na pracovníka, a to firma Czech LANA ze Ždírcu nad Doubravou, která se zde od roku 2007 zabývá druhotným zpracováním dřeva. V roce 2008 vytvořilo ztrátu na pracovníka vyšší než 200 tis. Kč dalších 9 průmyslových společností. V žebříčku nejméně úspěšných firem podle dosaženého hospodářského výsledku na zaměstnance jsou nejčastěji zastoupena pěti firmami potravinářský průmysl, čtyřmi chemický průmysl a průmysl textilní, oděvní a kožedělný. Třemi firmami je zastoupena elektrotechnika, dvěma dřevozpracující průmysl a jednou firmou průmysl skla a stavebních hmot a strojírenský průmysl.

Tab. 29: TOP 20 průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina podle záporného hospodářského výsledku přepočteného na 1 pracovníka (v tis. Kč) v roce 2008

Název podniku	Sídlo	Odvětví průmyslu	Ztráta na 1 prac. (v tis. Kč)
Czech LANA, s.r.o.	Ždírec n/Doubravou	dřevozpracující	-1 382,6
Multidisplay s.r.o.	Humpolec	elektrotechnický	-797,0
AGROPODNIK, a.s. Jihlava	Dobronín	chemický a výroba z plastů	-457,3
Jemča a.s.	Jemnice	potravinářský	-453,6
TANEX Vladislav,a.s.	Vladislav	chemický a výroba z plastů	-427,9
nkt cables Velké Meziříčí k.s.	Velké Meziříčí	elektrotechnický	-401,9*
NOVAKO JIHLAVA s.r.o.	Jihlava	chemický a výroba z plastů	-373,7
Ammeraal Beltech EuroFAB s.r.o.	Jihlava	textilní, oděvní a kožedělný	-373,3
GCG International s.r.o.	Nové Město na Mor.	elektrotechnický	-325,6
TIPA B, a.s.	Třebíč	textilní, oděvní a kožedělný	-301,6
Mlékárna Polná spol. s r.o.	Polná	potravinářský	-264,1
BURSON PROPERTIES, a.s.	Jihlava	sklářský a průmysl stav. hmot	-259,0
Alfatex Móda, s.r.o.	Pelhřimov	textilní, oděvní a kožedělný	-237,8
Pivovar Jihlava, a.s.	Jihlava	potravinářský	-193,0
Moravia Lacto a.s.	Jihlava	potravinářský	-178,8
FRAENKISCHE CZ s.r.o.	Okříšky	chemický a výroba z plastů	-157,0
JAROMĚŘICKÁ MLÉKÁRNA, A.S.	Jaroměřice n/Rokyt.	potravinářský	-138,7
GCE, s.r.o.	Chotěboř	strojírenský	-130,6
P L E A S a.s.	Havlíčkův Brod	textilní, oděvní a kožedělný	-128,9
Homatechnik s.r.o.	Pelhřimov	dřevozpracující	-123,5

*výsledek hospodaření za běžnou činnost

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

6.3. Účetní přidaná hodnota

Účetní přidaná hodnota je rozdílem mezi výkony (součet tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb, změn stavu vnitropodnikových zásob vlastní výroby, aktivace a tržeb za prodej zboží snížených o náklady vynaložené na prodané zboží) a výkonovou spotřebou (součet nákladů

vynaložených na spotřebované nákupy a na nákup služeb). Na rozdíl od obrátu vytváří podnik či odvětví přidanou hodnotu sám využitím vlastního kapitálu a prací svých pracovníků. Část z této přidané hodnoty plyne do rukou zaměstnanců jako plat za pracovní výkon, část do rukou státu ve formě daní různého druhu, část do rukou poskytovatelů úvěru jako úroky a část do rukou společníků jako výnos, který se odráží ve výši hospodářského výsledku. Vysoká účetní přidaná hodnota je předpokladem rozvoje a dlouhodobého zisku podniku i spokojenosti zaměstnanců s finančním ohodnocením jejich práce.

Celková účetní přidaná hodnota ve 363 analyzovaných podnicích v roce 2008 dosáhla 36,2 mld. Kč, což znamená snížení o 4,3 mld. Kč vykázaných za rok 2007. Více než jednu třetinou se na celkové přidané hodnotě podílely podniky vyrábějící dopravní prostředky a jejich komponenty (12,7 mld. Kč). Více než 5 mld. vykazalo také odvětví hutnického a kovo zpracujícího průmyslu. V rámci zpracovatelského průmyslu evidovalo stejně jako v roce 2007 pouze jedno odvětví menší přidanou hodnotu než 1 mld. Kč, a to těžba nerostných surovin.

V analyzovaném souboru dosáhla účetní přidaná hodnota přepočtená na jednoho pracovníka 597 tis. Kč. Tato hodnota znamená snížení vzhledem k roku 2007, kdy byla vykázána účetní přidaná hodnota ve výši 652,7 tis. Kč na zaměstnance. Mezi odvětví s nadprůměrnou (ve srovnání s celým krajem) účetní přidanou hodnotou na jednoho pracovníka patřily dřevozpracující průmysl (1,1 mil. Kč) a dalších 5 odvětví vykazalo více než 500 tis. Kč na jednoho zaměstnance, a to výroba dopravních prostředků (832,7 tis. Kč), výroba a rozvod energií a vody (729,2 tis. Kč), ostatní zpracovatelský průmysl (546,1 tis. Kč), potravinářský průmysl (518,3 tis. Kč) a výroba a zpracování kovů (515,7 tis. Kč). Naproti tomu v agregovaném odvětví TOK účetní přidaná hodnota nedosahovala ani 300 tis. Kč na pracovníka.

Tab. 30: Účetní přidaná hodnota v průmyslových podnicích se sídlem v kraji Vysočina podle odvětví v roce 2008

Odvětví průmyslu	Počet podniků	Účetní přidaná hodnota (v mil. Kč)	Účetní přidaná hodnota na 1 pracovníka (v tis. Kč)
Těžba nerostných surovin	1	65,9	474,1
Potravinářský	48	3 240,4	518,3
Textilní, oděvní, kožedělný	35	1 137,9	261,6
Dřevozpracující	26	3 662,1	1 088,6
Papírenský a polygrafický	12	409,6	427,6
Chemický a výroba z plastů	27	1 075,0	497,7
Sklářský a stavebních hmot	10	372,8	479,2
Výroba a zpracování kovů	68	5 977,7	515,7
Elektrotechnický	27	1 853,9	408,5
Strojírenský	42	2 663,9	498,6
Výroba dopravních prostředků	21	12 654,9	832,7
Nábytkářský	21	423,9	327,1
Ostatní zpracovatelský	14	2 210,2	546,1
Výroba a rozvod energií a vody	11	434,6	729,2
celkem	363	36 182,8	597,0

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Z hlediska jednotlivých podniků nejvyšší účetní přidanou hodnotu v roce 2008 vykázal Bosch Diesel, a to více než 7,5 mld. Kč, což však bylo o 1,7 mld. méně než v roce 2007. Účetní přidaná hodnota vyšší než 1 mld. byla v roce 2008 zaznamenána již jen ve 3 firmách, a to ve Žďasu (1,7 mld. Kč), Automotive Lighting (1,4 mld.) a KRONOSPAN CR (1,1 mld.). Meziročně se snížila účetní přidaná hodnota ve společnosti Kronospan OSB téměř na polovinu – v roce 2007 překračovala 1 mld. Kč, v roce 2008 pak činila 567 mld. Kč. Pouze dvě průmyslové společnosti na Vysočině vykázaly přidanou hodnotu zápornou. Jednalo se o již zmiňovanou firmu Multidisplay se sídlem v Humpolci a Novako Jihlava.

Na nejvyšších příčkách pořadí podniků podle výše účetní přidané hodnoty přepočtené na jednoho pracovníka se nacházejí společnosti, které vykazovaly vysoký zisk na jednoho pracovníka. V roce 2008 v kraji Vysočina existovaly 4 firmy, ve kterých přidaná hodnota na jednoho pracovníka překračovala hranici 2 mil. Kč (v roce 2007 celkem 5 firem), a to již zmiňovaná společnost Kronospan OSB, Zdeněk Daněk, Kronospan CR a nově také Galatek. Kronospan OSB uvedl na jednoho pracovníka účetní přidanou hodnotu ve výši 7,4 mil. Kč, což byla zhruba polovina toho, co v předchozím roce (14,8 mil. Kč). Narozdíl od roku 2007 nevykázaly více než 2 mld. účetní přidanou hodnotu firmy VBG Group Truck Equipment s.r.o. (pouze 1,2 mld.) a VKS Pohledští Dvořáci a.s. (1,8 mld.). Ostatní firmy v TOP 20 uvedly za rok 2008 účetní přidanou hodnotu ve výši 1,1 mil. a vyšší.

6.4. Kraj Vysočina a Česká republika

Dosavadní analýza hospodaření průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina se opírala pouze o tzv. meziodvětvovou komparaci. Je zřejmé, že některá průmyslová odvětví jsou úspěšná a některá méně úspěšná i na republikové úrovni. To znamená, že jedině porovnání jednotlivých ekonomických ukazatelů za kraj Vysočina se stejnými ukazateli za Českou republiku umožní získat objektivnější pohled na úspěšnost jednotlivých průmyslových odvětví v kraji. Avšak porovnávat výsledky pouze za jeden rok plně nepostačuje. Daleko reálnější obraz o výkonnosti průmyslu v kraji nám napoví analýza ekonomických ukazatelů za delší časový interval. Účetní závěrky obsahují údaje o hospodaření obvykle za dva kalendářní roky, tím bylo ze závěrek z roku 2008 i údaje o hospodaření průmyslových podniků v kraji za rok 2007, takže mohlo být analyzováno hospodaření průmyslových podniků 2007 i 2008. Bohužel nebylo možné pracovat s výsledky za rok 2006 a staršími z dřívějších šetření, protože stejně jako ČSÚ tak i zpracovatel začali od roku 2008 řadit podniky do nové odvětvové klasifikace ekonomických činností NACE (dříve OKEČ).

Hospodářský výsledek je ukazatel, který vykazuje, narozdíl od ostatních v této analýze použitých ukazatelů, značnou meziroční proměnlivost. Proto je sledování trendů v časových řadách hospodářského výsledku na pracovníka komplikované, jak v kraji Vysočina, tak v ČR, a to za celý průmysl i jeho odvětví. Na Vysočině je situace tím problematičtější, že některá odvětví jsou zastoupena malým počtem podniků, výsledky tudíž nemusejí mít dostatečně kvalitní vypovídací hodnotu. Z tabulky 31 vyplývá, že pouze čtyři odvětví zaznamenala mezi roky 2007 a 2008 nárůst hospodářského výsledku přepočteného na 1 pracovníka. Jednalo se o průmysl sklářský a stavebních hmot, nábytkářský průmysl, ostatní zpracovatelský průmysl a odvětví výroby a rozvodu energií a vody. Agregované odvětví TOK zaznamenalo v roce 2007 v kraji Vysočina zápornou hodnotu hospodářského výsledku na zaměstnance, přičemž zde byla ještě v roce 2007 evidována kladná hodnota ve výši 26,3 mil. Kč na zaměstnance. Nastupující hospodářská krize tak v první fázi zasáhla právě toto odvětví a poměrně výrazný propad postihlo ještě dalších šest odvětví – průmysl chemický a plastikařský, papírenský a

polygrafický, potravinářský, elektrotechnický, strojírenský a odvětví výroby dopravních prostředků. V rámci kraje je zisk na pracovníka určitého odvětví často závislý na situaci v několika největších průmyslových podnicích. V roce 2008 vykázalo v kraji Vysočina lepší hospodářský výsledek na pracovníka než v ČR pouze odvětví dřevozpracujícího průmyslu, jež je v prostoru Vysočiny s dobře přístupným lesním porostem až extrémně ziskový. V roce 2007 doplňovala toto odvětví ještě výroba dopravních prostředků. Srovnatelných výsledků s ČR dosahoval na Vysočině v roce 2008 již pouze nábytkářský průmysl. V roce 2007 se průměru ČR přibližovalo strojírenství a potravinářství.

Tab. 31: Vývoj ukazatele „hospodářského výsledku (HV) na pracovníka“ v ČR a v kraji Vysočina v letech 2007 - 2008

Odvětví průmyslu	HV na pracovníka v kraji Vysočina (v mil. Kč)		HV na pracovníka v ČR (v mil. Kč)		Index kraj Vysočina/ČR (v %)	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Těžba nerostných surovin	36,4	34,5	271,3	379,5	13,4	9,1
Potravinářský	79,2	15,6	96,1	123,6	82,4	12,6
Textilní, oděvní, kožedělný	26,3	-46,7	36,4	55,6	72,3	-
Dřevozpracující	645,0	542,3	160,6	186,9	401,6	290,2
Papírenský a polygrafický	73,3	33,8	151,4	166,7	48,4	20,3
Chemický a výroba z plastů	20,5	3,9	201,5	216,4	10,2	1,8
Sklářský a stavebních hmot	16,5	44,2	189,3	316,3	8,7	14,0
Výroba a zpracování kovů	81,5	76,6	197,4	219,4	41,3	34,9
Elektrotechnický	69,1	12,7	145,7	79,2	47,4	16,0
Strojírenský	84,7	21,4	97,6	131,4	86,8	16,3
Výroba dopravních prostředků	312,7	136,8	180,2	215,4	173,5	63,5
Nábytkářský	22,2	54,8	45,5	58,4	48,8	93,8
Ostatní zpracovatelský průmysl	49,9	53,5	134,1	124,4	37,2	43,0
Výroba a rozvod energií a vody	117,7	120,8	698,3	1 026,9	16,9	11,8
Celkem	157,5	87,4	188,5	230,5	83,6	37,9

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Účetní přidaná hodnota na pracovníka průmyslu kraje Vysočina v roce 2008 dosáhla 81,7 % celorepublikové hodnoty, přičemž ještě v roce 2007 to bylo 88,4 %. Zatímco v ČR mezi roky 2004 a 2005 přidaná účetní hodnota přepočtená na 1 zaměstnance klesla o 1,1 %, v kraji Vysočina klesla o 8,6 %. Stejně jako u předchozího analyzovaného ukazatele vykazoval pravidelně nejlepší výsledky v porovnání s ČR dřevozpracující průmysl. Účetní přidaná hodnota na pracovníka v tomto odvětví více méně dvojnásobně přesahovala hodnoty vykazované za celý dřevozpracující průmysl ČR jak v roce 2007, tak i v roce 2008. Tyto výsledky dřevozpracujícího průmyslu na Vysočině jsou důsledkem vlivu zahraničního kapitálu, jemuž podléhá většina firem zabývajících se zpracováním dřeva. Dále v kraji Vysočina v roce 2008 vykázalo účetní přidanou hodnotu na pracovníka vyšší než je průměr za ČR odvětví výroby dopravních prostředků a ostatní zpracovatelský průmysl. V roce 2007 byl ostatní zpracovatelský průmysl také nad průměrem ČR a s ním ještě (krom dřevozpracujícího

průmyslu) strojírenství. Pomineme-li odvětví stojící mimo zpracovatelský průmysl, vykazovalo v roce 2008 nejnižší přidanou hodnotou na pracovníka ve vztahu k průměru ČR průmysl sklářský a stavebních hmot. Na tomto odvětví se projevila odbytová krize, jejímž dopadem bylo rušení některých provozů (Sklo Bohemia Světlá nad Sázavou), a tím i tradičních a originálních výrobních postupů (ruční výroba). Kromě průmyslu skla a stavebních hmot činila v kraji v roce 2008 i 2007 přidaná hodnota pod 75 % republikového průměru v odvětvích těžby nerostných surovin, výroby a rozvodů energií a vody a také v průmyslu papírenském a polygrafickém, chemickém a plastikářském. V roce 2007 v kraji byl pod úrovní 75 % republikového průměru ještě průmysl elektrotechnický a odvětví výroby a zpracování kovů.

Tab. 32: Vývoj ukazatele „účetní přidaná hodnota na pracovníka“ v ČR a v kraji Vysočina v letech 2007 – 2008

Odvětví průmyslu	ÚPH na pracovníka v kraji Vysočina (v mil. Kč)		ÚPH na pracovníka v ČR (v mil. Kč)		Index kraj Vysočina/ČR (v %)	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Těžba nerostných surovin	0,404	0,474	1,006	1,285	40,2	36,9
Potravinářský	0,532	0,518	0,583	0,594	91,3	87,2
Textilní, oděvní, kožedělný	0,275	0,262	0,347	0,334	79,3	78,5
Dřevozpracující	1,336	1,089	0,578	0,553	231,1	197,0
Papírenský a polygrafický	0,499	0,428	0,681	0,670	73,3	63,9
Chemický a výroba z plastů	0,489	0,498	0,809	0,741	60,4	67,2
Sklářský a stavebních hmot	0,388	0,479	0,841	0,797	46,1	60,1
Výroba a zpracování kovů	0,511	0,516	0,712	0,665	71,8	77,6
Elektrotechnický	0,349	0,409	0,533	0,530	65,5	77,1
Strojírenský	0,598	0,499	0,591	0,589	101,2	84,7
Výroba dopravních prostředků	1,025	0,833	0,821	0,708	124,8	117,7
Nábytkářský	0,322	0,327	0,391	0,416	82,4	78,6
Ostatní zpracovatelský průmysl	0,504	0,546	0,496	0,489	101,6	111,7
Výroba a rozvod energií a vody	0,725	0,729	1,772	2,020	40,9	36,1
Celkem	0,653	0,597	0,739	0,731	88,4	81,7

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Obrat podniku či odvětví, tvorba přidané hodnoty, hospodářský výsledek, počet zaměstnanců a náklady na jejich „odměny“ však ke komplexní analýze nestačí. Důležité je zjistit, zda a do jaké míry se podnikání vyplácí, jakým tempem vytváří hodnoty a mnoho jiných skutečností. Pro určení těchto kvalitativních atributů slouží řada poměrových ukazatelů. Analytická tabulka jeden ukazatel rentability (návratnosti, tempa tvorby hodnoty). Jedná se o rentabilitu vlastního jmění (ROE), která vyjadřuje poměr dosaženého čistého zisku a vlastního jmění (tedy reálného majetku). Předpokladem navýšení vlastního jmění firmy či odvětví je kladný hospodářský výsledek. Z tabulky je patrné, že jediné odvětví v kraji Vysočina v roce 2007 i 2008 nevytvořilo vyšší hodnoty vlastního jmění, a to průmysl skla a stavebních hmot. V roce 2008 se to ještě týkalo agregovaného odvětví TOK. V průmyslu celé ČR se ve sledovaném

období neobjevilo jediné odvětví se zápornou návratností. Zatímco hodnota ukazatele ROE meziročně (2007-2008) ve zpracovatelském průmyslu celé ČR nevzrostla, v kraji Vysočina tomu tak bylo v případě nábytkářského a ostatního zpracovatelského průmyslu. Na druhou stranu v ČR rostly meziročně hodnoty ROE u těžby nerostných surovin a výroba a rozvodu energie a vody. Vyšší hodnoty ROE v kraji než byl republikový průměr bylo dosaženo v roce 2008 pouze v průmyslu dřevozpracujícím, nábytkářském a odvětví výroby dopravních prostředků. Toto odvětví vykázalo vyšší hodnoty ROE také v roce 2007 spolu s elektrotechnickým průmyslem a těžbou nerostných surovin.

Tab. 33: Vývoj rentability vlastního jmění (ROE) v průmyslových podnicích kraje Vysočina a v ČR v letech 2007 - 2008

Odvětví průmyslu	ROE v kraji Vysočina (v %)		ROE v ČR (v %)	
	2007	2008	2007	2008
Těžba nerostných surovin	16,3	12,0	16,0	17,0
Potravinářský	9,8	1,8	13,4	10,3
Textilní, oděvní, kožedělný	11,0	-22,5	11,9	2,2
Dřevozpracující	29,5	21,0	30,0	20,6
Papírenský a polygrafický	13,1	7,5	16,4	14,3
Chemický a výroba z plastů	3,6	0,7	13,5	9,8
Sklářský a stavebních hmot	-9,6	-27,0	22,9	12,4
Výroba a zpracování kovů	13,0	11,4	20,4	12,3
Elektrotechnický	12,3	1,8	11,6	3,3
Strojírenský	12,8	3,8	18,8	11,8
Výroba dopravních prostředků	23,0	13,8	17,7	7,3
Nábytkářský	8,5	28,9	16,8	15,3
Ostatní zpracovatelský průmysl	11,4	12,4	20,9	19,0
Výroba a rozvod energií a vody	4,0	3,6	14,5	15,7
Celkem	18,2	10,7	16,2	12,4

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

7. Výsledky hodnocení s důrazem na regionální strukturu

V rámci kraje Vysočina jsou patrné velké disparity ve výkonnosti průmyslu jednotlivých okresů. Tyto rozdíly jsou způsobeny zejména nerovnoměrným rozložením strategických průmyslových investic v kraji a rozdílnou odvětvovou strukturou průmyslu v okresech samých. Nejlepších ekonomických výsledků dosahuje okres Jihlava, zejména díky aktivitám firem Bosch Diesel, Automotive Lightning a oběma firmám ze skupiny Kronospan. Naproti tomu nejhůře si vede průmysl v okrese Pelhřimov a Havlíčkův Brod.

Všechny analyzované průmyslové podniky kraje Vysočina dosáhly celkového obrátu 147,3 mld. Kč. Okres Jihlava si sice oproti předcházejícímu roku pohoršil o 8 %, i tak se však na obrátu podílel bezmála 38,8 %. Vysoký obrát průmyslových společností okresu Jihlava je zapříčiněn především činností firmy Bosch Diesel, která sama vytváří obrát 19,6 mld. Kč, což je kupříkladu více než obrát vykázaný všemi 110 podniky okresu Třebíč. Okres Žďár nad Sázavou se na celkovém obrátu podílel pětinou, okres Havlíčkův Brod pak 17,3 %. Podíl zbývajících dvou okresů pak činil vždy necelých 12 %.

Lepší vypovídací hodnotu o výkonnosti průmyslu v okresech kraje Vysočina má obrát přepočtený na jednoho pracovníka. Kraj Vysočina vykázal obrát na pracovníka 2,4 mil. Kč, což je zhruba stejně jako v předchozím roce. Všechny okresy v rámci kraje pak zaznamenaly obrát na zaměstnance vyšší než 2 mil. Kč, avšak zatímco v okrese Havlíčkův Brod, Pelhřimov a Žďár nad Sázavou se obrát na jednoho pracovníka meziročně zvýšil, v okrese Jihlava a Třebíč klesl, a to v obou případech o více než 5 %.

Tab. 34: Analýza obrátu a hospodářského výsledku (HV) v okresech kraje Vysočina v průmyslových podnicích v roce 2008

Okres	Počet podniků	Počet pracovníků	Obrát (v mil. Kč)	Obrát na pracovníka (v mil. Kč)	HV (v mil. Kč)	HV na pracovníka (v tis. Kč)
Havlíčkův Brod	117	10 436	25 543,1	2,448	363,8	34,9
Jihlava	90	19 792	57 193,6	2,890	3 579,5	180,9
Pelhřimov	40	8 038	17 660,4	2,197	108,8	13,5
Třebíč	110	8 653	17 494,8	2,022	549,3	63,5
Žďár nad Sázavou	32	13 690	29 381,7	2,146	830,0	60,6
Kraj Vysočina	363	60 609	147 273,6	2,430	5 431,4	89,6

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Všechny podniky kraje Vysočina vykázaly meziroční snížení zisku ze 9,7 na 5,4 mld. Kč. Nejvýrazněji se zmenšil mezi roky hospodářský výsledek u okresů Jihlava, a to o více než 2,5 mld. Kč (tj. o 41,6 %). Také v okrese Pelhřimov a Havlíčkův Brod klesl zisk u šetřených firem o více než 500 mil. Kč, v případě okresu Pelhřimov se jednalo o 87,8 %, u okresu Havlíčkův Brod pak o 60,0 %. Okresy Třebíč a Žďár nad Sázavou vykázaly v roce 2008 zisk o téměř 200 mil. nižší než v roce 2007.

Nejvyšším ziskem na 1 pracovníka se opět prezentoval okres Jihlava, který jako jediný překročil hranici 100 tis. Kč na zaměstnance. Krajský průměr ve výši 89,6 tis. Kč na pracovníka již nepřekročil žádný okres. Nejnižší hodnotu vykázal okres Pelhřimov, a to 13,5 tis. Kč, což byl velmi významný pokles ve srovnání s rokem 2007 (o 88 tis. Kč, tj. o 86,7 %), a také okres Havlíčkův Brod (o více než 48 tis. Kč, tj. 58 %).

Okres Jihlava zaznamenal v roce 2008 účetní přidanou hodnotu 15,5 mld. Kč, podílí se tak na celkové přidané hodnotě kraje Vysočina 42,9 %. Tři okresy kraje meziročně svou přidanou hodnotu snížily, v okrese Třebíč a Žďár nad Sázavou však došlo k mírnému zvýšení. Účetní přidaná hodnota přepočítaná na jednoho pracovníka překročila hodnotu 500 tis. Kč na pracovníka v okrese Jihlava a mírně také v okrese Třebíč a Pelhřimov, ve zbývajících dvou byla mírně pod touto hranicí. V roce 2007 byla nižší než 500 tis. pouze v okrese Žďár nad Sázavou. Pouze okres Jihlava však převyšuje krajskou přidanou hodnotu na jednoho pracovníka, a to o bezmála 200 tis. Kč.

Tab. 35: Analýza účetní přidané hodnoty (ÚPH) a osobních nákladů (ON) v okresech kraje Vysočina v průmyslových podnicích v roce 2008

Okres	ÚPH (v mil. Kč)	ÚPH na pracovníka (v tis. Kč)	ON (v mil. Kč)	ON na pracovníka (v tis. Kč)
Havlíčkův Brod	5 198,7	498,2	3 550,6	340,2
Jihlava	15 534,9	784,9	8 156,9	412,1
Pelhřimov	4 128,2	513,6	2 698,2	335,7
Třebíč	4 513,2	521,6	3 070,7	354,9
Žďár nad Sázavou	6 807,7	497,3	4 824,7	352,4
Kraj Vysočina	36 182,7	597,0	22 301,0	367,9

Pramen: účetní závěrky podniků - průzkum UPOL, Olomouc 2010

Posledním ukazatelem, který slouží k porovnání výkonnosti průmyslových podniků v jednotlivých okresech, jsou osobní náklady, ze kterých je možno odvodit výši mezd v daném území. Největší množství osobních nákladů bylo vynaloženo ve firmách okresu Jihlava, a to téměř 8,2 mld. Kč. Hodnota 412,1 tis. Kč na pracovníka pak výrazně překračuje osobní náklady v průmyslu nejen kraje Vysočina, ale i celé České republiky. V okrese Pelhřimov nedosáhly v roce 2008 osobní náklady ani 2,7 mld. Kč, čemuž odpovídaly také nejnižší osobní náklady na jednoho pracovníka (335,7 tis.). Ve všech okresech právě s výjimkou okresu Pelhřimov se meziročně celkové osobní náklady zvýšily. Na druhé straně osobní náklady na jednoho pracovníka se zvýšila i v okrese Pelhřimov. Největší nárůst osobních nákladů na pracovníka zaznamenal okres Třebíč (téměř o 13 %), nejnižší okres Jihlava (7,8 %).

8. Situace v největších průmyslových závodech s ohledem na jednotlivá odvětví zpracovatelského průmyslu

V následující kapitole je u vybraných podniků jednotlivých odvětví zpracovatelského průmyslu zachycen jejich vývoj s důrazem na nejvýznamnější události, které měly dopad na chod firmy a její ekonomické výsledky. Těmito událostmi rozumíme např. změny v počtu pracovníků, významné zakázky firem či změny ve vlastnictví společnosti apod. Vybrány byly podniky, které představují v rámci svého odvětví klíčového hráče. Tyto firmy se vyznačují zejména vysokým počtem zaměstnanců, podílejí se výrazně na obratu svého odvětví nebo v jiném ze sledovaných ukazatelů vyčnívají. Firmy, které jsou v této kapitole analyzovány, zásadně ovlivňují ekonomické výsledky celého průmyslového odvětví, do něhož náleží. Analyzováno bude podrobně prvních pět nejvýznamnějších subjektů z hlediska jejich zastoupení v žebříčku TOP 20 a dále nejvýznamnějších podnik z ostatních odvětví zpracovatelského průmyslu.

Největším průmyslovým zaměstnavatelem kraje Vysočina je i v současnosti přes problémy související s poklesem odbytu spojeném s globální ekonomickou krizí společnost **Bosch Diesel**. V roce 2008 jihlavská společnost Bosch Diesel meziročně zaznamenala pokles tržeb za své výrobky a služby téměř o patnáct procent na 19,6 miliardy korun. Roční zisk největšího podniku na Vysočině pak činil pouze 1,2 miliardy korun, což bylo v porovnání s rokem 2007 o 1,9 mld. Kč méně. Účetní přidaná hodnota se meziročně rovněž snížila, a to o 1,8 mld. Kč, tzn. o téměř pětinu (19,3 %). V roce 2008 firma průměrně zaměstnávala 6,2 tis. osob, tedy zhruba stejně jako v roce předchozím, avšak na konci roku vykázala již pouze 5,7 tis. S vysokým počtem pracovníků souvisel i vzrůst osobních nákladů společnosti (o 10 %). Hrubá průměrná mzda se ve výrobních závodech pohybovala na konci roku 2008 na úrovni 29 tis. korun. Jihlavský Bosch patří tradičně na Vysočině k zaměstnavatelům s nejvyšší průměrnou mzdou. V průběhu roku 2009 docházelo však ve firmě společně s úbytkem zakázek nejprve ke snížení délky směny z 12 na 8 hodin, poté ke zkrácení pracovního týdne na 4 dny, ale ani tato opatření nezabránila dalšímu postupnému uvolňování pracovní síly, ať už dobrovolnému (až za osminásobek průměrné měsíční mzdy), nebo nucenému, takže na konci roku 2009 zde pracovalo již jen 4,4 tis. osob. Důvodem k propouštění byl i náběh výroby na efektivnější a na pracovní sílu méně náročnou produkci nového typu čerpadel vstříkovacích systémů. Rok 2010 byl ve znamení stabilního počtu pracovníků (zhruba 4,5 tis.) a mírného nárůstu mezd (o 3 %).

Poněkud jiný vývoj zaznamenal v průběhu ekonomické krize **Automotive Lighting**, výrobce plastových krytů na světlomety do nejrůznějších typů osobních automobilů. Až do příchodu ekonomické krize se jednalo o další dynamicky rostoucí jihlavskou společnost se zahraničním majitelem (nachází se v sousedství pávovského závodu firmy Bosch Diesel). Během roku 2008 vykázala firma tržby 6,9 mld. Kč, což bylo o 1,9 mld. méně než v roce předchozím (o 21,6 %). Klesla rovněž účetní přidaná hodnota (o třetinu) a výrazně se snížil zisk firmy (o 45,2 %, na jednoho zaměstnance pak o 41,7 %), přesto však neskončila ve ztrátě. Ačkoliv mírně klesl počet pracovníků během roku 2008 z 1,8 tis. na 1,7 tis., zvýšily se osobní náklady o 5,2 %. Přední a boční světla tvořící hlavní náplň výrobního programu jsou určena především pro výrobce automobilů Daimler Benz, BMW a Porsche. Kromě stávajících zákazníků přibýly v roce 2007 také noví klienti, jako je například Hyundai, Renault a poprvé také Škoda Auto (model Yeti). V souvislosti s těmito aktivitami byla během roku 2008 otevřena nová výrobní hala (investice za 390 mil. Kč), kde se od počátku roku 2009 měla rozběhnout výroba světlometů pro nové typy aut a v souvislosti s tím zde vzniknout asi 500 nových pracovních míst. Firma se tak chtěla dostat až na 2,2 tis. zaměstnanců do roku 2010. Společnost rovněž

předpokládala v Jihlavě v následujících letech proinvestovat další zhruba 2 miliardy korun do rozšíření závodu v Jihlavě - Pávově a nákupu nových technologií. V souvislosti s recesí odvětví však byla ještě v létě 2008 nucena zastavit nábor nových pracovníků, i když s propouštěním zatím nepočítala. Podobně jako ve společnosti Bosch Diesel však došlo ke zkrácení pracovního týdne na 4 dny, které trvalo až do června 2009, a také k postupnému snižování stavu pracovníků. V září roku 2009 firma slavnostně otevřela ve Stříteži nedaleko Jihlavy své nové logistické centrum a středisko výroby náhradních dílů. Přesto však ke konci roku 2009 evidovala pouze 1,2 tis. zaměstnanců. Jejím záměrem však bylo dalších 100 přijmout, a to nejen do výroby, ale také do výzkumu v oblasti elektroniky. V říjnu roku 2010 se podařilo otevřít třetí halu v Jihlavě - Pávově.

Majoritní podíl podniku **ŽĎAS**, který patří mezi největší zaměstnavatele na Vysočině, vlastní od roku 2002 slovenská společnost Železiarne Podbrezová. Ty se po vstupu do ŽĎASu rozhodly vyrovnat produktivitu práce s konkurencí, zracionalizovat, zefektivnit a centralizovat výrobu. V průběhu následujících let se podařilo novému vlastníkovi stabilizovat ekonomickou situaci tohoto podniku. V roce 2005 tak firma ŽĎAS sídlící ve Žďáru nad Sázavou zaměstnávala 2 886 lidí a vykázala obrát téměř 3 mld. Kč. V roce 2006 navíc tato metalurgická společnost meziročně zvýšila tržby za prodej zboží, výrobků a služeb o 9,3 procenta na 3,2 miliardy korun. Výsledek hospodaření před zdaněním pak činil 300,5 mil. Kč, přitom o rok dříve byl vykázán zisk před zdaněním pouze 204 mil. Kč. Největší tržby plynuly z metalurgie, tvářecích strojů a válcoven. Zhruba polovinu výrobků podnik prodal v zahraničí. Významné zákazníky měl v Německu, na Slovensku, v Británii, Rusku, Rakousku, Španělsku či Švédsku. Do dalšího rozvoje závodu bylo v roce 2006 investováno 163 mil. Kč. V roce 2007 bylo ve společnosti ŽĎAS v průměru zaměstnáno 2 751 osob a výrazné snížení zaměstnanosti neproběhlo ani v kritickém roce 2008 (průměrně zde pracovalo 2 729 osob). Společnosti se také meziročně zvýšil obrát (o 1,7 mld. Kč, tj. o 50 %) i účetní přidaná hodnota (o 0,2 mld., tj. o 13,3 %). Rovněž oproti roku 2007 vzrostl zisk firmy, a to o 106 mil. Kč (35,6 %) na 404 mil. Kč. Pouze mírně se zvýšily osobní náklady (o 7 %). Firmě se dařilo opět v oblasti metalurgie a strojírenství. Celkem 65 % výroby společnost vyvezla. Dlouhodobě se potýká s nedostatkem kvalifikované pracovní síly, kterou dováží také ze zahraničí. Nedostatek zakázek v souvislosti s ekonomickou krizí dolehl na firmu na jaře 2009. Od června byla společnost nucena zkrátit pracovní týden na 4 dny. K obnově běžného režimu došlo ale již v říjnu 2009. Za rok 2009 podnik vykázal obrát 3,5 mld. Kč, pro rok 2010 očekával hodnoty o půl miliardy nižší.

Nadnárodní koncern Kronospan je v Jihlavě zastoupen dvěma firmami, a to **Kronospan CR, spol. s r.o.** a **Kronospan OSB, spol. s r.o.** Jedná se o stabilního zaměstnavatele, který se v poslední době vyrovnává se dvěma problémy. Prvním je nedostatek suroviny pro výrobu. Dodávky zpracovatelům totiž klesají, protože stát dotuje spalování štěpky – hlavní výrobní suroviny zpracovávané Kronospanem. Druhým problémem je skutečnost, že Kronospan je jedním z největších znečišťovatelů ovzduší a životního prostředí na Vysočině. Firma se tak snaží v posledních letech investovat do filtračních zařízení, která by měla tato negativa výroby odstranit. Zatím největší investicí je filtrační zařízení, které je nejmodernějším odlučovacím zařízením dostupným v Evropské unii, a přišlo Kronospan přibližně na 220 milionů korun. Montáž tohoto zařízení (v sušárně třisek) byla zahájena začátkem roku 2007, do zkušebního provozu vstoupil filtr v srpnu téhož roku. V roce 2008 byla uvedena do provozu nová výrobní technologie za 1,4 miliardy korun. Staré lisy z poloviny 80. let nahradil nový kontinuální lis, což pomůže výrazně snížit emise formaldehydu i hlučnost výroby. Firma rovněž hodlala vybudovat ve svém jihlavském závodě tři nové skladovací haly s celkovou zastavěnou plochou 3,6 hektaru. Již v roce 2008 vlivem úvěrové krize v USA i silné koruně

čelil Kronospan levným dovozům z Ameriky do celé Evropy. Firma Kronospan CR vykázala v roce 2008 zhruba stejný obrát i přidanou hodnotu jako v roce 2007 (obráť 6,1 mld. Kč, přidaná hodnota 1,1 mld. Kč), zatímco zisk se výrazně zvýšil (o 305 mil. Kč, tj. 52,7 %). Ve společnosti Kronospan OSB k tak pozitivnímu vývoji nedošlo – obrát se snížil o 0,4 mld. Kč (13,3 %), přidaná hodnota klesla téměř na polovinu (567 mil. Kč) a rovněž zisk se výrazně snížil (o 30 %). Vlastní ekonomická krize se projevila pouze mírným poklesem počtu pracovníků. Firma tak byla významným stabilizátorem pracovního trhu v kraji Vysočina. Obě firmy hrají významnou roli v rozvoji regionu a podpoře zaměstnanosti, neboť dřevní surovinu nakupuje od více než 600 dodavatelů z celé České republiky a významně se tak podílí na recyklaci dřevního odpadu. Expedice výrobků a dovoz dřevní suroviny na sebe váže stovky pracovních příležitostí stejně jako trvalé investiční aktivity společnosti (výstavby nových hal, stálé investice do nových technologií).

Největší společností v rámci potravinářského průmyslu kraje Vysočina je firma **Kostelecké uzeniny** se sídlem v Kostelci u Jihlavy. V roce 2005 podnik utržil 3,9 mld. Kč vykázal zisk 41,9 mil. Kč. V roce 2006 však Kostelecké uzeniny za prodej zboží, vlastních výrobků a služeb utržily pouze 3,7 mld. Kč a rok ukončily se ztrátou 169 mil. Kč. Do červených čísel se společnost dostala vlivem vnějším vlivům, a to zejména kvůli obavám spotřebitelů drůbežího masa spojeným s výskytem ptačí chřipky. V roce 2007 se podnik opět vrátil do černých čísel, neboť vykázal zisk ve výši 34,2 mil. Kč při obrátu téměř 3,7 mld. Kč. Přidaná hodnota činila 700 mil. Kč a osobní náklady 452 mil. Kč. Ačkoliv stejný, resp. mírně vyšší obrát vykázala firma také v roce 2008, přidaná hodnota klesla (o 10,3 %) a osobní náklady se zvýšily při nárůstu o 64 pracovníků (4,7 %) na 505 mil. Kč (o 11,7 %). Firma vykázala v roce 2008 opět ztrátu (61,3 mil. Kč). Od počátku roku 2009 se Kostelecké uzeniny spojily s firmou Maso Planá nad Lužnicí, která byla rovněž členem skupiny Agrofert. Cílem bylo soustředění produkce stejného druhu uzenin do jednoho závodu a další organizační změny vedoucí k vyšší efektivnosti výroby. S tím souviselo i omezení provozu drůbeže v Kostelci, které bylo spojeno s propouštěním zaměstnanců od září 2010 do konce roku. Během této doby ubylo ve firmě zhruba 300 osob, především bouračů, ale i administrativních a technických pracovníků. Někteří byli zaměstnáni v jiných provozech v Kostelci, jiným byla předložena nabídka na práci v závodech v Brně, Mirovicích či Vodňanech, které jsou součástí skupiny Agrofert. Důvodem pro zrušení porážky drůbeže byla její zaostalost způsobující v obci hluk a zápach. Investice by představovala desítky milionů korun.

Pleas, sídlící Havlíčkově Brodě, je největším tuzemským výrobcem denního a nočního prádla. Na hospodaření podniku se výrazně podílí silná koruna, protože textilní podnik vyváží za hranice 95 procent produkce, ale největším problémem Pleasu je trvale sílící tlak levných asijských dovozů. Obstat, stejně jako jiné textilky, se firma pokouší zaměřením na produkci kvalitních oděvů z moderních vláken i výrobou v malých sériích. Do roku 2008 firma provozovala kromě čtyř závodů na Vysočině (Havlíčkův Brod, Luka nad Jihlavou, Polná a Chotěboř) také závod v Čáslavi, výrobu v bývalém podniku společnosti Jitex v Milevsku a zhruba sto zaměstnanců měla i v pronajatém závodě bývalé společnosti Kras v Boskovicích. Charakteristickým znakem výroby byl vysoký podíl zahraničních pracovníků, a to především z Mongolska (zhruba 20 % všech zaměstnanců). Během roku 2008, kdy se již začaly projevovat dopady celosvětové hospodářské recese, byly postupně zavřeny závody mimo kraj Vysočina a v druhé polovině roku pak došlo i na zdejší podniky, konkrétně v Lukách nad Jihlavou a v září 2008 rovněž v Chotěboři. Na konci roku 2008 tedy fungovaly v kraji pouze provozovny v Havlíčkově Brodě a Polné a Pleas tak zaměstnával 915 osob. Průměrně v roce 2008 firma vykázala 1340 pracovníků, což bylo o 234 méně než v roce předchozím. Tržby pouze mírně přesáhly hodnotu 1 mld. Kč (v roce 2007 celkem 1,3 mld. Kč) a snížila se rovněž

účetní přidaná hodnota (ze 420 mil. Kč na 303 mil. Kč, tedy o 27,9 %). Přestože počet pracovníků klesl, zvýšily se mírně osobní náklady, a to o 3,1 %. Podnik se již čtvrtý rok po sobě propadl do ztráty, která tentokrát činila rekordních 172,7 mil. Kč, tedy téměř 130 tis. Kč na zaměstnance. Jednalo se tak o v pořadí druhý podnik s největší absolutní ztrátou z šetřeného vzorku organizací. Přes zavření dvou závodů zůstal Pleas největším oděvním podnikem na Vysočině, ale i během roku 2009 zde byly počty zaměstnanců redukovány, a to jako reakce na snižování počtu zakázek. Odcházel především cizinci. Na rozdíl od jiných průmyslových odvětví se v tomto sektoru nepřístupovalo na zkracování pracovního týdne. Firma v roce 2009 jako celek dosáhla na rozdíl od mnohých jiných v regionu zisku a v černých číslech zůstala i v roce 2010, kdy ve společnosti pracovalo již pouze něco málo přes 700 zaměstnanců, z toho 150 v Polné. Firma je zřejmě jedna z mála textilních a oděvních společností, které si kontrolují celý výrobní proces samy (od pletení a barvení až po výrobu oděvních produktů). Společnost disponuje také vývojovým centrem a moderními laboratořemi, ve kterých prověřuje kvalitu zpracovávaných materiálů.

Ze zástupců papírenského průmyslu lze ve výčtu nejvýznamnějších společností uvést **Huhtamaki Česká republika**, která navazuje na dlouholetou tradici výroby papíru (konec 17. století) v Přibyslavicích. Od roku 2000 je přibyslavický závod členem globálně působící skupiny Huhtamaki, která vznikla fúzí holandské firmy Van Leer s finskou společností Huhtamaki. V současnosti se zabývá výrobou obalů pro potravinářský a spotřební průmysl z recyklovaného papíru. Ještě v roce 2002 společnost zaměstnávala 250 osob. V současnosti se 160 zaměstnanci, jejichž počet se během roku 2008 téměř nezměnil, snížila meziročně tržby o 7,2 % a účetní přidaná hodnota klesla o 18,1 %. Podstatně se však snížil především zisk společnosti, a to téměř na polovinu (z 301,5 mil. Kč v roce 2007 na 156,3 mil. Kč). Na propouštění zaměstnanců neměla ekonomická krize žádný podstatný vliv. V roce 2010 vykázala společnost 170 zaměstnanců a platy stále na výrazně vyšší úrovni než v celé ČR (28,3 tis. Kč).

Ani do chemického průmyslu či mezi výrobce plastů nepatří v kraji Vysočina velcí zaměstnavatelé, navíc ti větší vykázali v roce 2008 výrazný pokles ekonomické činnosti (např. Agropodnik Jihlava se sídlem v Dobroníně). Prvním projevům ekonomické krize odolaly a v roce 2008 prosperovaly spíše menší firmy (do 50 zaměstnanců), z nichž jde jako zástupce zmínit českou soukromou firmu se sídlem v Žirovnici, která se zabývá vstříkováním plastů a výrobou z plastů pro jiná průmyslová odvětví – **Bravoll, spol. s r.o.** Závod v Žirovnici funguje od roku 1999 a v roce 2009 zde byla postavena nová výrobní hala. V roce 2008 vykázala společnost zisk 400 tis. Kč na zaměstnance, což je o více než polovinu větší hodnota než v roce 2007 (260 tis. Kč) a nejvíce ze všech firem působících v tomto odvětví na Vysočině a podchycených tímto šetřením. Ekonomická krize měla negativní vliv především na největšího zaměstnavatele v tomto odvětví – firmu **Fraenkische CZ** v Okříškách. Ta v roce 2007 zaměstnávala ještě 223 osob, o rok později již pouze 168. Oproti roku 2007 jí v roce 2008 podstatně klesly tržby (o 18 %) a celkově vykázala ztrátu ve výši 26 mil. Kč, zatímco v roce 2007 se jednalo o zisk 261 mil. Kč. V roce 2008 vykázal nejvíce zaměstnanců v tomto odvětví podnik **PKS MONT, a.s.**, jehož průměrný počet zaměstnanců meziročně mírně navýšil (z 200 na 224 osob). Firma se sídlem ve Žďáru nad Sázavou působí na českém trhu od samého počátku 90. let a patří v současnosti mezi největší výrobce výplní stavebních otvorů na Vysočině, konkrétně výrobou plastových, hliníkových a dřevěných oken, dveří a zimních zahrad. V roce 2008 zaznamenala firma jednak zvýšení tržeb (téměř o třetinu), ale také významný zisk (130 mil. Kč, což bylo o 54 % více než v roce 2007 – zisk na pracovníka se zvýšil z 66,5 tis. Kč na 94,5 tis. Kč). V roce 2009 rozšířila své výrobní prostory o novou halu ve Žďáru nad Sázavou, kterou začala připravovat již v roce 2007, stála včetně výrobní

linky 120 milionů korun, rozprostírá se na pěti tisících metrech čtverečních a práci v ní najde zhruba sedmdesát lidí. Při plném výkonu bude mít hala výrobní kapacitu osm tisíc plastových oken za měsíc, což umožní firmě měsíčně vyrábět na 12 tisíc plastových oken.

Po zániku sklářského gigantu ve Světlé nad Sázavou ke konci roku 2008 zůstala největším zástupcem sklářského průmyslu v kraji Vysočina společnost **Caesar Crystal Bohemiae**, která funguje v Josefodole u Světlé nad Sázavou a zabývá se ruční výrobou broušeného barevného křišťálu. V roce 2008 zaměstnávala sice ještě 183 zaměstnanců, ale i na ni již v tom roce začaly doléhat ekonomické potíže související s posilující korunou a také stoupajícími výrobními náklady. To výrazně prodražuje produkci a zhoršuje odbyt na zahraničních trzích. Firma v roce 2008 vykázala tržby ve výši 91 mil. Kč, což bylo téměř o 19 mil. Kč méně než v roce předchozím. Zatímco v roce 2007 činil zisk 1,4 mil. Kč, v roce 2008 se již jednalo o ztrátu 292 tis. Kč. V září 2008 z firmy odešlo 90 pracovníků. Pro rok 2009 počítala firma s tím, že tavicí agregát s vysokými provozními náklady nahradí menší tavicí agregáty, které budou energeticky úspornější. Nakonec bylo z podniku propuštěno více než 100 zaměstnanců a v roce 2009 jich zde zůstalo pouze 90. Firma však zachovává výrobu, jejíž většina směřuje do zahraničí, ať už na západní trhy, do Ruska či do Íránu.

Již v roce 2008 se objevila skupina investorů Crystal Bohemia Company, která měla zájem zkrachovalou **Sklo Bohemia** koupit a obnovit zde strojní výrobu skla, a to od července 2009 se třemi stovkami pracovníků s vyhlídkou na to, že by zde v roce 2010 mohlo pracovat až 600 osob. K ruční výrobě křišťálu, která byla do té doby součástí výrobního programu Sklo Bohemia, se investoři vracet nechtěli. Majetek Sklo Bohemia podle insolvenčního návrhu činil tehdy 1,374 miliardy korun. Sklárna však nakonec byla prodána firmě Vivaria za 160 mil. Kč. Podnik byl přejmenován na Crystalite Bohemia, od října 2009 obnovil výrobu skla a průměrně zaměstnával 188 pracovníků. Roční tržby činily necelých 58 mil. Kč a finanční výsledek hospodaření za rok 2009 představoval ztrátu vyšší než 2 mil. Kč. Již na konci roku 2009 zaznamenala firma výrazný nárůst objednávek až rok dopředu, ještě v prosinci rozjela druhou pec a přijala dalších 50 zaměstnanců, takže jich zde na konci roku 2009 pracovalo 260. Pro rok 2010 očekávala společnost obrát ve výši téměř 500 mil. Kč a vzhledem k poptávce po dárkovém zboží uvažovalo vedení firmy o zprovoznění třetí, tentokrát nové pece, k čemuž došlo již v srpnu 2010. Tento vývoj měl za následek další zvýšení počtu pracovníků o několik desítek osob. V listopadu došlo k rozhodnutí postavit další tavicí skla a dvě výrobní linky na produkci větších dárkových předmětů (mísy, vázy). Investice představovala 35 mil. Kč a výroba se zde má rozběhnout v dubnu roku 2011, což přinese dalších 140 pracovních míst.

Z firem elektrotechnického průmyslu lze uvést firmu **Draka Kabely** z Velkého Meziříčí, která během roku 2008 navýšila počet svých zaměstnanců ze 715 na 743, avšak ekonomické ukazatele se podstatně snížily. Tržby klesly z 5,4 mil. Kč na 3,6 mil. Kč (o třetinu), na méně než polovinu se snížila účetní přidaná hodnota a zatímco v roce 2007 vykázal podnik zisk téměř 153 mil. Kč, v roce 2008 šlo o ztrátu ve výši 143 mil. Kč. V roce 2009 následoval další pokles poptávky na trhu z důvodu hospodářské krize a hromadné propouštění zaměstnanců až na 512 osob. Finanční ztráta při tržbách 2,2 mld. Kč představovala v roce 2009 již 161,5 mil. Kč.

Firma **Agrostroj Pelhřimov** je jediným výrobcem zemědělských strojů v ČR. Zemědělské stroje se však na celkovém obrátu podílejí dnes pouze pětinou. Další část produkce tvoří nástroje a především zakázky pro nadnárodní společnosti Claas, Krone, Pöttinger (obor zemědělské techniky) a zakázky pro výrobce nákladních aut, stavebních strojů a

vysokozdvížených vozíků. V roce 2005 Agrostroj obnovil provoz v Počátkách. Tento areál, který přestal používat o pět let dříve, zrekonstruoval a mimo jiné v něm vybudoval i pracoviště k svařování pomocí špičkových laserů. V počáteckém provozu našlo práci asi 60 lidí. K roku 2005 zaměstnával Agrostroj více než 1 000 osob. V roce 2007 se zvýšil počet pracovníků Agrostroje o více než 300 lidí, a to především díky tomu, že na konci roku 2006 otevřel novou výrobní halu v Pelhřimově. Kvůli rostoucí výrobě trápil vedení společnosti zejména nedostatek kvalifikovaných pracovních sil. Potřební a nedostatkoví jsou například obráběči kovů, seřizovači, lakýrníci či svářeči. V roce 2008 firma vykázala tržby ve výši 2,6 mld. Kč, což bylo více než v roce 2007, obdobně vzrostla i přidaná hodnota a počet zaměstnanců (o téměř 150 osob), avšak v případě finančního výsledku byla zaznamenána ztráta ve výši 70 mil. Kč (v roce 2007 to byl zisk 144 mil. Kč). Dopady ekonomické krize se ve firmě projeví krátkodobými úbytky zakázek, které však nahradily ty nové. V roce 2009 společnost uzavřela kontrakt s japonskou společností Chikusui Canycom na výrobu velkých profesionálních sekaček, což bylo oceněno i v soutěži Investor roku 2009. Po poklesu počtu pracovníků v letech 2008 – 2009 (zhruba o 200 osob) pak v roce 2010 firma přijala 270 zaměstnanců a v prvním pololetí roku 2011 očekává nárůst stavu pracovníků o dalších 150 osob.

Společnost **Motorpal** je tradiční strojírenskou firmou na Vysočině, která se zabývá výrobou vstřikovacích zařízení do diesellových motorů. V roce 2002 nastoupila firma na cestu restrukturalizace podniku, během níž se počet zaměstnanců snížil zhruba o čtvrtinu na přibližně 1 850 lidí. Od roku 2003 zároveň společnost vykazovala neustále se zlepšující ekonomické výsledky, a to až do roku 2007. V roce 2006 zvýšila firma tržby oproti předcházejícímu roku o 12 % na 1,5 miliardy korun, zisk pak navýšila na 46 milionů korun, zatímco o rok dříve to bylo 15 milionů korun. Vrcholu bylo dosaženo v roce 2007, kdy tržby činily rovněž 1,5 mld. Kč, avšak zisk dosáhl 63,5 mil. Kč. V roce 2008 se již projevila ekonomická krize, tržby se snížily na 1,3 mld. Kč, a zisk činil 3,7 mil. Kč. Změnil se také podíl odbytu výrobků na domácím a zahraničním trhu, neboť Motorpal v posledních letech výrazně zvyšoval prodej v zahraničí. Zatímco v roce 2003 vyvezl výrobky za 600 milionů korun, v roce 2006 se objem exportu zvýšil na 1,2 miliardy korun. Čtyři pětiny vyvážené produkce Motorpal prodává v EU. V roce 2008 se firmě podařilo prosadit v Rusku a Bělorusku a prodej se zvýšil také v Indii a Číně. Pokles zakázek však přes úspěchy v zahraničí nastal a byl doprovázen snižováním počtu výrobních dělníků. Na konci roku 2008 měla firma již jen 1,6 tis. pracovníků. Krize připravila podnik o některé zakázky, takže v létě 2009 redukoval počet pracovních dnů v týdnu u části zaměstnanců, na podzim pak došlo k propouštění. Celkem se během roku 2009 počet pracovníků snížil o 400 osob, takže na konci roku firma zaměstnávala již pouze 1 144 osob. Významné investice do technologií v předchozích letech však umožnily Motorpalu některé nové zahraniční zakázky získat. Společně s Minským automobilovým závodem Motorpal v roce 2009 uspěl ve státním tendru na dodávky vstřikovacích čerpadel do tisíce kusů nákladních vozidel. Podařilo se mu také prosadit také na čínském trhu, což mělo pozitivní dopad na vývoj v roce 2010. V souvislosti s tím rostl počet zaměstnanců, takže ke konci roku 2010 měla firma více než 1,5 tis. pracovníků.

Pouze 3 zástupci nábytkářského průmyslu měli v roce 2008 více než 100 zaměstnanců. Nejvyšší zisk na jednoho zaměstnance vykázala společnost **Terco CB** se sídlem v Telči, která je výrobcem nábytku dýhovaného i masivního pro zařizování obývacích pokojů a předsíní, ale i pro komerční využití (kancelářský nábytek, hotelový nábytek). Firma v roce 2008 vykázala tržby ve výši 54,3 mil. Kč a zisk 53,9 mil. Kč, což na jednoho zaměstnance představuje 523 tis. Kč. Důvodem vysokého zisku však nebyly ekonomické úspěchy, ale tržby z prodeje

vlastního majetku. Naopak, účetní přidaná hodnota byla dokonce záporná, což vypovídá o nepříznivé hospodářské situaci v odvětví. Společnost je nástupcem podniku Interiér, který byl privatizován a v roce 1995 zde byla přistavena nová hala pro výrobu, montáž a expedici a zakoupena moderní technologie určená k efektivní výrobě dýhovaného, demontovaného nábytku. Objem odbytu však od začátku roku 2000 začal klesat a společnost se dostávala do stále větších potíží, které nakonec vyústily v prohlášení konkurzu na jaře 2004. V červenci 2004 všechny budovy a kompletní technologické vybavení zakoupila nová společnost Terco CB a.s. a následně byl na jaře 2005 zahájen proces zásadní restrukturalizace, který v současnosti stále pokračuje. V průběhu restrukturalizačního procesu se zásadně mění výrobní a odbytová orientace. Cílem je vybudovat moderní nábytkářský provoz se silným obchodním zázemím na důležitých evropských trzích.

Společnost **I & C Energo** byla založena v roce 1993. V současnosti se řadí mezi špičkové dodavatele poskytující komplexní služby v oblasti systémů kontroly a řízení, elektro, průmyslových informačních systémů a navrhovaných inženýrských řešení (ostatní zpracovatelský průmysl). V roce 2005 tato společnost zaměstnávala průměrně 993 pracovníků. V roce 2006 se již řadila mezi další z „tisícových“ průmyslových společností kraje Vysočina, když zde bylo zaměstnáno 1 096 osob. Tato společnost poskytuje služby nejen českým elektrárnám, ale i zahraničním. Jedná se především o jaderné elektrárny. V průběhu roku 2006 se podílela na modernizaci řídicího systému hořáků šesti bloků elektrárny Elektrenai (Litva), zajišťovala dodávku skříní řídicího systému pro elektrárnu As Pontes (Španělsko). Další aktivity byly podniknuty např. ve Spojených arabských emirátech, v Maďarsku, či na Ukrajině. V roce 2007 i 2008 počet zaměstnanců firmy stále rostl – průměrně v roce 2007 měla 1 146 a o rok později 1 333 zaměstnanců. Tržby i zisk během roku 2008 ve srovnání s rokem předchozím vzrostly; tržby dosáhly 2 mld. Kč (v roce 2007 to bylo 1,7 mld.) a zisk 102 mil. Kč (o 25 mil. Kč více než v roce 2007). Ekonomická krize neměla na hospodaření podstatný dopad, neboť za rok 2009 firma vykázala pouze o něco menší tržby i zisk než v roce 2008.

9. Závěr

- Největším průmyslovým podnikem kraje Vysočina podle průměrného počtu zaměstnanců byla v roce 2007 i v roce 2008 byla firma Bosch Diesel s 6 173 pracovníky v roce 2008, což bylo o téměř 3,5 tis. osob více než druhý v pořadí ŽĎAS.
- 9 průmyslových společností se sídlem v kraji Vysočina zaměstnávalo více než 1 000 lidí.
- Všechny analyzované firmy dosáhly celkového obrátu 147 mld. Kč, 30 % se na něm podílelo odvětví výroby dopravních prostředků.
- Více než polovina (52,3 %) podniků z 363 do analýzy zařazených vykázalo vyšší obrat než 100 mil. Kč.
- Nejvyššího obrátu dosáhla firma Bosch Diesel, a to 19,6 mld. Kč, čímž o 12,7 mld. Kč předstihla firmu s druhým největším obrátem, kterou je Automotive Lighting.
- Nejvyšší obrat přepočtený na jednoho pracovníka vykázal dřevozpracující průmysl, který jako jediný překročil hodnotu 5,7 mil. Kč na pracovníka.
- Podniky potravinářského a dřevozpracujícího průmyslu dominují žebříčku firem s nejvyšším obrátem na zaměstnance.
- Všechny průmyslové společnosti zařazené do analýzy vykázaly hospodářský zisk ve výši 5,3 mld. Kč, což představuje oproti roku 2007 pokles o 4,5 mld. Kč.
- Nejúspěšnějším odvětvím dle obrátu dosaženého na jednoho pracovníka byl dřevozpracující průmysl, který dosáhl zisku přes půl milionu Kč na pracovníka.
- Největšího zisku dosáhla společnost Bosch Diesel 1,25 mld. Kč, naopak v největší ztrátě zakončila rok 2008 firma Multidisplay s -222,4 mil. Kč.
- V 363 podnicích zařazených do analýzy bylo dosaženo účetní přidané hodnoty 36,2 mld. Kč, největší měrou (více než třetinou) se na ní podílelo odvětví výroby dopravních prostředků, nejvyšší účetní přidanou hodnotu na pracovníka však vytvořil opět dřevozpracující průmysl (přes 1 mld. Kč).
- Nejlepších ekonomických výsledků dosahuje okres Jihlava, naopak nejhůře si vede průmysl v okrese Pelhřimov.
- Okres Jihlava se v roce 2008 na celkovém obrátem kraje Vysočina podílel téměř polovinou (38,8 %).
- Pouze okres Jihlava dokázal vytvořit obrat na pracovníka vyšší než 2,5 mil. Kč, jako jediný se tak dostal nad průměr kraje, který činil 2,43 mil. Kč na pracovníka.
- ve všech podnicích zařazených do analýzy bylo dosaženo kladného hospodářského výsledku 5,4 mld. Kč, přičemž samotný okres Jihlava vykázal zisk 3,6 mld. Kč.

- Ve všech okresech kraje bylo dosaženo nižšího hospodářského výsledku než v roce 2007.
- Okres Jihlava vykázal vysoký zisk na jednoho pracovníka, který značně převyšuje hodnotu sto tisíc Kč, naproti tomu nízkého zisku na pracovníka bylo dosaženo v průmyslových podnicích v okrese Havlíčkův Brod a především Pelhřimov.
- Nejvyšší účetní přidané hodnoty docílily firmy v okrese Jihlava, a to 15,5 mld. Kč, což bylo 3,7krát vyšší hodnota, než kterou dokázaly vytvořit podniky na Pelhřimovsku.
- V okrese Jihlava oproti ostatním okresům kraje Vysočina byly v roce 2008 vynaloženy i výrazně vyšší osobní náklady na pracovníka,
- Nejlépe prosperujícím odvětvím v porovnání s ČR je dřevozpracující průmysl, který převyšuje celorepublikovou hodnotu obrátu na pracovníka o téměř 300 %.
- Agregované odvětví TOK vykázalo v kraji Vysočina v roce 2008 záporný hospodářský výsledek jako jediné odvětví v kraji. Na republikové úrovni se to netýkalo žádného odvětví.
- Počínající hospodářská krize se v účetnictví podniků projevila především snižováním hospodářského výsledku a účetní přidané hodnoty. Téměř vůbec nebyly zaznamenány poklesy pracovníků ve sledovaném souboru podniků. Propouštění tak logicky bylo odsouváno na následující roky. To se projevilo ve statistikách úřadů práce v roce 2009 a především v roce 2010.